T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İSLAM HUKUKU ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İSLAM HUKUKUNA GÖRE NÜFUS PLANLAMASI VE DEVLET ZORUYLA KÜRTAJ: DOĞU TÜRKİSTAN ÖRNEĞİ

Abdullah ARMAN
2501211029

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Merve ÖZAYKAL

İSTANBUL - 2024

ÖZ

İSLAM HUKUKUNA GÖRE NÜFUS PLANLAMASI VE DEVLET ZORUYLA KÜRTAJ: DOĞU TÜRKİSTAN ÖRNEĞİ

ABDULLAH ARMAN

İnsan özgürce yaşama, evlenme ve istediği kadar çocuk sahibi olma gibi doğal haklara sahiptir. Ancak bazı devletler nüfus planlaması adı altında insanların bu doğal haklarını ellerinden almaktadır. Bu tez, İslam hukuku perspektifinden nüfus kontrolü ve devlet zoruyla kürtaj konularını Doğu Türkistan örneği üzerinden derinlemesine incelemektedir. İlk bölümde nüfus kontrolü, aile planlaması, doğum kontrolü, kürtaj ve biyopolitika kavramları incelenecektir. İkinci bölümde, Doğu Türkistan'da uygulanan nüfus politikaları ve her çeşit uygulamalar irdelenmektedir. Son bölümde ise, nüfus planlaması ve zorla kürtaj konuları İslami bakış açısıyla değerlendirilmektedir. Tez, devlet müdahalesinin İslam hukuku açısından meşruiyetini sorgularken, konuyu insan hakları ve dini özgürlükler bağlamında da tartışmaktadır. Sonuç olarak, nüfus planlaması ve kürtaj gibi hassas konuların, İslam hukuku, insan hakları ve etik değerler çerçevesinde dengeli bir şekilde ele alınmasının gerekliliği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Nüfus Planlaması, Kısırlaştırma, Kürtaj, Doğu Türkistan.

ABSTRACT

POPULATION PLANNING AND STATE-FORCED ABORTION IN TERMS OF ISLAMIC LAW: THE CASE OF EAST TURKISTAN

ABDULLAH ARMAN

People have natural rights such as living freely, marrying, and having as many children as they want. However, some states take away these natural rights of people under the name of population planning. This research explores the issues of population control and state-enforced abortion through the lens of Islamic law, with a particular focus on the case of East Turkistan. In the first chapter, the concepts of population control, family planning, birth control, abortion, and biopolitics are analyzed. The second chapter examines the population policies and practices implemented in East Turkestan. The final chapter evaluates population planning and forced abortion from an Islamic perspective. The thesis critically questions the legitimacy of state intervention in these matters according to Islamic law, while also addressing the broader context of human rights and religious freedoms. In conclusion, it underscores that sensitive issues such as population planning and abortion should be approached with a balanced perspective, integrating Islamic law, human rights, and ethical values.

Keywords: Islamic Law, Population Planning, Abortion, Sterilization, East Turkistan.

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **ii**
ABSTRACT ..... **iii**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **vii**
ÖNSÖZ ..... **viii**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM
TEMEL KAVRAMLAR VE BİYOPOLİTİKA

1.1. Temel Kavramlar 5
1.1.1. Doğum Kontrolü 5
1.1.2. Kürtaj 6
1.1.3. Kısırlaştırma 7
1.1.4. Aile Planlaması 9
1.1.5. Nüfus Planlaması ve Kontrolü 10
1.1.5.1. Siyasi Gerekçeler 13
1.1.5.2. Ekonomik Gerekçeler 14
1.1.5.3. Demografik Gerekçeler 15
1.1.5.4. Çevresel Gerekçeler 16
1.1.5.5. Sosyal Hizmetleri İyileştirme Gerekçesi 16
1.2. Biyopolitika 17
1.2.1. Biyopolitikanın Yöntemleri 18
1.2.1.1. Nüfus Yönetimi 19
1.2.1.2. Kadın Bedeninin Kontrolü 19
1.2.1.3. Politikalar ve Teşvikler 20
1.2.1.4. Doğum Kontrol Politikaları 20

1.2.2. Biyopolitika ve Kadın 21
1.2.3. Biyopolitikanın Etkileri 22
1.2.3.1. Bireylerin Sağlığı Üzerindeki Etkisi 22
1.2.3.2 Toplum Üzerindeki Etkisi 23
1.2.4. Devlet Politikaları ve Biyopolitika 23
1.2.5. Biyopolitika Kapsamında Başkalarının Bedenine Müdahalenin Boyutları 25
1.2.5.1. Biyopolitika ve Etik 25
1.2.5.2. Biyopolitika ve İslam Dini 25
1.2.5.3. Biyopolitika ve Hukuk 26

İKİNCİ BÖLÜM
DOĞU TÜRKİSTAN VE NÜFUS PLANLAMASI POLİTİKALARI

2.1. Doğu Türkistan 28
2.1.1. Doğu Türkistan'ın Demografik Yapısı 30
2.1.2. Doğu Türkistan'ın Hukuki Yapısı 32
2.1.3. Doğu Türkistan'da İnsan Hakları İhlalleri ve Müslüman Topluluklara Yönelik Sistematik Baskılar 33
2.1.3.1. Siyasal Baskı ve Soykırım 34
2.1.3.2. Din ve İnanç Özgürlüğünün İhlali 35
2.1.3.3. Toplama Kampları ve Zorla Asimilasyon 37
2.1.3.4. Gözetim Teknolojileri ve Özel Hayatın İhlali 40
2.1.3.5. Demografik Dönüşüm ve Nüfus Politikaları 41
2.2. Çin'den Doğu Türkistan'a Nüfus Planlaması ve İlgili Yasal Düzenlemeler 42
2.2.1. Çin Genelinde Nüfus Planlaması 42
2.2.2. Doğu Türkistan Özelinde Nüfus Planlaması 47
2.3. Doğu Türkistan'da Nüfus Planlamasına İlişkin Ödül ve Ceza Sistemleri 50
2.3.1. Ödül Sistemi 51

2.3.2. Ceza Sistemi: 54
2.3.2.1. Sistematik Kontrol: 55
2.3.2.2. Para Cezası 57
2.3.2.3. IUD / RİA Uygulamaları 60
2.3.2.4. Zorla Kürtaj 63
2.3.2.5. Kısırlaştırma 66
2.3.2.6. Kamplara Gönderme ve Hapse Atma 69
2.3.2.7. Toplama Kamplarında Tecavüz 70
2.3.3. Diğer Cezalar ve Uygulamalar 71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NÜFUS PLANLAMASI VE ZORLA KÜRTAJIN İSLAM HUKUKU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. İslam Hukukunda Nüfus Planlaması 78
3.1.1. Destekleyici Yaklaşım 79
3.1.2. Şartlı Kabul Edenler 81
3.1.3. Karşı Çıkanlar 83
3.2. İslam Hukuku Açısından Zorla Kürtaj Suçu 87
3.3. İslam Hukukunda Kısırlaştırma (Sterilizasyon) 89
3.3.1. Gönüllü Sterilizasyon 90
3.3.2. Zorunlu Sterilizasyon: 91
3.4. İslam Hukukunda Tecavüz Sonucu Gebelik ve Kürtaj 92
SONUÇ 99
TABLO LİSTESİ 102
EKLER LİSTESİ 103
KAYNAKÇA 104

KISALTMALAR LİSTESİ

Bk.	**:** Bakınız
ÇKP	**:** Çin Komünist Partisi
ETHR	**:** East Turkistan Human Rights Watch (Doğu Türkistan İnsan Hakları İzleme Derneği)
HRW	**:** Human Rights Watch (İnsan Hakları İzleme Örgütü)
IUD	**:** Intrauterine Device (Rahim İçi Araç)
İHH	**:** İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı
RFA	**:** Radio Free Asia (Özgür Asya Radyosu)
RİA	**:** Rahim İçi Araç
RMB	**:** Çin'in resmi parası
TCK	**:** Türk Ceza Kanunu
TDV	**:** Türkiye Diyanet Vakfı
UN	**:** United Nations (Birleşmiş Milletler)
WHO	**:** World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

ÖNSÖZ

İslam hukuku, insan hayatının her evresine dair hükümler içermektedir. Bu kapsamda, anne karnındaki hayatın sonlandırılmasına yönelik kürtaj meselesi de en tartışmalı konulardan biridir. İslam hukukunda, tecavüz veya gayrimeşru yollarla oluşan ceninin alınması hususunda çeşitli değerlendirmeler bulunmaktadır. Ancak, tehdit ve devlet baskısıyla insanlık dışı bir boyuta ulaşan kürtaj, örneğin Doğu Türkistan'da yürütülen nüfus kontrolü ve zorla kürtaj uygulamaları, sıradan bir nüfus planlaması politikasının ötesine geçmektedir. İlgili uygulamalar hem insan hakları ihlalleri hem de İslam hukuku açısından ciddi bir sorgulamayı gerektirmektedir.

Bu çalışma, Doğu Türkistan'daki bu insanlık dışı uygulamaları İslam hukuku perspektifinden analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, nüfus planlaması ve devletin bu tür uygulamalarının İslam hukuku çerçevesindeki meşruiyeti sorgulanmakta, insan hakları ve bireysel özgürlükler ışığında değerlendirmektedir.

Çalışmamın, Doğu Türkistan'daki zulme dair farkındalık oluşturmasını ve bu önemli meselenin akademik camianın dikkatini çekmeye vesile olmasını temenni ederim. Çalışmam süresince bana daima ilham kaynağı olan kıymetli tez danışmanım Doç. Dr. Merve Özaykal hocama sabır ve titizlikle yürüttüğü rehberliği, sürecin her aşamasındaki samimi destekleri için en derin şükranlarımı arz ederim. Tez savunma sürecimde kıymetli değerlendirmeleriyle çalışmama katkı sağlayan Dr. Öğr. Üyesi Hatice Kübra Kahya ve Dr. Öğr. Üyesi Sümeyye Onuk Demirci hocalarıma teşekkür ederim. Araştırmam boyunca tezimi baştan sona okuyarak tashih eden ve bu süreçte bana destek olan kıymetli arkadaşım, araştırmacı Muhammed Abdülmecid'e, ders döneminde hem maddi hem de manevi desteklerini esirgemeyen Türkiye Diyanet Vakfı'na teşekkür ederim. Ayrıca, sekiz yıldır seslerini duyamadığım ancak dualarını her daim yanımda hissettiğim fedakâr ve sabırlı anneme, metaneti ve dirayetiyle bana örnek olan kıymetli babama ve her zaman yanımda olduklarını hissettiren değerli kardeşlerime, bu zorlu süreçte beni anlayışla karşılayan ve daima destek olan muhterem eşim Hatice Arman'a, yorgunluğumu gideren, hayatıma neşe ve umut katan sevgili kızım Aybike Arman'a en içten minnettarlığımı ifade etmek isterim.

Abdullah ARMAN

İstanbul, 2024

GİRİŞ

Nüfus planlaması, modern toplumların karşı karşıya kaldığı en önemli meselelerden biridir. Ekonomik kalkınma, sosyal refah ve çevresel sürdürülebilirlik gibi faktörler, devletleri nüfus politikaları geliştirmeye ve uygulamaya itmektedir. Ancak bu politikalar, özellikle dini ve kültürel hassasiyetlerin yoğun olduğu toplumlarda ciddi tartışmalara yol açmaktadır. Bunun nedenlerinden biri ise, dini değerlerin hiçe sayılması ve İslam hukuku nezdinde bir problem olarak önümüze çıkmasıdır. O yüzden İslam dünyasında nüfus planlaması ve doğum kontrolü konularının hem dini hem de sosyal boyutlarıyla yoğun bir şekilde tartışıldığını görmekteyiz.

Tarihsel olarak farklı toplumlarda çeşitli şekillerde gerçekleşen nüfus planlaması, akademik camiada muhtelif boyutlarıyla ele alınmaktadır. Modern devletlerin bu konudaki yaklaşımları genellikle ekonomik kalkınma veya siyası hedefleri doğrultusunda şekillenmiştir. Bireysel özgürlükler ve kültürel değerler arasındaki denge zaman zaman göz ardı edilmektedir. Bu bağlamda, devletlerin nüfus ve doğum kontrolü politikaları, sıklıkla etik ve hukukî sorunları doğurmuştur.

Bu politikaların nelere yol açabileceğini, araştırmacı olarak sadece teorik düzeyde değil, bizzat ailemizin yaşadığı acı tecrübelerle de müşahede etme fırsatı buldum. Halamın başına gelen ve şahit olduğumuz olaylar, bu çalışmanın sadece akademik bir merak değil, aynı zamanda derin bir insani endişenin ürünü olduğunu göstermektedir. Yıllarca çocuk sahibi olamayan halamın, sonunda hamile kalmasının ardından zorla hastaneye götürülüp kürtaj yapılması ve bebeğinin çöpe atılması, devlet zoruyla uygulanan nüfus kontrolünün trajik sonuçlarını en acı şekilde gözler önüne sermektedir. [1] Bu durum da farklı sosyal grupların bu politikalar karşısındaki tepkilerinin yanı sıra, uluslararası düzeyde tartışmalara da neden olmaktadır.

İslam hukuku çerçevesinde, nüfus planlaması ve doğum kontrolü konuları tartışılmakta ve çok boyutlu bir şekilde önümüze çıkmaktadır. İslam'ın temel prensipleri, insan hayatının kutsallığına ve aile kurumunun korunmasına büyük önem

[1] Abdullah Arman, "Çöpe Atılan Arzulu Bebek", *Sana Benzer Ay yıldızı (Evlatlarının Dilinden Doğu Türkistan Gerçeği)* (İstanbul: Çınaraltı, 2024), 28.

verirken, bu konulara ilişkin detaylı hükümler ve uygulama esasları da ortaya konmaktadır.

Bu tez, İslam hukuku perspektifinden nüfus planlaması ve devlet zoruyla kürtaj konularını ele almaya, özellikle Doğu Türkistan örneği üzerinden konuyu derinlemesine incelemeyi hedef almıştır. Çalışmanın amacı, İslam hukukunun bu hassas konulara yaklaşımını analiz etmek ve modern devlet politikalarıyla İslami prensipler arasındaki olası çatışma ve uzlaşma noktalarını ortaya koymaktır.

Tezin ilk bölümünde, aile planlaması, doğum kontrolü, kürtaj ve kısırlaştırma gibi temel kavramlar ele alınarak, bu uygulamaların tarihsel gelişimi ve modern dünyadaki gerekçeleri biyopolitika perspektifinden incelenmektedir. Ayrıca, devletin bireyler üzerindeki kontrolü ve bu müdahalelerin etik, hukuki ve dini boyutları tartışılmaktadır.

İkinci bölümde, Doğu Türkistan'da Çin hükümetinin uyguladığı nüfus planlaması, zorla kürtaj ve kısırlaştırma gibi baskıcı politikalar, bu politikaların uygulanmasında Çin hükümeti tarafından kullanılan zorlayıcı ceza çeşitleri detaylı ele alınmaktadır.

Tezin üçüncü bölümünde ise, İslam hukuku bağlamında nüfus planlaması, kürtaj ve kısırlaştırma uygulamaları incelenerek, gönüllü ve zorunlu sterilizasyon gibi konulara İslami perspektiften yaklaşılmaktadır.

Bu çalışma, nüfus planlaması ve kürtaj gibi hassas konuların, İslam hukuku çerçevesinde nasıl değerlendirilmesi gerektiğine dair bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda, modern devlet politikalarıyla fıkhi hükümler arasındaki dengenin nasıl kurulabileceği sorusuna cevap aramaktadır. Bu bağlamda, tez sadece akademik bir çalışma olmanın ötesinde, politikacılar, din adamları ve sivil toplum kuruluşları için de önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Literatür incelendiğinde, Doğu Türkistan'daki nüfus kontrolü ve nüfus politikaları üzerine doğrudan bir araştırma bulunmamaktadır. Özellikle bu mesele, İslam hukuku perspektifinden ele alınmamış bir konudur. Ancak, Adrian Zenz'in "Sterilizations, IUDs, and Mandatory Birth Control" [2] adlı çalışması, Doğu Türkistan'da uygulanan zorunlu doğum kontrol politikalarını, zorla kısırlaştırma,

[2] Adrian Zenz, *Sterilizations, IUDs, and Mandatory Birth Control: The CCP's Campaign to Suppress Uyghur Birthrates in Xinjiang* (Washington, DC: Jamestown Foundation, 2020).

rahim içi araçların zorla yerleştirilmesi gibi insan hakları ihlalleri kapsamında ele almaktadır. Bu rapor, resmi kaynaklar ve Uygur kadınlarının tanıklıklarıyla desteklenmiş olup, bölgedeki baskıcı politikaların ayrıntılı bir şekilde incelenmesine önemli katkı sağlamaktadır.

Doğu Türkistan'daki nüfus planlaması konusunda daha fazla detaylı araştırma bulunmamakla birlikte, İslam hukuku bağlamında aile planlaması, kürtaj ve çocuk sahibi olma gibi konular üzerine pek çok önemli eser bulunmaktadır. Bu alandaki dikkate değer çalışmalardan biri, Ebü'l-A'la Mevdûdî'nin *İslam Nazarında Doğum Kontrolü* [3] adlı eseridir. Mevdûdî, doğum kontrolünün tarihsel sürecini, ortaya konulma sebeplerini ve Batı'da uygulanmaya başladıktan sonraki olumsuz sonuçlarını istatistiklerle destekleyerek derinlemesine incelemiştir. Eserinde, doğum kontrolünün İslam'daki yeri ve bu uygulamanın olası zararlarını İslami perspektifle ele almaktadır.

Diğer bir önemli çalışma, Mehmet Erşahin'in "İslam Hukuku Açısından Aile Planlaması, Kürtaj ve Çocuk Sahibi Olma" başlıklı eseridir. Bu eser, nüfus politikaları ve aile planlamasını İslam hukuku çerçevesinde ele alırken, çocuk düşürme, kürtaj ve kısırlaştırma gibi konulara da geniş bir yer ayırmaktadır. Erşahin, İslam hukukçularının bu meseleler üzerindeki görüşlerini detaylandırmış, farklı yaklaşımları kapsamlı bir şekilde inceleyerek, İslam hukuku perspektifinden aile planlaması konusundaki tartışmaları derinlemesine analiz etmiştir.

Ayrıca, İbrahim Hata'nın "İslam Hukukunda Çocuk Düşürme" adlı çalışması, kürtaj ve çocuk düşürme meselelerini İslam hukuku açısından inceleyerek, bu konudaki hukuki ve etik tartışmaları ele almaktadır. Nurgül Özen'in "İslam Hukukuna Göre Kürtaj ile İlgili Görüşlerin ve Delillerin Değerlendirilmesi: Bosna Örneği" adlı çalışması da, özellikle savaş sonrası hamilelikler bağlamında kürtajın İslam hukuku açısından nasıl değerlendirildiğini irdeleyerek, konumuza katkı sağlayan bir başka önemli eserdir.

Çalışmamız sırasında karşılaşılan zorluklar ve sınırlılıklar dikkate alındığında, özellikle kaynaklara erişim konusunda ciddi engellerle karşılaştık. Araştırma konumuzun özgünlüğü ve bu alanda sınırlı akademik çalışmaların varlığı, bizi alternatif bilgi kaynaklarına yönlendirdi. Konuyla doğrudan ilgili bilimsel çalışmalar

[3] Ebü'l-A'la Mevdûdî, *İslam Nazarında Doğum Kontrolü,* çev. Ramazan Yıldız, (İstanbul: Sebil Yayınları, 1903).

bulunmadığından, Doğu Türkistan'daki gerçekleri yansıtan raporlar ve haber kaynaklarına başvurduk. Özellikle bölgedeki nüfus kontrol politikalarına dair akademik literatür eksikliği, araştırmamızı resmî raporlar, uluslararası haber kaynakları ve tanık ifadeleriyle desteklemeye zorladı.

Kaynakların kısıtlılığı, bizi güvenilir bilgi sağlama konusunda sınırlamış olsa da, Radyo Free Asia, BBC ve CNN gibi kuruluşların sesli röportajları gibi birinci elden tanıklıklara başvurduk. Doğu Türkistan'daki nüfus kontrol politikaları ve zorla kürtaj uygulamaları konusunda akademik literatürün oldukça sınırlı olması, araştırmamızı alternatif kaynaklara yönlendirdi. Özellikle bölgedeki bilgi akışının Çin hükümeti tarafından sıkı bir şekilde kontrol edilmesi ve bu tür insan hakları ihlallerinin sistematik olarak gizlenmesi nedeniyle, geleneksel akademik kaynaklara erişim son derece güçtür. Bu bağlamda, uluslararası haber ajanslarının bölgeden kaçmayı başaran mağdurlar ve tanıklarla yaptıkları sesli röportajlar, olayların gerçekliğini doğrulamada kritik bir öneme sahip olmuştur. Bu tür kaynaklar, devlet tarafından uygulanan zorunlu kürtaj politikaları gibi hassas konuların genellikle gizli tutulması nedeniyle, güvenilir bilgi edinmekte önemli bir rol oynadı. Özellikle Radyo Free Asia'nın Uygurca yayınlarında yer alan, bizzat mağdurların kendi sesleriyle anlattıkları travmatik deneyimler, yazılı raporlardan çok daha güçlü ve doğrulanabilir tanıklıklar sunmaktadır. Bu sesli belgeler, sadece istatistiksel veriler değil, aynı zamanda yaşanan acıların insani boyutunu da ortaya koymaktadır. Konuyla ilgili daha fazla akademik çalışma olmadığından, çalışmamız bu alanda öncü bir niteliğe sahip olup, gelecekte yapılacak araştırmalara ışık tutmayı amaçlamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR VE BİYOPOLİTİKA

Bu bölümde, öncelikle doğum kontrolü, kürtaj ve kısırlaştırma gibi kavramlar üzerinden nüfus planlamasının temel unsurlarını ele alacağız. Ardından, bu kavramların genel çerçevesini belirleyen biyopolitika kavramına odaklanacağız. Biyopolitika, devletin bireylerin bedenleri ve nüfus üzerindeki kontrol mekanizmalarını nasıl uyguladığını inceleyen bir düşünce sistemidir. Biyopolitikanın aile ve nüfus planlaması ile olan bağlantılarını tartışarak, siyasal, ekonomik, demografik ve çevresel gerekçelerle devletlerin beden politikalarını nasıl şekillendirdiğini analiz edeceğiz. Bu çerçevede, biyopolitikanın etik, İslam hukuku ve genel hukuk bağlamında yansımalarını inceleyeceğiz.

1.1. Temel Kavramlar

1.1.1. Doğum Kontrolü

Doğum kontrolü, bireylerin istenmeyen gebelikleri önlemek veya çocuk sahibi olma zamanını planlamak amacıyla kullandığı yöntem ve uygulamaların[4] tamamını ifade etmek için kullanılan geniş bir kavramdır ve en basit anlamıyla kontrollü doğum yapmak ve ailede istendiği kadar doğum yapmak veya yapmamak olarak tanımlanmaktadır.[5]

İngilizce'de "Birth Control" veya "Contraception" olarak yer alan, Arapçada "Men'u'l-haml", "Men'u'n-nesl", "İklal mine'n-nesl" veya "Tahdidu'n-nesl" gibi kavramlarla karşılık bulan "doğum kontrolü", kısaca "gebelikten korunma", "hamileliği önleyici tedbir alma", "gebeliği önlemeye çalışma" ve "kadının yumurtası ile erkeğin sperminin birleşip döllenmesini engelleme" anlamlarına gelmektedir. Bunların yanı sıra, daha dar kapsamlı bir görüşe göre, "isteyerek çocuk düşürme ve

[4] Rahmi Yaran, "Doğum Kontrolü", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1994), 494-495.

[5] Arif Arslan, *İslam'a Göre Ailevi Problemler: Doğum Kontrolü ve Kürtaj* (İstanbul: Anatolia Yayınları, 2012), 90.

sterilizasyon (kısırlaştırma) gibi yöntemlerle doğumların önlenmesi" de doğum kontrolü kapsamında değerlendirilmektedir.[6]

Doğum kontrolü kapsamında farklı kavramlar söz konusudur. Ancak literatüre bakıldığında kürtaj ve kısırlaştırmaya sık rastlanılmaktadır. Dolaysıyla bu kavramların kısaca açıklanması yararlı olacaktır.

1.1.2. Kürtaj

Fransızca kökenli "kürtaj" (curettage) terimi, vücuttaki boşluklarda bulunan istenmeyen maddeleri, sağlığa zararlı olduğu düşünülen dokuları veya rahimdeki gebelik ürünlerini cerrahi bir yöntemle çıkarma işlemidir. Bu işlem, genellikle özel aletler kullanılarak kazıma, sıyırma veya temizleme şeklinde gerçekleştirilmektedir.[7] Basitçe kürtaj, ceninin rahimdeyken veya dışarı çıkarılarak, annenin ya da bir başkasının fiziksel veya manevi müdahalesiyle hayatına son verilmesidir.[8]

Kavram olarak kürtaj, Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) tanımına göre, fetüsün 500 gramdan hafif olduğu veya gebeliğin 20. haftasını doldurmadığı dönemde gerçekleştirilen bir uygulamadır.[9] Bu prosedür, çeşitli sebeplerle uygulanabilmektedir; örneğin, planlanmamış gebeliklerin sonlandırılması, anne sağlığını riske atan durumlar veya fetüste tespit edilen önemli gelişim bozuklukları gibi.

Kürtajın farklı yöntemleri bulunmaktadır. Kürtaj yöntemleri gebelik süresine göre değişiklik göstermektedir. Tablo 1'de, farklı gebelik dönemlerinde uygulanan başlıca kürtaj yöntemleri özetlenmiştir.

Yöntem	**Uygulama Zamanı**	**Açıklama**
İlaçla Kürtaj (Medikal Abortus)	İlk 10 hafta	Mifepriston ve misoprostol adlı ilaçlar kullanılır.

[6] Mehmet Erşahin, *İslam Hukuku Açısından Aile Planlaması: Kürtaj ve Çocuk Sahibi Olma* (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2002), 24.
[7] Türkçe sözlük Komisyon, *Türk Dil Kurumu Sözlükleri* (Ankara: Türk Dil Kurumu, 1998), "kürtaj", 2/1441.
[8] Hayrettin Karaman, "İslam'a Göre Doğum Kontrolü ve Kürtaj", *İslam'a Göre Ailevi Problemler Doğum Kontrolü ve Kürtaj* (İstanbul: Anatolia Yayınları, 2012), 112.
[9] *Safe Abortion: Technical and Policy Guidance for Health Systems* (World Health Organization, 2012).

Vakum Aspirasyon	12-14. haftaya kadar	Manuel veya elektrikli vakum cihazı kullanılır.
Dilatasyon ve Küretaj (D&C)	Daha ileri haftalar	Rahim ağzı genişletilir ve rahim içeriği cerrahi aletlerle boşaltılır.
Dilatasyon ve Tahliye (D&E)	13. haftadan sonra	Rahim ağzı genişletilir ve fetüs parçalara ayrılarak çıkarılır.
Prostaglandin ile İndüksiyon	İkinci trimester	Prostaglandin ilaçları kullanılarak doğum sancıları başlatılır.

(Tablo 1: Gebelik Süresine Göre Kürtaj Yöntemleri)[10]

Tablo 1'de görüldüğü üzere, kürtaj yöntemleri gebeliğin farklı aşamalarında uygulanmaktadır. Her yöntem, gebelik süresine ve tıbbi değerlendirmeye bağlı olarak seçilmektedir. İlaçla kürtaj erken gebelik döneminde tercih edilirken, gebelik ilerledikçe daha invaziv yöntemler kullanılmaktadır. Prostaglandin ile indüksiyon ise ikinci trimesterde uygulanan bir yöntemdir. Ancak bu kürtaj yöntemleri gönüllü olabileceği gibi farklı faktörlerin etkisiyle de gerçekleşebilmektedir. Bu faktörlerin başında devlet gelmektedir. Özellikle eğer gebelik devletin politika ve düzenlemelerine aykırı olmuşsa bu gebeliğe devlet müdahale etmekte ve kadını kürtaja zorlayabilmektedir. Örneğin, Doğu Türkistan'daki Uygur kadınlarına yönelik zorla kürtaj işlemlerinin uygulanması ve bu tür uygulamaların bölgedeki etnik gruplar arasında yaygın olması dikkat çekmektedir. Bu tür müdahaleler, devletin doğum kontrol politikaları çerçevesinde zorla gerçekleştirilebilmektedir.[11]

1.1.3. Kısırlaştırma

[10] Allan Rosenfield vd., "Kürtaj: Tıbbi Perspektifler", *Dinî Araştırmalar* 14/38 (2011), 125-126.

[11] Adrian Zenz, *Sterilizations, IUDs, and Mandatory Birth Control: The CCP's Campaign to Suppress Uyghur Birthrates in Xinjiang* (Washington, DC: Jamestown Foundation, 2020), 16.

Kısırlaştırma, kadın veya erkeğin çocuk sahibi olma yeteneğini ortadan kaldıran bir yöntem olarak tanımlanmaktadır.[12] Bu işlem, geçici veya kalıcı olarak, erkeğin hamile bırakmasını ve kadının hamile kalmasını engeller. Kısırlaştırma, ilaçla veya cerrahi müdahale ile gerçekleştirilebilir.[13] Kısırlaştırma hem erkek hem de kadınlarda, cinsel ihtiyaçlarının karşılanmasına engel olmaksızın üreme yeteneğinin kalıcı olarak kaybedilmesi anlamına gelmektedir. Kısırlaştırma, siyasi güçlerin kendi çıkarları doğrultusunda veya rakip gruplara karşı nüfusun azaltılması, artırılması veya belirli kriterlere uygun hale getirilmesi amacıyla kullanılan bir yöntemdir.[14] Kısırlaştırma uygulamaları, geçici veya kalıcı olarak farklı yöntemlerle gerçekleştirilebilmektedir.

Örneğin, kısırlaştırmanın en vahşi biçimi, Çin'in Doğu Türkistan'daki Uygurlara yönelik nüfuslarını azaltma ve demografik yapıyı değiştirme amacıyla yürüttüğü uygulamalardır. Bu yöntemle, doğurganlığı kalıcı olarak sona erdirmek için cerrahi müdahaleler yapılmaktadır. Genellikle bu işlemler, tüplerin kesilmesi veya bağlanması yoluyla gerçekleştirilmektedir ve özellikle Doğu Türkistan'daki Müslümanlar arasında zorla uygulanmaktadır.[15]

Kadın veya erkeğin üreme yeteneğini sonlandırmak amacıyla uygulanan muhtelif yöntemler mevcuttur. Bu yöntemler arasında en yaygın olanı, fertiliteyi ortadan kaldıran farmakolojik ajanların kullanımıdır. Söz konusu ilaçlar, vücuttaki hormonal dengeyi değiştirerek ya ovulasyonu engeller ya da spermatogenezi durdurur. Bununla birlikte, bazı durumlarda bu ilaçlar endometriumu modifiye ederek implantasyonu imkansız hale getirir.

Kısırlaştırmanın bir yolu da doktorlarca bilinen çeşitli cerrahi müdahale şekilleridir. Cerrahi müdahale ile erkekler, husyelerden erkeklik organına spermleri taşıyan meni kanalları kesilmek ya da silikonik tıkaç diye bilinen bir iğne ile kapatılmak suretiyle kısırlaştırılmaktadır. Kadınların kısırlaştırılmasının ise çeşitli yolları vardır. Bunların en meşhuru tüplerin kesilmesi veya döl yolu boşluğundan bağlanması, kimyasal maddelerle kapatılması ya da elektrik akımı yardımıyla kanallarda kan pıhtısı oluşturulması şeklinde olanlardır. Ayrıca kadınların

[12] Ali Bardakoğlu, "Cinsi Hayat", *İlmihâl: İman ve İbadetler* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 1999), 123-142.
[13] Erşahin, *İslam Hukuku Açısından Aile Planlaması: Kürtaj ve Çocuk Sahibi Olma*, 140.
[14] Furkan Özdemir Berna Ayşen Yılmaz, "Kısırlaştırma Suçu (TCK m. 101)", *Çukurova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2/4 (2015), 59-88.
[15] Zenz, *Sterilizations, IUDs, and Mandatory Birth Control*, 16.

yumurtalıklarının veya erkeklerin husyelerinin ışınlar verilmesi suretiyle kısırlaştırılması yolu da meşhurdur.[16]

1.1.4. Aile Planlaması

Aile planlaması, bireylerin ve çiftlerin istedikleri zaman ve sayıda çocuk sahibi olmalarını ifade eden bir kavramdır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) aile planlamasını, "bireylerin ve çiftlerin istedikleri sayıda çocuğa sahip olma ve doğumlar arasındaki süreyi belirleme hakkı" olarak tanımlamaktadır.[17] Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı ise aile planlamasını, "ailelerin bakabilecekleri sayıda çocuk sahibi olmaları" şeklinde ifade etmektedir.[18]

Aile planlaması kavramı, uluslararası platformlarda ve farklı uzmanlarca çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. 1984 yılında Meksika'da düzenlenen Uluslararası Nüfus Konferansı'nda aile planlaması, "çiftlerin ve bireylerin, istedikleri sayıda çocuk sahibi olmaları ve doğumlar arasında bilinçli ve sorumlu karar verme hakkına sahip olmaları" şeklinde tanımlanmış ve bu hak uluslararası düzeyde kabul edilmiştir.[19]

Benzer şekilde "Aile planlaması, eşlerin istedikleri sayıda ve istedikleri zamanda çocuk sahibi olabilmek için gebeliği önleyici tedbirler almasıdır";[20] "Aile planlaması, doğum aralıklarını ayarlamak ve aile içinde ekonomik ve sosyal koşullara göre çocuk sahibi olmaktır"[21] şeklinde tanımlar da yapılmıştır.

Yukarıdaki tanımlara ilaveten, aile planlaması, sadece doğum kontrolü ile sınırlı bir kavram olmayıp, ancak bireylerin ve ailelerin yaşam kalitesini artırmayı, anne ve çocuk sağlığını korumayı, istenmeyen gebelikleri önlemeyi ve toplumun genel sağlık düzeyini yükseltmeyi amaçlayan kapsamlı bir yaklaşım olarak da tanımlanmaktadır.[22] Bu bağlamda aile planlaması, üreme sağlığı, cinsel eğitim, doğum öncesi ve sonrası bakım gibi geniş bir yelpazede hizmetleri içermektedir. Türkiye'de aile planlaması

---

[16] سبيرو فاخورى, *تنظيم الحمل بالوسائل العلمية الحديثة* (بيروت: دار العلم للملايين, 1979), 216.
[17] World Health Organization, "Contraception", (Erişim 4 Ekim 2024).
[18] T.C. Sağlık Bakanlığı, "Kadın ve Üreme", (Erişim 4 Ekim 2024).
[19] United Nations UN, *Report of the International Conference on Population, Mexico City, 6-14 August 1984* (Mexico, 1984), 37.
[20] Esat Kılıçer, "İslâmda Aile Plânlaması", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/1-2 (1981), 12.
[21] Abdel Rahim Omran, *İslâm Kültüründe Aile Planlaması* (Ankara: D.İ.B. Yayınları, 1995), 20-37.
[22] Özlem Karabulutlu - Ebru Solmaz, "Aile Planlaması Hizmetleri Kalitesi", *Muş Alparslan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 3/3 (2023), 71.

hizmetleri, sağlık ocakları, aile sağlığı merkezleri ve hastaneler aracılığıyla ücretsiz olarak sunulmaktadır. Ancak, Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) verilerine göre,[23] modern aile planlaması yöntemlerinin kullanım oranı hala istenilen düzeyde değildir.[24] Bu durum, aile planlaması konusunda toplumsal farkındalığın artırılması ve hizmetlere erişimin iyileştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Aile planlamasının tarihsel gelişimi, insanlık tarihi kadar eskiye dayanmaktadır. Antik çağlardan beri insanlar, çeşitli yöntemlerle doğurganlığı kontrol etmeye çalışmışlardır. Ancak modern anlamda aile planlaması kavramı, 20. yüzyılın başlarında şekillenmeye başlamıştır. Türkiye'de ise aile planlaması çalışmaları 1960'lı yıllarda resmi bir politika haline gelmiştir.[25] Türkiye'de 1965 yılında çıkarılan Nüfus Planlaması Hakkında Kanun ile aile planlaması hizmetleri yasal bir zemine oturtulmuştur.[26]

1.1.5. Nüfus Planlaması ve Kontrolü

Nüfus planlaması, devletlerin toplumsal ve ekonomik kalkınma hedefleri doğrultusunda, nüfus artış hızını ve yapısını kontrol etmek amacıyla uyguladıkları politikalar bütünüdür. Bu kavram, aile planlamasından farklı olarak, bireysel tercihlerden ziyade ulusal düzeyde alınan kararları ve uygulamaları içerir.[27]

Nüfus planlaması, bir ülkenin nüfusunu yönetmek ve düzenlemek amacıyla uygulanan politika ve stratejileri ifade eder. Bu politikalar doğum kontrolü, aile büyüklüğünün sınırlanması, nüfus artış hızının yönetilmesi ve demografik değişikliklerin izlenmesi gibi çeşitli bileşenleri içerir. Birçok ülke, ekonomik sürdürülebilirlik, kaynakların etkin kullanımı ve sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi gibi amaçlarla nüfus planlaması politikaları uygulamıştır. Ancak, bu politikaların

[23] T.C. Sağlık Bakanlığı, "Ulusal Aile Planlaması Hizmet Rehberi: Kontraseptif Yöntemler" (Ankara, 2005), 2/14.
[24] Bk. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Ankara, Türkiye, *2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması* (Ankara, 2019), 29.
[25] "Ulusal Aile Planlaması Hizmet Rehberi:Kontraseptif Yöntemler", 2/14.
[26] Resmi Gazete, Nüfus Planlaması Hakkında Kanun (Nüfus Planlaması Hakkında Kanun), 11976 (Erişim 5 Ağustos 2024).
[27] Baran Tuncer, *Ekonomik Gelişme ve Nüfus* (Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1976), 27.

uygulanma şekli ve etkileri ülkeden ülkeye farklılık gösterebilir ve bazen ciddi etik ve insan hakları sorunlarına yol açabilir.[28]

Birleşmiş Milletler'in tanımına göre, Nüfus Politikası "nüfusun büyüklüğü, artış hızı, yerel dağılımı (ulusal ve uluslararası) ve demografik nitelikleri gibi önemli demografik değişkenleri etkileyerek, ekonomik, sosyal, siyasal ve diğer ortak toplumsal hedeflere ulaşılmasına yardımcı olmak amacıyla hazırlanan önlemler ve programlar" olarak tanımlanmaktadır.[29]

Bu geniş tanım çerçevesinde, ülkeler kendi ihtiyaçları ve hedefleri doğrultusunda çeşitli nüfus politikaları uygulamaktadır. Örneğin, Türkiye'de de 1960'lı yıllardan itibaren hem "aile planlaması" hem de "nüfus planlaması" uygulanmıştır. İlk aşamada, nüfusun ekonomik kalkınmaya olumsuz etkilerini önlemek amacıyla nüfus kontrolü sağlama politikası izlenmiştir. Bu politika, hamileliği önlemek için gerekli araçların sağlanması, bilgilendirme ve eğitimi içermiştir. Daha sonraki aşamada, odak "Aile Planlaması" olarak değiştirilmiş ve sorun ailelerin bireysel bir meselesi olarak ele alınmıştır. Bu dönemde, her yıl doğurganlık çağındaki kadınların yüzde beşine ulaşma hedeflenmiştir.[30]

Nüfus planlamasının tarihsel kökenleri, Thomas Malthus'un 1798'de yayınladığı “Nüfus Prensibi Üzerine Bir Deneme” adlı eserine kadar uzanmaktadır. Malthus, nüfus artışının geometrik, gıda üretiminin ise aritmetik bir dizide arttığını öne sürerek, kontrol edilmeyen nüfus artışının kaynak yetersizliğine yol açacağını savunmuştur.[31]

Uluslararası alanda nüfus planlaması kavramı, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında ön plana çıkmıştır. 1954 yılında Roma'da düzenlenen Dünya Nüfus Konferansı, nüfus meselelerinin global düzeyde ele alınması açısından bir dönüm

[28] United Nations Population Fund. (2018). "Population Policies and Programmes.", (Erişim 10 Eylül 2024).

[29] *Report of the ad hoc Consultative Group of Experts on Population Policy* (Geneva: United Nations, 1972).

[30] Mümtaz Peker, “Nüfus Planlamasında Ekonomik ve Sosyal Kalkınmadaki Önemi,” *Sosyoloji Dergisi* 4 (1993), 20.

[31] Birleşmiş Milletler BM, “Proceedings of the World Population Conference, Rome, 1954” (United Nations, 1955), (Erişim 5 Ağustos 2024).

noktası olmuştur. Bu konferansı takiben, birçok ülke nüfus politikalarını gözden geçirmeye ve yeni stratejiler geliştirmeye başlamıştır.[32]

Çin'in nüfus planlaması uygulamaları, dünya çapında en çok tartışılan örneklerden biridir. 1979 yılında başlatılan "Tek Çocuk Politikası", hızlı nüfus artışını kontrol altına almak amacıyla uygulanmıştır.[33] Bu politika, zaman içinde cinsiyet oranında dengesizlik ve yaşlanan nüfus gibi sosyal sorunlara yol açmış, 2015 yılında sonlandırılarak yerine "İki Çocuk Politikası" getirilmiştir.[34] Çin'in nüfus politikalarının bir başka tartışmalı yönü ise, ülkenin farklı etnik gruplarına yönelik uygulamalarında ortaya çıkmıştır. Özellikle Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde uygulanan nüfus planlaması politikaları, uluslararası alanda ciddi eleştirilere neden olmuştur. Adrian Zenz'in araştırmalarına göre, bölgede Uygur Türkleri ve diğer azınlık gruplarına yönelik daha sıkı ve zorlayıcı doğum kontrol politikaları uygulanmıştır. Bu uygulamalar arasında zorunlu kısırlaştırma, doğum kotaları ve ağır para cezaları yer almaktadır.[35] Bu durum, nüfus planlaması politikalarının etnik ayrımcılık aracı olarak kullanılabileceğini göstermektedir.

Doğum Kontrolü, Aile Planlaması ve Nüfus Planlaması terimleri her ne kadar doğumu düzenleme ile ilgili olsalar da, bu terimlerin birbirinden farklı anlamlara geldiği, aynı amaçla kullanılmadıkları ve aralarında belirgin farklılıklar bulunduğunu görmekteyiz.[36]

Kısaca özetlemek gerekirse doğum kontrolü, istenmeyen gebelikleri önlemek amacıyla çeşitli yöntemlerin, araçların veya ilaçların kullanılmasıdır. Yani cinsel birleşmenin sonucunda hamileliği önlemek için alınan tedbirleri ifade eder. Doğum kontrolü, gebeliği önleyen ilaçlar, prezervatifler, sterilizasyon gibi çeşitli yöntemlerden oluşur. Aile planlaması ise bireylerin veya çiftlerin istedikleri sayıda çocuk sahibi olabilmeleri için gerekli tedbirleri almalarını ifade eder. Bu kavram, yalnızca doğum kontrolü ile sınırlı olmayıp, aynı zamanda infertil çiftlerin çocuk sahibi olabilmeleri için tedavi ve destek hizmetlerini de içerir. Aile planlamasının

[32] BM, "Proceedings of the World Population Conference, Rome, 1954" (Erişim 5 Ağustos 2024).
[33] Feng, Cai, Gu, *Population and Development Review, 115-129*.
[34] Hesketh Zeng, "The Effects of China's Universal Two-Child Policy" (Lancet, 2016), 1930-1038.
[35] Zenz, *Sterilizations, IUDs, and Mandatory Birth Control*, 10.
[36] Detaylı Bilgi için bk., Hüseyin Saraç, *Ekonomik ve Sosyal Boyutuyla İslâm'da Nüfus Politikası* (Ankara: TDV Yayınları, 1997).

temel amacı, anne ve çocuk sağlığını korumaktır. Nüfus planlaması ise devlet veya uluslararası kuruluşlar tarafından geliştirilen nüfus politikalarını içerir. Nüfus artışını kontrol etmek veya artırmak amacıyla stratejiler belirlenir. Nüfus planlaması, toplumun ekonomik ve demografik ihtiyaçlarını dikkate alarak uygulanır.[37]

Görüldüğü üzere doğum kontrolü, aile planlaması ve nüfus planlaması arasında önemli farklar bulunmaktadır. Kapsam ve amaç açısından bakıldığında, doğum kontrolü gebelikten korunma yöntemlerini içerirken; aile planlaması hem doğum kontrolünü hem de infertilite tedavisini kapsar. Nüfus planlaması ise nüfus politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasını hedef alır. Uygulayıcılar bakımından doğum kontrolü genellikle bireyler veya çiftler tarafından uygulanırken, aile planlaması sağlık kuruluşları ve toplum sağlığı hizmetleri tarafından yürütülür. Nüfus planlaması ise devletler ve uluslararası kuruluşlar tarafından uygulanır.

Devletler nüfus planlama politikalarını icra ederken farklı gerekçelerle hareket etmektedir. Nüfus planlamasının gerekçeleri şu başlıklar altında incelenebilmektedir:

1.1.5.1. Siyasi Gerekçeler

Devletler, nüfus yapısını ulusal güvenlik ve siyasi istikrar açısından önemli görmektedir. Örneğin, Türkiye'de 1960'larda başlayan nüfus planlaması politikaları, hızlı nüfus artışının siyasi istikrarsızlığa yol açabileceği endişesiyle şekillenmiştir.[38]

Nüfus planlamasının temel siyasi motivasyonlarından biri, bir ülkede yönetimin ve siyasi istikrarın sağlanmasıdır.[39] Hükümetler etkili nüfus planlama stratejileri uygulayarak demografik zorlukların üstesinden gelebilir ve daha istikrarlı bir siyasi ortam yaratabilir. Nüfus büyüklüğü ve özellikleri ülkelerin gelişmişlik düzeyleriyle yakından bağlantılıdır.[40] Sosyal uyum ve entegrasyon, nüfus planlama girişimlerinin siyasi gerekçeleridir.[41] Kalkınma planları çerçevesinde, nüfus dinamikleriyle ilgili

---

[37] Erşahin, *İslam Hukuku Açısından Aile Planlaması Kürtaj ve Çocuk Sahibi Olma,* 21.

[38] Warren Robinson Ross, *The Global Family Planning Revolution: Three Decades of Population Policies and Programs* (Washington: World Bank, 2007), 33-59.

[39] *Nüfus, Demografi ve Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu* (Ankara: Nüfus, Demografi ve Göç Özel İhtisas Komisyonu, 2001), 35-36.

[40] Mesut Doğan, "Türkiye'de Uygulanan Nüfus Politikalarina Genel Bakiş", *Marmara Coğrafya Dergisi* 23 (2013), 293-307.

[41] Burhan Can, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'nin Nüfus Politikaları: Yeni Bir Kronolojik Sınıflandırma", *TroyAcademy* 8/1 (2023), 1-37.

gelecekteki riskleri ele almayı amaçlayan politikalar, toplumsal uyum ve kapsayıcılığın geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.[42]

Göç ve kentleşme sorunlarının ele alınması, nüfus planlama çabalarının bir diğer önemli siyasi gerekçesidir.[43] Yoğun göçlerden kaynaklanan hızlı ve kontrolsüz kentleşme, nüfus sorunları ve düzensiz kentleşme gibi çeşitli sosyo-ekonomik sorunlara yol açabilmektedir.[44] Hükümetler, nüfus planlamasını kentsel gelişim stratejilerine dahil ederek göç akışlarını daha iyi yönetebilir, altyapı ihtiyaçlarını karşılayabilir ve sürdürülebilir kentsel büyümeyi teşvik edebilirler. Nüfus planlaması, göç ve kentleşmenin siyasi istikrar ve sosyal refah üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmada önemli bir rol oynamakta ve onu etkili yönetişim ve kalkınma planlamasının hayati bir bileşeni haline getirmektedir.

1.1.5.2. Ekonomik Gerekçeler

Nüfus planlaması, özellikle işgücü üzerindeki etkisi açısından, bir ülkenin ekonomik görünümün şekillendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.[45] Ekonomik kalkınma ve kaynak tahsisi, nüfus planlama çabalarıyla karmaşık bir şekilde bağlantılıdır.[46]

Hızlı nüfus artışının ekonomik büyümeyi yavaşlattığı düşüncesi yaygındır. Nüfus planlama programları, nüfusla ilgili hedefleri daha geniş kalkınma çerçevelerine entegre ederek, belirli demografik hedefler ve kalkınma stratejileriyle uyumlu olacak şekilde tasarlanmaktadır.[47] Örneğin, Hindistan'ın nüfus politikaları, ekonomik kalkınmayı hızlandırma amacıyla oluşturulmuştur.[48] Ülkenin bağımsızlığını kazanmasının ardından, özellikle 1950'li yıllarda nüfus artış hızının kontrol altına alınması için çeşitli stratejiler geliştirilmiştir. Bu politikalar, tarımsal üretimin

[42] Emir Kayacan, "Türkiye'nin Nüfus Politikalarındaki Değişimin Kalkınma Planları Üzerinden Değerlendirilmesi", *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* 22/54 (2022), 107-139.
[43] Kayacan, "Türkiye'nin Nüfus Politikalarindaki Değişimin Kalkinma Planlari Üzerinden Değerlendirilmesi", 110-114.
[44] *Nüfus, Demografi ve Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu,* 9-10.
[45] *Nüfus, Demografi ve Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu,* 9-10.
[46] Kayacan, "Türkiye'nin Nüfus Politikalarındaki Değişimin Kalkınma Planları Üzerinden Değerlendirilmesi" 110-114.
[47] Nurperihan Tosun, "Sağlıkta Planlama Üzerine Kavramsal Bir Değerlendirme," *Turkish Studies - Social*, (Erişim 21 Temmuz 2024).
[48] Leela Visaria, Visaria Pravin, "Long-Term Population Projections for Major States, 1991-2101" 45 (2003), 4763-4775.

artırılması ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi gibi faktörlerle birleşerek nüfus artışını etkilemiştir.

Yoksulluğun azaltılması ve gelir eşitliği, nüfus planlama girişimlerinin uygulanması için kritik ekonomik gerekçelerdir.[49] Nüfus artışı ile yoksulluk arasında varsayılan ilişki, birçok ülkenin nüfus politikalarını şekillendirmiştir. Örneğin, Bangladeş'in nüfus politikaları, yoksulluğu azaltma hedefiyle oluşturulmuştur. [50] Yoksulluk, Bangladeş'te en önemli sosyal sorunlardan biri olarak öne çıkmakta ve bu durum, eğitim, sağlık ve ekonomik fırsatlara erişim gibi temel alanlarda ciddi engeller oluşturmaktadır.[51]

1.1.5.3. Demografik Gerekçeler

Nüfus planlamasının temel nedenlerinden biri de demografik nedenlerdir ve bir ülkenin nüfus artış oranlarını etkin bir şekilde yönetmeye odaklanır. Hükümetler, nüfus artış hızını stratejik olarak kontrol ederek, nüfus büyüklüğünü ekonomik ve sosyal kalkınma hedeflerine uygun tutabilir.[52] Ayrıca, yaş dağılımının dengelenmesi de önemli bir demografik husustur, çünkü dengesiz yaş yapısı sosyal ve ekonomik istikrarı olumsuz etkileyebilir. [53] Hükümetler, daha dengeli bir yaş dağılımına ulaşmayı amaçlayan politikaları teşvik ederek bu dengeyi sağlamaya çalışır. Çin Hükümeti, Doğu Türkistan'ın demografik yapısını değiştirmek amacıyla çeşitli nüfus politikaları uygulamaktadır. Bu politikalar, Han Çinlilerinin bölgeye yerleştirilmesi, Uygur nüfusunun azaltılması ve Çinli göçmenlere teşvikler verilmesini içermektedir. Han Çinlilerinin göçüyle Urumçi gibi Uygur kentlerinin nüfus yapısı önemli ölçüde değişmiş, Urumçi nüfusunun %78'i Han Çinlilerinden oluşur hale gelmiştir.[54] Uygur nüfusunu azaltma çabaları ise zorunlu kısırlaştırma ve doğum kontrolü politikalarını kapsamaktadır. Ayrıca, Çinli göçmenlere iş, konut ve eğitim alanlarında teşvikler

[49] Abdurrahman Taşkan, *Türkiye'de Nüfus Politikası ve SosyoEkonomik Gerekçesi* (Ankara, Uzmanlik Tezi, 2018), 58.
[50] World Health Organization WHO, "Bangladesh and Family Planning: An overview" (Erişim 05 Ekim 2024).

[52] Mustafa Salep, "Nüfus Artışı, Planlı Kalkınma ve Doğum Kontrolü Üçgeninde Türkiye Nüfusu (1923-2023)", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* 23/46 (2023), 371-423.
[53] Doğan, "Türkiye'de Uygulanan Nüfus Politikalarına Genel Bakış", 296.
[54] Tekin Tuncer, "Doğu Türkistan'da Çin Modeli Eğitim Sistemi", *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi* 11/4 (Aralık 2021), 2262-2272.

sağlanarak bölgeye yerleşmeleri teşvik edilmektedir.[55] Bu politikalar, Doğu Türkistan'daki etnik dengeyi Çin lehine değiştirmeyi hedeflemektedir.

1.1.5.4. Çevresel Gerekçeler

Artan nüfusun çevre üzerindeki baskısını azaltma çabası da nüfus kontrolünde önemli bir gerekçedir. Örneğin, Singapur'un nüfus politikaları, sınırlı doğal kaynakları koruma amacı taşımaktadır.[56] Singapur, tropikal bitki örtüsünü koruma çabalarına büyük önem vermekte ve yoğun kentleşmeye rağmen yeşil alanlarını büyük ölçüde muhafaza etmektedir. Ayrıca, deniz doldurma yöntemiyle elde edilen topraklar, ülke yüzölçümünün %10'undan fazlasını oluşturacak şekilde artırılmıştır. Sınırlı su kaynaklarını etkin yönetmek amacıyla Singapur, su ihtiyacının büyük kısmını Malezya'dan ithal etmekte ve su arıtma tesisleriyle karşılamaktadır. Enerji ihtiyacı ise tamamen ithal girdilerle sağlanmaktadır.[57] Bu bağlamda, Singapur'un nüfus politikaları, çevresel sürdürülebilirliği gözeterek sınırlı doğal kaynaklarını koruma ve verimli kullanma hedefiyle şekillendirilmektedir.

1.1.5.5. Sosyal Hizmetleri İyileştirme Gerekçesi

Eğitim, sağlık gibi hizmetlerin kalitesini artırma hedefi nüfus planlamasının önemli gerekçelerindendir. Bu programların önemli bir yönü, ailelerin üyelerine bakım ve destek sağlama kapasitelerini belirlemek, böylece toplumların sağlık ve istikrarını sağlamada aile planlaması ve üreme sağlığı hizmetlerinin önemini vurgulamaktır.[58] Örneğin, İran'ın 1980'lerde başlattığı aile planlaması programları, sağlık hizmetlerinin kalitesini artırma amacı taşıyordu.[59] İran, 1980'lerde başlattığı aile planlaması programlarıyla nüfus artışını kontrol altına almayı hedeflemiştir. Bu programların temel amacı, sağlık hizmetlerinin kalitesini artırırken dini kurallara ve etik ilkelere

[55] Nuri Gürgür, "Doğu Türkistan'ın Dünü, Bugünü ve Yarını Üzerine", (Türk Ocakları, 2009), (Erişim 05 Ekim 2024).
[56] Mui Teng Yap, "Fertility and Population Policy: the Singapore Experience" 1 (Erişim 05 Ekim 2024), 643-658.
[57] Kocaeli Ticaret Odası (KTO), *Singapur Ülke Raporu* (Kocaeli Ticaret Odası, 2021) (Erişim 05 Ekim 2024).
[58] Seda Tekeli - Duru Şahyar Akdemir, "Kalkınma Planlarında Kadın: Amaç mı? Araç mı?", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 42 (2022), 756-784.
[59] Mohammad Jalal Abbasi-Shavazi, McDonald, Chavoshi Peter, Meimanat Hosseini, *The Fertility Transition in Iran: Revolution and Reproduction* (Springer Dordrecht, 2009), 21-23.

uygunluğu sağlamaktır. Örneğin, doğum öncesi bakım ve bulaşıcı hastalıkların önlenmesi gibi konulara özel önem verilmektedir.[60]

Sonuç olarak, nüfus planlaması, devletlerin sosyo-ekonomik, siyasi, demografik, sağlık ve çevresel hedeflerine ulaşmak ve yoksullukla mücadele gibi kritik sorunları ele almak için kullandıkları önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu planlamalar, toplumların sosyal, ekonomik ve politik istikrarını sağlama, sağlık hizmetlerinin etkin dağıtımını gerçekleştirme, çevresel sürdürülebilirliği koruma ve demografik dengeleri optimize etme gibi birçok alanda etkili çözümler sunsa da, bazen devletlerin uyguladığı sert politikalar nedeniyle insan hakları, bireysel özgürlükler ve diğer olumsuz sonuçlar da beraberinde gelebilmektedir.

1.2. Biyopolitika

Biyopolitika kavramı, modern devlet yönetiminin yaşam ve nüfus üzerindeki etkisini anlamak için kullanılan önemli bir analitik araçtır. Bu kavram, ilk olarak 20. yüzyılın ortalarında İsveçli siyaset bilimci Rudolf Kjellén tarafından kullanılmış, ancak asıl teorik derinliğini Fransız filozof Michel Foucault'nun çalışmalarıyla kazanmıştır.[61]

Foucault, biyopolitikayı "nüfusun biyolojik özelliklerinin devlet müdahaleleri ve bilgi/iktidar mekanizmaları aracılığıyla politik stratejilerin nesnesi haline gelmesi" olarak tanımlamıştır.[62] Bu tanım, modern devletin yaşam üzerindeki kontrolünü ve yönetimini ifade etmektedir.

Biyopolitikanın tarihsel gelişimi, 18. yüzyıldan itibaren Avrupa'da ortaya çıkan yeni yönetim tekniklerine dayanır. Bu dönemde, nüfus artık sadece yönetilecek bir kitle olarak değil, aynı zamanda geliştirilecek, optimize edilecek ve kontrol edilecek bir kaynak olarak görülmeye başlanmıştır.[63] Bu yeni yaklaşım, nüfus istatistiklerinin

[60] Ayşegül Gökalp Kutlu - Maribel Benitez Gonzalez, "Türkiye ve İran'da Muhafazakâr Hükümetlerin Kadın Politikaları", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 37 (2019), 81-104.
[61] Thomas Lemke, *Biopolitics: An Advanced Introduction* (New York: NYU Press, 2011), 9.
[62] Michel Foucault, *The History of Sexuality* (New York: Pantheon Books, 1978), 140.
[63] Paul Rabinow - Nikolas Rose, *Biopower Today, BioSocieties* (Cambridge University Press, 2016), 195-217.

toplanması, halk sağlığı politikalarının geliştirilmesi ve doğum oranlarının düzenlenmesi gibi pratikleri beraberinde getirmiştir.

Foucault'a göre, biyopolitika iki ana eksende işler: "anatomo-politika" ve "nüfus-politikası". Anatomo-politika, bireylerin bedenlerini disipline etmeye ve optimize etmeye odaklanırken, nüfus-politikası toplumun bütününün biyolojik süreçlerini düzenlemeyi amaçlar.[64] Bu iki eksen, modern devletin yaşam üzerindeki kontrolünün farklı boyutlarını temsil eder.

Biyopolitika kavramı, zaman içinde farklı düşünürler tarafından genişletilmiş ve yeniden yorumlanmıştır. Örneğin, İtalyan filozof Giorgio Agamben, biyopolitikayı modern siyasetin temel paradigması olarak görmüş ve "çıplak hayat" kavramı üzerinden biyopolitik iktidarın işleyişini analiz etmiştir.[65] Agamben'e göre, modern devlet, biyolojik yaşamı siyasi alanın merkezine yerleştirerek, yaşam ve ölüm üzerinde mutlak bir kontrol elde etmeye çalışmaktadır. Diğer yandan, Michael Hardt ve Antonio Negri gibi düşünürler, biyopolitika kavramını küreselleşme ve neoliberal ekonomi politikaları bağlamında yeniden değerlendirmişlerdir. Onlara göre, biyopolitika artık sadece ulus-devletlerin değil, aynı zamanda uluslararası kurumların ve çok uluslu şirketlerin de bir yönetim stratejisi haline gelmiştir.[66]

Sonuç olarak, biyopolitika kavramı, modern iktidarın yaşam üzerindeki etkisini anlamak için kritik bir öneme sahiptir. Bu kavram, devlet müdahalelerinin, sağlık politikalarının, nüfus yönetiminin ve hatta gündelik yaşam pratiklerinin nasıl iktidar ilişkileri tarafından şekillendirildiğini anlamamıza yardımcı olur. Biyopolitika, sadece akademik bir tartışma konusu olmayıp aynı zamanda günümüz toplumlarının karşı karşıya olduğu birçok etik, politik ve sosyal sorunun da merkezinde yer almaktadır.

1.2.1. Biyopolitikanın Yöntemleri

Biyopolitika, çeşitli yöntemler aracılığıyla uygulanır ve bu yöntemler, nüfusun yaşamını düzenlemek, kontrol etmek ve optimize etmek için kullanılır. Bu bölümde, biyopolitikanın dört temel yöntemi ele alınacaktır.

---

[64] Michel Foucault, *Society Must Be Defended: Lectures at the Collège de France* (New York: Picador, 2003), 242-243.
[65] Giorgio Agamben, *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life* (Stanford: Stanford University Press, 1998), 9-12.
[66] Michael Hardt - Antonio Negri, *Empire* (Cambridge: Harvard University Press, 2000), 23-27.

1.2.1.1. Nüfus Yönetimi

Nüfus yönetimi, biyopolitikanın en temel yöntemlerinden biridir. Bu yöntem, nüfusun büyüklüğünü, dağılımını ve kompozisyonunu kontrol etmeyi amaçlar. Foucault'a göre, nüfus yönetimi, modern devletin en önemli yönetim tekniklerinden biridir.[67] Nüfus yönetimi, çeşitli araçlar kullanır. Foucault'nun ele aldığı teknikler şu şekildedir: [68]

- Nüfus sayımları ve istatistikler: Bu araçlar, nüfusun yapısı hakkında detaylı bilgi sağlar ve politika oluşturmada kullanılır.
- Göç politikaları: Devletler, göç politikaları aracılığıyla nüfusun kompozisyonunu ve büyüklüğünü kontrol eder.
- Kentsel planlama: Nüfusun mekânsal dağılımını düzenlemek için kullanılır.
- Sağlık politikaları: Nüfusun sağlığını ve yaşam süresini etkileyerek nüfus dinamiklerini şekillendirir.

1.2.1.2. Kadın Bedeninin Kontrolü

Kadın bedeninin kontrolü, biyopolitikanın önemli bir yöntemidir. Bu yöntem, kadınların üreme kapasitesini ve cinselliğini düzenlemeyi amaçlar. Feminist teorisyen Silvia Federici'ye göre, kadın bedeninin kontrolü, kapitalist üretim ilişkilerinin ve modern devletin temel bir unsurudur. [69] Kadın bedeninin kontrolü şu şekillerde gerçekleştirilir:[70]

- Üreme sağlığı politikaları: Doğum kontrolü, kürtaj ve doğum hizmetlerinin düzenlenmesi.
- Annelik politikaları: Doğum izni, çocuk bakımı destekleri gibi uygulamalar.
- Cinsellik eğitimi: Okullarda ve sağlık kurumlarında verilen cinsel sağlık eğitimleri.

[67] Foucault, *Society Must Be Defended: Lectures at the Collège de France*, 105-108.
[68] Foucault, *Society Must Be Defended: Lectures at the Collège de France*, 105-108.
[69] Silvia Federici - Caliban Witch, *Women, the Body and Primitive Accumulation* (New York: Autonomedia, 2004), 63-65.
[70] Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı (TAP), "Yerel Yönetimler Bağlaminda Kadin ve Üreme Sağliği", (Erişim 10 Eylül 2024).

- Toplumsal cinsiyet rolleri: Medya, eğitim ve hukuk yoluyla kadınlık ve annelik rollerinin şekillendirilmesi.

1.2.1.3. Politikalar ve Teşvikler

Biyopolitika, çeşitli politikalar ve teşvikler aracılığıyla nüfusun davranışlarını şekillendirmeye çalışır. Bu yöntem, bireylerin ve toplumların yaşam tarzlarını, sağlık alışkanlıklarını ve üreme davranışlarını etkilemeyi amaçlar.[71] Politikalar ve teşvikler şunları içerebilir:

- Vergi politikaları: Örneğin, çok çocuklu ailelere vergi indirimleri.
- Sosyal yardım programları: Belirli nüfus gruplarına yönelik maddi destekler.
- Eğitim politikaları: Belirli alanlarda eğitimi teşvik etmek için burslar ve destekler.
- Sağlık kampanyaları: Sigara bırakma, obezite ile mücadele gibi toplum sağlığını iyileştirmeyi hedefleyen kampanyalar.

1.2.1.4. Doğum Kontrol Politikaları

Doğum kontrol politikaları, Biyopolitikanın en doğrudan ve tartışmalı yöntemlerinden biridir. Bu politikalar, nüfus artış hızını kontrol etmeyi ve "ideal" nüfus büyüklüğüne ulaşmayı amaçlar. Doğum kontrol politikaları, ülkelerin ekonomik, sosyal ve politik hedeflerine göre şekillenir.[72] Doğum kontrol politikaları şu şekillerde uygulanabilir:

- Zorunlu doğum kontrol programları: Örneğin, Çin'in "Tek Çocuk Politikası".[73]
- Gönüllü aile planlaması programları: Ücretsiz doğum kontrol yöntemleri ve danışmanlık hizmetleri.[74]
- Ekonomik teşvikler ve caydırıcılar: Çocuk sayısına bağlı vergi politikaları veya sosyal yardımlar.[75]

---

[71] Nikolas Rose, *The Politics of Life Itself: Biomedicine, Power, and Subjectivity in the Twenty-First Century* (Princeton: Princeton University Press, 2007), 52-54.
[72] Matthew Connelly, *Fatal Misconception: The Struggle to Control World Population* (Cambridge: Harvard University Press, 2008), 378-380.
[73] Zenz, *Sterilizations, IUDs, and Mandatory Birth Control*, 10-15.
[74] TAP, "Yerel Yönetimler Bağlaminda Kadin ve Üreme Sağliği" (Erişim 10 Eylül 2024).
[75] شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ نوپۇس ۋە پىلانلىق تۇغۇت نىزامى, (Sincan Uygur Özerk Bölgesi Nüfus ve Aile Planlaması Yasası) ,Sincan Uygur Özerk Bölgesi Nüfus ve Aile Planlaması Müdürlüğü, (Erişim 10 Eylül 2024).

- Eğitim ve bilinçlendirme kampanyaları: Cinsel sağlık ve üreme sağlığı eğitimleri.[76]

Bu yöntemler, Biyopolitikanın nüfus üzerindeki kontrolünü sağlamak için kullanılan temel araçlardır. Ancak, bu yöntemlerin etik, sosyal ve politik sonuçları sıkça tartışma konusu olmaktadır.

1.2.2. Biyopolitika ve Kadın

Biyopolitika ve kadın arasındaki ilişki, modern devlet yönetiminin ve toplumsal kontrolün merkezinde yer alan karmaşık ve çok boyutlu bir konudur. Bu ilişki, kadın bedeninin ve üreme kapasitesinin politik, ekonomik ve sosyal amaçlar için düzenlenmesi ve yönetilmesi üzerine kuruludur.

Foucault'nun biyopolitika kavramı, iktidarın yaşam üzerindeki etkisini vurgularken, feminist teorisyenler bu kavramı kadın bedeni ve kadın hakları bağlamında genişletmişlerdir. Örneğin, Silvia Federici, kapitalizmin gelişimi ile kadın bedeni üzerindeki kontrol arasındaki ilişkiyi incelemiş ve bu kontrolün, kadınların üreme kapasitesinin ekonomik ve politik amaçlar için nasıl kullanıldığını göstermiştir.[77] Federici'ye göre, biyopolitika ve kadın ilişkisi, birkaç temel alanda kendini gösterir:

Üreme Sağlığı ve Hakları: Doğum kontrolü, kürtaj, doğum ve annelik hizmetleri gibi konular, devlet politikalarının ve toplumsal normların kesişim noktasında yer alır. Bu alandaki düzenlemeler, kadınların bedenleri üzerindeki kontrol hakkını doğrudan etkiler.[78]

Nüfus Politikaları: Devletlerin nüfus artışını teşvik etme veya sınırlama çabaları, doğrudan kadınların üreme davranışlarını hedef alır. Bu politikalar, kadınların anne olma kararlarını ve zamanlamalarını etkileyebilir.[79]

[76] TAP, "Yerel Yönetimler Bağlaminda Kadin ve Üreme Sağliği", (Erişim 10 Eylül 2024).
[77] Federici - Witch, *Women, the Body and Primitive Accumulation*, 63-65.
[78] Jemima Repo, "Gender Equality as Neoliberal Governmentality", *The Biopolitics of Gender* (New York: Oxford Academic, 2015),507-530.
[79] Chikako Takeshita, *The Global Biopolitics of the IUD: How Science Constructs Contraceptive Users and Women's Bodies* (MIT Press, 2012), 15-18.

İş ve Aile Yaşamı: Annelik izni, çocuk bakım hizmetleri ve iş-yaşam dengesi politikaları, kadınların hem üreme hem de üretim rollerini şekillendirir. Bu politikalar, kadınların işgücüne katılımını ve kariyer gelişimini doğrudan etkiler.[80]

Beden Politikaları: Güzellik standartları, sağlık normları ve cinsellik anlayışları, kadın bedeninin toplumsal algısını ve kadınların kendi bedenleriyle ilişkisini şekillendirir. Bu alandaki biyopolitik uygulamalar, kadınların öz-imajını ve toplumsal statüsünü etkiler.[81] Butler'a göre biyopolitika ve kadın ilişkisi, aynı zamanda direnişin ve mücadelenin de alanıdır. Feminist hareketler, kadınların kendi bedenleri üzerindeki kontrol hakkını savunurken, aslında biyopolitik iktidara karşı da mücadele etmektedirler. Bu mücadele, üreme hakları, cinsel özgürlük, iş yaşamında eşitlik ve toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden tanımlanması gibi alanlarda kendini gösterir.[82]

Sonuç olarak, biyopolitika ve kadın ilişkisi, modern toplumların en temel ve tartışmalı konularından biridir. Bu ilişki, kadın bedeninin ve yaşamının nasıl düzenlendiğini, kontrol edildiğini ve aynı zamanda nasıl direnç gösterdiğini anlamak için kritik bir perspektif sunar. Bu bağlamda, biyopolitika kavramı, feminist teori ve pratiğin merkezinde yer almaya devam etmektedir.[83]

1.2.3. Biyopolitikanın Etkileri

Modern toplumlarda yaşam ve beden üzerinde uygulanan iktidar biçimlerini ifade eden biyopolitika, bireylerin ve toplumların sağlığı, üremesi ve yaşam kalitesi üzerinde önemli etkilere sahiptir.[84]

1.2.3.1. Bireylerin Sağlığı Üzerindeki Etkisi

Biyoiktidar, sağlık hizmetlerinin organizasyonu ve dağıtımı üzerinde etkilidir ve bu durum, bireylerin sağlık hizmetlerine erişimini ve bu hizmetlerin kalitesini belirler.[85] Biyoiktidarın sağlık bilgisinin üretimi ve yayılmasını kontrol etmesi

[80] Ahu Sumbas, "Toplumsal Cinsiyet Eşitlik Politikası Olarak Ebeveyn İzni", *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi* 8/2 (Şubat 2019), 178-182.
[81] Susan Bordo, *Unbearable Weight: Feminism, Western Culture, and the Body* (California: University of California Press, 2003), 45-47.
[82] Judith Butler, *Bodies That Matter on the Discursive Limits of Sex*, 1993, 223-225.
[83] Margaret McLaren, *Feminism, Foucault, and Embodied Subjectivity* (New York: State University of New York Press, 2002), 82-85.
[84] Foucault, *The History of Sexuality*, 140-141.
[85] Rose, *The Politics of Life Itself: Biomedicine, Power, and Subjectivity in the Twenty-First Century*, 52-54.

bireylerin sağlık konusundaki bilgi düzeyini ve sağlık davranışlarını etkilerken,[86] "sağlıklı" ve "normal" beden kavramlarını şekillendirmesi bireylerin kendi bedenleriyle ilişkisini ve sağlık arayışlarını etkiler.[87] Yine biyoiktidar, tıbbi gözetim ve kontrol mekanizmaları aracılığıyla bireylerin sağlık durumlarını izler ve yönetir. Bu ise, bireylerin özerkliğini etkileyebilir.[88]

1.2.3.2 Toplum Üzerindeki Etkisi

Biyoiktidarın toplum üzerindeki etkilerinin geniş kapsamlı ve çok boyutlu olduğu görülmektedir. Biyoiktidar, doğum oranları, ölüm oranları ve nüfus hareketleri gibi demografik süreçleri yönetir. Bu, toplumun yapısını ve dinamiklerini şekillendirir.[89] Biyoiktidar, sağlık, cinsellik ve üreme konularındaki toplumsal normları ve değerleri etkiler. Bu, toplumsal davranışları ve tutumları şekillendirir.[90] Benzer şekilde, biyoiktidarın, toplumsal düzeni sağlamak ve devam ettirmek için bireylerin ve grupların davranışlarını düzenlemesi sosyal kontrol mekanizmalarının bir parçasıdır.[91] Biyoiktidar, sağlık hizmetlerine erişim ve sağlık sonuçları açısından toplumsal eşitsizlikleri etkileyebilir veya pekiştirebilir.[92]

Sonuç olarak, biyoiktidarın etkileri hem bireysel hem de toplumsal düzeyde geniş kapsamlı ve derindir. Bu etkiler, modern toplumların sağlık, üreme, yaşam kalitesi ve sosyal organizasyon gibi temel yönlerini şekillendirmektedir. Biyoiktidarın bu etkileri, olumlu sonuçlar (örneğin, halk sağlığının iyileştirilmesi) doğurabilirken, aynı zamanda etik sorunlar ve toplumsal eşitsizlikler de yaratabilmektedir.

1.2.4. Devlet Politikaları ve Biyopolitika

Devlet politikaları ve biyopolitika arasındaki ilişki, modern devlet ve yönetim anlayışının temel unsurlarından biridir. Bu ilişki, nüfus yönetimi, sağlık politikaları ve

---

[86] Deborah Lupton, *The Imperative of Health: Public Health and the Regulated Body* (London: SAGE Publications, 1995), 76-78.
[87] Chris Shilling, *The Body and Social Theory* (London: University of Kent, 2012), 112-115.
[88] David Armstrong, "The rise of surveillance medicine" 17/3 (1995), 393-404.
[89] Rabinow - Rose, *Biopower Today, BioSocieties*, 195-217.
[90] Bryan Turner, *The Body & Society: Explorations in Social Theory* (London: SAGE Publications, 2012), 201-203.
[91] Mitchell Dean, *Governmentality: Power and Rule in Modern Society* (London: SAGE Publications, 2010), 118-120.
[92] Michael Marmot, *The Health Gap: The Challenge of an Unequal World: the argument* (Oxford University Press, 2017), 45-48.

toplumsal düzenlemelerin kesişim noktasında yer alır.[93] Özellikle Çin örneği devlet politikalarının biyopolitik uygulamalarını açıkça göstermektedir.

Çin'in biyopolitik uygulamaları, özellikle nüfus kontrolü alanında, dünya çapında dikkat çekici örneklerden biridir. 1949'dan itibaren Çin'in nüfus politikaları, nüfus artışını teşvik etmekten sıkı kontrollere ve son olarak yeniden pronatalist yaklaşıma doğru evrilmiştir. 1979'da başlatılan "Tek Çocuk Politikası", 2015'te sona erdirilmiş ve 2021'de "Üç Çocuk Politikası" ile değiştirilmiştir. Ancak, bu genel politikalar Doğu Türkistan'da (Sincan Uygur Özerk Bölgesi) farklı ve daha sert uygulamalarla karşımıza çıkmaktadır. 1980'lerde ve 1990'larda Uygurlara daha esnek uygulanan politikalar, 2000'lerden itibaren sertleşmiş, özellikle 2014 sonrasında zorunlu kısırlaştırma ve kürtaj iddiaları gündeme gelmiştir. 2017-2019 döneminde kurulan "Yeniden Eğitim Merkezleri'nde Uygur kadınlarına zorunlu doğum kontrol yöntemleri uygulanmaktadır. Bu uygulamalar, biyopolitikanın etnik ve siyasi amaçlarla nasıl kullanılabileceğini gösteren çarpıcı bir örnek teşkil etmektedir.[94]

Türkiye'de ise biyopolitik uygulamalar daha farklı bir seyir izlemiştir. 1960'lardan itibaren uygulanan nüfus planlaması politikaları, 2000'li yılların başından itibaren pronatalist (doğum yanlısı) bir yaklaşıma dönüşmüştür.[95] Özellikle "en az üç çocuk" söylemi, devletin nüfus artışını teşvik etme çabalarının bir örneğidir. Bu politika değişikliği, ekonomik kalkınma hedefleri, sosyal güvenlik sistemi ve işgücü piyasası dinamikleriyle yakından ilişkilidir. Özellikle "en az üç çocuk" söylemi, devletin nüfus artışını teşvik etme çabalarının bir örneğidir. Bu politika değişikliği, ekonomik kalkınma hedefleri, sosyal güvenlik sistemi ve işgücü piyasası dinamikleriyle yakından ilişkilidir.[96]

Ancak, bu tür biyopolitik uygulamalar etik tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Bireylerin özgürlükleri ve hakları ile devletin nüfus yönetimi hedefleri

[93] Ferda Keskin, "Foucault'da Şiddet ve İktidar", *Cogito* 6/7 (1996), 117-122.
[94] Kenan Dağcı - Mustafa Keskin, "Çin'in Doğu Türkistan Politikası ve Azınlık Hakları Bağlamında Hak İhlalleri", *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi* 1/2 (2014), 11–29.
[95] Ferhunde Özbay - Banu Yücel, "Türkiye'de Nüfus Hareketleri, Devlet Politikaları ve Demografik Yapı", *Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü.*, (2001), 45-72.
[96] Elif Yüksel Oktay, "Türkiye'de Cumhuriyet'in İlanından Günümüze Uygulanan Nüfus Politikaları", *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* 4/7 (2014), 17-33.

arasındaki denge, sürekli bir tartışma konusudur. Ayrıca, bu politikaların uzun vadeli sonuçları ve toplumsal etkileri de dikkatle değerlendirilmelidir.[97]

Dolayısıyla, devlet politikaları ve biyopolitika arasındaki ilişki, modern yönetim anlayışının karmaşık ve tartışmalı bir boyutunu oluşturmaktadır. Bu ilişki, nüfus dinamiklerini şekillendirme, toplumsal yapıyı düzenleme ve ekonomik hedeflere ulaşma çabalarını yansıtırken, aynı zamanda etik ve insan hakları konularını da gündeme getirmektedir.

1.2.5. Biyopolitika Kapsamında Başkalarının Bedenine Müdahalenin Boyutları

Biyopolitika, bireylerin ve toplumların bedenleri üzerinde uygulanan iktidar biçimlerini ifade eder. Bu kapsamda, başkalarının bedenine müdahale hem bireyler arası ilişkilerde hem de devlet-birey ilişkisinde karşımıza çıkmaktadır. Bu müdahaleler, sağlık politikalarından üreme haklarına, beslenme alışkanlıklarından cinsellik normlarına kadar geniş bir yelpazede gerçekleşmektedir.[98]

1.2.5.1. Biyopolitika ve Etik

Biyopolitikanın etik boyutları, beden üzerindeki müdahalelerin meşruiyeti ve sınırları üzerine odaklanır. Bu bağlamda, bireyin özerkliği ve toplumsal fayda arasındaki denge, temel etik ikilemlerden biridir. Örneğin, zorunlu aşılama politikaları, bireysel özgürlük ve toplum sağlığı arasındaki gerilimi yansıtır.[99] Etik tartışmalar ayrıca, genetik mühendisliği, ötenazi ve organ nakli gibi konuları da kapsamaktadır. Bu uygulamalar, yaşamın başlangıcı ve sonu, insan onuru ve bedenin bütünlüğü gibi temel etik kavramları sorgulamamıza neden olmaktadır. Özellikle, insan embriyoları üzerinde yapılan araştırmalar ve genetik modifikasyonlar, etik açıdan oldukça tartışmalı konulardır.[100]

1.2.5.2. Biyopolitika ve İslam Dini

[97] Hüsnünur Aslantürk, "Türkiye'de Biyo-İktidar Açısından Sağlık Hizmetleri ve Kadın", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 20/3 (2016), 573–595.
[98] Keskin, "Foucault'da Şiddet ve İktidar", 117-122.
[99] Murat Arpacı, "Foucault, Biyopolitika Ve Biyotarih: Tarihsel Çalişma Alanlari Olarak Tip, Beden Ve Nüfus", *ViraVerita E-Dergi* 3 (2016), 27-47.
[100] Mehmet Aşkin, "Genetik Mühendislik: Dost Mu Düşman Mı?", *Türkiye Biyoetik Dergisi* 2/2 (2015), 160-165.

İslami perspektiften biyopolitika, insan bedeninin saygınlığı ve Allah'ın yaratmasına müdahale etmeme prensibi çerçevesinde değerlendirilir. İslam hukukçuları, özellikle kürtaj, doğum kontrolü ve genetik müdahaleler gibi konularda farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Genel olarak, zaruri durumlar dışında bedenin doğal süreçlerine müdahale edilmemesi gerektiği vurgulanmaktadır.

İslam'da beden, Allah'ın bir emaneti olarak görülür ve bu nedenle bedenin korunması ve sağlıklı tutulması bir sorumluluk olarak kabul edilir. Ancak, modern tıbbi uygulamalar ve teknolojik gelişmeler, yeni etik sorunları da beraberinde getirmektedir. Örneğin, tüp bebek uygulamaları, organ nakli, beyin ölümü gibi konular, İslami biyoetik alanında yoğun tartışmalara neden olmaktadır.[101]

İslam hukukunda bedenin saygınlığı ve dokunulmazlığı, canın korunması ilkesinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu ilke, insan bedeninin Allah'ın emaneti sayıldığı ve insanın onurlu bir varlık olduğu inancına dayanır. Beden bütünlüğüne yönelik saldırılar, İslam hukukunda "el-cinâye alâ mâ dûne'n-nefs" (ölümle sonuçlanmayan saldırılar) olarak tanımlanır ve ciddi yaptırımlarla karşılanır. Bedenin dokunulmazlığı sadece dış müdahalelere karşı değil, kişinin kendi bedenine zarar vermesine karşı da korunur. Çünkü beden, Allah'a karşı yükümlülüklerin yerine getirilmesinde önemli bir araçtır. Bu dokunulmazlık, ölümden sonra da devam eder; ölü bedenin saygınlığı çeşitli fıkhî hükümlerle güvence altına alınmıştır. Klasik fıkıh metinlerinde, bedenin ve en küçük parçalarının bile "mükerrem" (saygın) ve "muhterem" (dokunulmaz) olduğu vurgulanır. Bu nedenle, beden parçalarının ticarileştirilmesi veya bunlardan faydalanılması genellikle caiz görülmez. Bu yaklaşım, bedenin maddi değil, manevi bir değer taşıdığı anlayışını yansıtır.[102]

Sonuç itibarıyla, İslam hukukunda bedenin saygınlığı ve dokunulmazlığı hem hukuki hem de etik bir ilke olarak kabul edilir. Bu ilke, insan onurunun korunması ve Allah'ın yaratışına saygı gösterilmesi düşüncesine dayanır ve hem dünyevi hem de uhrevi yaptırımlarla desteklenir.

1.2.5.3. Biyopolitika ve Hukuk

[101] Reşit Haylamaz, *İslam Hukuku'na Göre Organ ve Doku Nakli* (Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1992), 57-75.
[102] Merve Özdemir, *İslam Hukukuna Göre Beden Üzerinde Tasarruf ve Organ Nakli* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017), 94-100.

Biyopolitikanın hukuki boyutları, insan bedeni üzerindeki müdahalelerin yasal çerçevesini belirler. Bu bağlamda, zorunlu kürtaj ve kısırlaştırma gibi uygulamalar, insan hakları ve üreme hakkı açısından ciddi sorunlar oluşturmaktadır. Uluslararası hukuk ve birçok ulusal hukuk sistemi, bu tür zorunlu uygulamaları açıkça reddetmektedir.[103]

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 16. maddesi, aile kurma ve çocuk sahibi olma hakkını temel bir insan hakkı olarak tanımlamaktadır. Bu hak, bireylerin kendi üreme kararlarını özgürce alabilmelerini garanti altına alır. Zorunlu kürtaj ve kısırlaştırma uygulamaları, bu temel hakkın doğrudan ihlali anlamına gelmektedir.[104]

Türkiye'de 2827 sayılı Nüfus Planlaması Hakkında Kanun, bireylerin üreme haklarını koruma altına almaktadır. Bu kanun, gönüllülük esasına dayalı aile planlaması hizmetlerini öngörürken, zorunlu uygulamaları yasaklamaktadır. Kanun, kişilerin üreme sağlığı ve hakları konusunda bilgilendirilmesini ve bu konudaki kararlarını özgürce alabilmelerini amaçlamaktadır.[105]

Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü'nün 7. maddesi, zorunlu kısırlaştırmayı insanlığa karşı suç olarak tanımlamaktadır. Bu, zorunlu üreme kontrolü uygulamalarının uluslararası hukuk nezdinde ne kadar ciddi bir ihlal olarak görüldüğünü göstermektedir. Benzer şekilde, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi, zorunlu kürtaj ve kısırlaştırma uygulamalarını, işkence ve insanlık dışı muamele yasağının ihlali olarak değerlendirmektedir.[106]

Özetle, zorunlu kürtaj ve kısırlaştırma gibi uygulamalar hem ulusal hem de uluslararası hukuk açısından kabul edilemez niteliktedir. Bu uygulamalar, insan onuruna, kişisel özerkliğe ve üreme hakkına aykırı olup, temel insan haklarının ihlali anlamına gelmektedir. Hukuki düzenlemeler, bireylerin üreme haklarını korumayı ve bu konudaki kararlarını özgürce alabilmelerini sağlamayı amaçlamaktadır.

---

[103] Joanna Erdman, "Theorizing Time in Abortion Law and Human Rights", *Health and Human Rights* 1/19 (2017), 29-40.
[104] Rebecca Cook - Bernard Dickens, "The Human Rights Dynamics of Abortion Law Reform", *Human Rights Quarterly* 1/25 (2003), 1-59.
[105] Nüfus Planlaması Hakkında Kanun (Mevzuat), 2827 (24 Mayıs 1983), (Erişim 10 Eylül 2024).
[106] Zampas Christina - Adriana Lamačková, "Forced and Coerced Sterilization of Women in Europe", *International Journal of Gynecology & Obstetrics* 2/114 (2011), 163-166.

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞU TÜRKİSTAN VE NÜFUS PLANLAMASI POLİTİKALARI

Bu bölümde, Doğu Türkistan'da uygulanan nüfus planlaması politikalarını ele alacağız. İlk olarak, Doğu Türkistan'ın demografik ve hukuki yapısını inceleyerek, bölgenin nüfus yapısı ile Çin yönetimi altındaki yasal statüsünü değerlendireceğiz. Daha sonra, Çin'in genel nüfus planlaması politikalarını Doğu Türkistan'daki özel uygulamalarla karşılaştırarak inceleyeceğiz. Bu bağlamda, Doğu Türkistan'da uygulanan nüfus planlamasına ilişkin ödül ve ceza sistemlerine ayrıntılı bir bakış sunacağız. Sistematik kontrol, para cezaları, RİA uygulamaları, zorla kürtaj, kısırlaştırma, hapse atma gibi yöntemlerin yanı sıra, toplama kamplarındaki tecavüz gibi insan hakları ihlallerini de ele alarak, bu politikaların etkilerini ortaya koymaya çalışacağız.

2.1. Doğu Türkistan

Doğu Türkistan, Orta Asya'nın batısında bulunan ve tarihsel olarak çeşitli kültürlerin kesiştiği bir bölgedir. Bu bölge zengin bir tarihi mirasa, farklı etnik gruplara ve jeopolitik öneme sahiptir. Oldukça geniş bir alana sahip olan Doğu Türkistan'ın yüzölçümü 1.828.418 km² dir.[107] Doğu Türkistan, tarihsel olarak Ulu Türkistan olarak bilinen Orta Asya'nın doğu bölgesidir. Kuzeyde Rusya ve Moğolistan ile sınırı bulunan bu bölge, batıda Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Afganistan, Pakistan, Keşmir ve Hindistan ile komşudur. Güneydoğuda Karanlık Dağları ve Tibet Platosu ile sınırlanırken, doğu tarafı bozkırlar, çöller ve Çin ile komşudur.[108]Bu geniş ve stratejik öneme sahip bölge, uzun yıllardır siyasi çalkantılar ve yabancı müdahaleler ile karşı karşıya kalmıştır.

[107] Ahmet Taşgıl, "Türkistan", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* (İstanbul, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2012), 556-560.
[108] Nureddin İzbasar, *Doğu Türkistan Raporu: Geçmişten Bugüne Dinî ve Etnik Baskılar* (İNSAMER, 2020), 1-2.

1949 öncesine bakıldığında, Doğu Türkistan'da iki defa cumhuriyet kurulmuştur:[109]

1. Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti (1933): Bu cumhuriyet, Hicri 24 Recep 1352 tarihinde, miladi takvime göre 12 Kasım 1933 Pazar günü Kaşgar'da resmen ilan edildi. Doğu Türkistan'da yaşanan milli mücadele sonucunda kuruldu ve ilk Cumhurbaşkanı Hoca Niyaz Hacı oldu. Bu bağımsız devlet, 1934 yılında Rusya ve Çin'in ortak saldırısıyla zayıflamış, ancak varlığını 1937'ye kadar sürdürebilmiştir. Yaklaşık üç yıl ayakta kalan cumhuriyet, Sovyetler Birliği'nin desteğini alan Çinli militan Sheng Shicai ile Ma Zhong Ying'in işbirliği sonucunda 1937'de yıkılmıştır. Reis-i Cumhur Hoca Niyaz Hacı ve Başvekil Sabit Damolla esir düşerek Sheng Shicai tarafından öldürülmüştür.

2. Doğu Türkistan Cumhuriyeti (1944): İkinci bir bağımsızlık denemesi olarak, Doğu Türkistanlılar 12 Kasım 1944'te Gulca şehrinde bağımsızlıklarını ilan ettiler. Bu bağımsızlık girişimi, 1946 yılına kadar Çin Milliyetçi Partisi (Guo Min Dang) işgaline karşı direnmiş ve bağımsızlık çabalarını sürdürmüştür. Ancak, 1949 yılında Çin Komünist Partisi'nin iktidara gelmesiyle Doğu Türkistan toprakları tamamen Çin'in kontrolüne geçmiştir. Bu iki bağımsızlık girişimi, Doğu Türkistan'ın bağımsızlığını yeniden kazanma çabalarının bir yansımasıdır. Ancak, çeşitli tarihî ve siyasi faktörler nedeniyle bu girişimler sınırlı başarı elde edebilmiş ve sonunda Çin'in işgaline uğramıştır. Bu işgale karsı direniş hareketlerinde 1953 yılına kadar 100.000'den fazla Doğu Türkistanlı katledilmiştir.

Doğu Türkistan 1949 senesinden beri Çin Komünist işgali altında bulunmaktadır. İşgalin ardından, Çin yetkilileri bölgeyi kendi yönetim sistemlerine entegre etmek amacıyla 1955 tarihinde Doğu Türkistan'ı özerk bölge ilan etmişlerdir. Günümüzde Doğu Türkistan resmi kayıtlarda *Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi* (*Xınjiang Uygur Aptonum Rayuni*) olarak geçmektedir. Bu idari değişiklik, bölgenin tarihsel ve kültürel kimliğini koruma çabalarına rağmen, Çin'in bölge üzerindeki kontrolünü pekiştirmiştir.

[109] İzbasar, *Doğu Türkistan Raporu: Geçmişten Bugüne Dinî ve Etnik Baskılar*, 5-8.

(Resim 1: Doğu Türkistan Haritası)[110]

2.1.1. Doğu Türkistan'ın Demografik Yapısı

Asya'nın merkezinde, Çin'in batısında bulunan ve çeşitli etnik gruplardan oluşan zengin bir demografik yapıya sahip Doğu Türkistan, Uygurlar başta olmak üzere Kazaklar, Kırgızlar, Özbekler, Tatarlar, Çinliler ve diğer Türk halklarını içeren çeşitli etnik grupları barındırmaktadır. Çalışma gereği Doğu Türkistan'ın demografik yapısına resmi rakamlar bazında kronolojik olarak göz atılmıştır.

Velidî (1981) 1941 yılında Doğu Türkistan'daki Türk nüfusun 5.5 milyon olduğu yönünde tahminde bulunmuştur.[111] Ancak, Doğu Türkistan'da 1944-1949 tarihinde iniş-çıkışlı var olan bağımsız hükümetin genel sekreterliğini yapmış olan İsa Yusuf Alptekin'e göre, 1948 yılında nüfus 8 milyona yükselmiştir. 1975 yıllarında ise, bu nüfusun en az 10-12 milyon arasında olduğu İsa Yusuf Alptekin tarafından ifade edilmiştir. Bu rakamlara karşın Çin hükümeti, Doğu Türkistan'ın nüfusunu daha düşük bir seviyede açıklamak istemiştir. Ancak, Çin'in 1943 yılında nüfusu 450 milyon iken, 1975 yılında 800 milyona çıkması dikkate alındığında, Doğu Türkistan'ın nüfusunun aynı seviyede kalmasının mantıklı olmadığı görülmektedir. 1982'deki nüfus sayımına

[110] "Doğu Türkistan" (Uygur Akademisi, Doğu Türkistan Haritası), (Erişim 10 Eylül 2024).
[111] Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1981).

göre, Doğu Türkistan'daki Müslüman Türk nüfusu 14.598.654 olarak kaydedilmiştir.[112]

1993 yılında Çin hükümeti tarafından yapılan nüfus sayımında, nüfusun 16.052.648 olduğu, Müslüman Uygurların nüfusunun ise 7.589.468 olduğu açıklanmıştır. Bu rakam toplam nüfusunun %47'sini oluşturmaktadır. Bölgedeki ikinci büyük çoğunluk, toplam nüfusun %37'sini teşkil eden Han milletidir ve nüfusu 6.036.700'dür (Çin ordusu hariç). Ülkenin üçüncü büyük çoğunluğunu oluşturan millet Kazak Türkleri olup 1.196.416 kişiyle toplam nüfusun %7,3'ünü oluşturmaktadır. Ayrıca, Doğu Türkistan'da 732.294 Hui (Çin Müslümanları), 154.282 Kırgız Türkü, 149.198 Moğol, 36.785 Şibe (Çinli), 36.108 Tacik, 18.856 Mançu, 12.782 Özbek Türkü, 8560 Rus, 5827 Dağur ve 4440 Tatar Türkü yaşamaktadır.[113]

2005 yılındaki Çin resmi rakamlarına göre Uygurların nüfusu 8 milyon 345 bin olarak belirtiliyor. Bu bölge Nüfusun % 43.35 ini oluşturmaktadır. Uygurların dışında nüfusun 8 milyon 204 bin ile %43.02'i Çinli (Han), %7.5'i Kazak, %8.5'u ise Hui (Müslüman Çinliler), Moğol, Kırgız, Özbek ve Taciklerden oluşmaktadır. Bu veriler, Çin hükümeti tarafından sağlanan resmi verilere dayanmaktadır.[114] Tanay'ın 2014 yılında verdiği bilgilere göre, Doğu Türkistan'da yaşayan Uygur nüfusunun 34 milyon civarında olduğu bilinmektedir.[115] Aynı yıl İHH tarafından yayımlanan Doğu Türkistan raporunda ise bu nüfus 30 milyon olarak geçmektedir.[116]

Doğu Türkistan'daki nüfus rakamları oldukça farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bunun temel nedeni, Çin'in bölgede yürüttüğü nüfus planlaması ve demografik değiştirme politikaları doğrultusunda, resmi nüfus verilerini ya kasten eksik açıklaması ya da hiç açıklamamasıdır. Doğu Türkistan'ın tamamen kontrollü bir bölge olması nedeniyle, Çin'in kaynakları dışındaki alternatif verilerden resmi nüfus rakamlarına ulaşmak zordur. Çin'in sunduğu veriler ise gerçeği tam olarak yansıtmamaktadır. Bu nedenle, tahminler ve kıyaslamalara dayanan çeşitli rakamlar

---

[112] Enis Şahin, "Doğu Türkistan," *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 3 (2010), 99.

[113] "Doğu Türkistan'ın Demografik Yapısı" (Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği,2012), (Erişim 10 Ekim 2023).

[114] Li Sheng, *Xinjiang of China Its Past and Present* (Urumqi: Xinjiang People's Publishing Hosue, 2005), 4.

[115] Yücel Tanay, "Doğu Türkistan'ın Demografik Yapısı ve Çinin Gizlediği Gerçekler," *Oncevatan* (2014), (Erişim: 04 Ekim 2023).

[116] İHH İnsani Yardım Vakfı İHH, *Doğu Türkistan Raporu* (2014), (Erişim 10 Ekim 2023).

öne sürülmektedir. Örneğin, Dr. Hayati Bice, 2004 yılında açıklanan resmi nüfus sayısındaki 19.630.000 rakamı Türkiye'nin nüfus artışıyla kıyaslayarak, Doğu Türkistan nüfusunun 2009 yılı itibarıyla yaklaşık 30 milyona ulaşmış olması gerektiğini belirtmesi bizim için önemli dayanak olmaktadır.[117]

Her ne kadar bu durumu kanıtlayan raporlar ve akademik çalışmalar bulunsa da resmi nüfus rakamlarına ulaşamadığımız için net bir sonuç elde edilememekte ve sürekli değişken sayılarla karşılaşmaktayız. Doğu Türkistan'da net ve güncel nüfus verilerine ulaşmanın zor olmasının birkaç temel sebebi bulunmaktadır. Birincisi, Çin hükümeti bölgede sıkı bir kontrol uygulayarak uluslararası gözlemcilerin bağımsız denetim yapmalarını engellemektedir. Nüfus sayımları ve diğer demografik veriler, genellikle devletin istediği şekilde sunulmakta, özellikle Türk nüfusunun gerçek sayıları düşük gösterilmektedir. İkinci olarak, Çin'in bölgede uyguladığı demografik asimilasyon stratejisi nedeniyle nüfus yapısında sürekli değişiklikler yaşanmaktadır. Zorla göç ettirme, zorunlu doğum kontrol politikaları ve Çinli nüfusun bölgeye yerleştirilmesi, verilerin doğru bir şekilde ortaya konmasını engelleyen faktörler arasında yer almaktadır.

2.1.2. Doğu Türkistan'ın Hukuki Yapısı

Doğu Türkistan 1949 senesinden beri Çin Komünist işgali altında bulunmaktadır. İşgal edilen Doğu Türkistan'da Çin yetkilileri 1955 tarihinde özerk bölge ilan etmişlerdir. Günümüzde Doğu Türkistan resmi kayıtlarda *Xin Jiang Uygur Özerk Bölgesi* (*Xın Jınag uygur aptonum rayuni*) olarak geçmektedir.

Ancak, bu özerk bölge adı altında verilen özerklik hükümet tarafından etkili bir şekilde uygulanmamaktadır. Çin hükümeti, bölgeyi kendi politikalarına göre yönetmektedir. Doğu Türkistan, Turfan, Kumul, Aksu, Kâşgar, Hoten, İli, Çöçek ve Altay adı verilen sekiz "yönetim bölgesi" ile İli Kazak Özerk Yönetim Bölgesi, Böritala Moğol Özerk Yönetim Bölgesi, Cimisar Huy Özerk Yönetim Bölgesi, Bayangol Moğol Özerk Yönetim Bölgesi ve Kızılsu Kırgız Özerk Yönetim Bölgesi olmak üzere beş "özerk alt bölge"ye ayrılmıştır.[118]

---

[117] Hayatı Bice, "Doğu Türkistan'da Demografik Asimilasyon", *Türk Yurdu Dergisi* 265 (2009), (Erişim 04 Ekim 2023).
[118] Alimcan İnayet, "Türkistan Sorunu", *gokbayrak*, (2010), (Erişim 04 Ekim 2023).

Ürümqi, Karamay ve Şihenze şehirleri doğrudan "Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi" hükümetine bağlı olarak yönetilirken, diğer şehirler ve bölgeler kendi isimlerini taşıyan yönetimler altında faaliyet gösterirler. Bu bölgelerde toplamda 64 kasaba, 6 özerk ilçe, 802 nahiye ve 42 azınlık özerk nahiye bulunmaktadır.[119]

Çin Anayasası, özerk bölgelere ve azınlıklara kendi kimliklerini ve geleneklerini koruma veya yeniden düzenleme, kendi dillerini kullanma, geliştirme ve kendi işlerini yönetme hakkı tanımaktadır. Ancak bu haklar uygulamada sınırlı kalmakta ve Çin hükümetinin denetimi altında bulunmaktadır. Örneğin, özerk bölgelerin ticari anlaşmalar yapma veya kendi başkanlarının tek başına karar alma yetkisi gibi konularda Pekin'in onayına ihtiyaç vardır.[120]

Uluslararası hukuka göre, özerk bölgeler ekonomik, sosyal ve kültürel meselelerle ilgilenme, kendini kendi yönetme hakkına sahiptirler.[121] Ancak bu haklar genellikle uygulanmamakta ve merkezi hükümetin denetimi altında sınırlı kalmaktadır. Çin Anayasası, özerk bölgelerde azınlık gruplarının temsiliyetini vurgulamış ve yerel yönetimlere bölgenin politik, ekonomik ve kültürel kimliğini geliştirme yetkisi vermiştir. Ancak bu haklar sıklıkla sadece propaganda amaçları için kullanılmaktadır.

2.1.3. Doğu Türkistan'da İnsan Hakları İhlalleri ve Müslüman Topluluklara Yönelik Sistematik Baskılar

Doğu Türkistan, Çin Halk Cumhuriyeti'nin 1949 yılından bu yana fiili hakimiyeti altında bulunmaktadır. Bu süreçte bölgenin yerleşik halkı olan Uygurlar başta olmak üzere Kazak, Kırgız, Özbek ve diğer Müslüman Türk topluluklar, sistematik baskı, kültürel asimilasyon ve demografik mühendislik politikalarına maruz bırakılmıştır. Çin devleti, bölgeyi "ulusal güvenlik açısından hassas bir alan" olarak nitelendirerek, uluslararası hukuk tarafından tanınan temel insan haklarını ihlal eden uygulamalarına meşruiyet kazandırmaya çalışmaktadır. İnsan hakları, yeryüzünün neresinde olursa olsun tüm bireyler için eşit şekilde geçerlidir. Ancak devletlerin insan hakları konusundaki temel sorunu, yasalar veya söylemler değil, uygulama ve anlayış

[119] Erkin Emet, "Türkiye Seidiye Hanlığı'ndan Günümüze Doğu Türkistan" *Ankara Üniversitesi Açık Eğitim Dersliği* (Ankara), 5.
[120] Akif Kütükçü, "Uluslararası Hukukta Self-Determinasyon Hakkı ve Türk Cumhuriyetleri", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 12 (2004), 259-276.
[121] Fatih Yüksel, "Yerel Yönetimlerde Özerkliklik", *Öneri Dergisi* 2/10 (1998), 91-96.

sorunudur. Günümüzde gerçekleştirilen ihlaller, kimi zaman soykırıma varan boyutlara ulaşmakta ve yüz binlerce, hatta milyonlarca insan hunharca cezalandırılmaktadır.[122]

2.1.3.1. Siyasal Baskı ve Soykırım

1955 yılında Doğu Türkistan "Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi" olarak ilan edilmiş, ancak özerklik yalnızca anayasal bir düzenleme düzeyinde kalmış; tüm yönetim yetkileri Çin Komünist Partisi (ÇKP) kadrolarının ve merkezi hükümetin kontrolünde toplanmıştır.[123] Yerel halkın siyasi temsili sembolik düzeyde kalmış, karar alma süreçlerine katılımı sistematik biçimde engellenmiştir. Ulusal semboller ve Uygur kimliğine ait kültürel unsurlar sıklıkla "ayrılıkçı", "bölücü" veya "terörist" addedilerek bastırılmıştır.

Uygurca eğitimin kaldırılması, Türk-İslam tarihine ilişkin eserlerin sansürlenmesi, milli liderlerin "terör" suçlamasıyla yargılanması ve tarihi şahsiyetlerin anılarının silinmesi, bu politikaların en belirgin örneklerindendir.[124] İstihdam, eğitim ve sosyal haklar alanlarında sistematik ayrımcılıklar uygulanmış; yerel halkın kendi kimliğini koruma ve temsil etme imkânı tamamen ortadan kaldırılmıştır. Uluslararası hukukta özerk bölgeler, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda özerkliğe sahiptir; ancak Doğu Türkistan'da bu haklar fiilen uygulanmamaktadır. Bu durum, yerel halkı yalnızca haklarından mahrum bırakılmakla kalmayıp, aynı zamanda kendi kültürel ve tarihsel mirasına dair karar mekanizmalarından da dışlandığını; daha da ötesinde, yürütülen politikalar soykırıma dönüştürerek bir milletin kademeli olarak ortadan kaldırılmasına yönelik sistematik bir stratejiye evrildiğini açıkça göstermektedir.

Ayrıca, Çin'in işgalinden bu yana Doğu Türkistanlı Müslümanlardan 60 milyon kişinin öldürüldüğü ve yalnızca 1952 yılında 120.000 kişinin idam edildiği belirtilmektedir.[125]

---

[122] Murat Yılmaz, *Doğu Türkistan'da Toplama Kampları - Adım Adım Soykırım* (İstanbul: İHH, 2020), 50-97.
[123] *Human Rights Watch*, *"*Break Their Lineage, Break Their Roots (China′s Crimes against Humanity Targeting Uyghurs and Other Turkic Muslim)*"* (2021), 15.
[124] Nureddin İzbasar, *Doğu Türkistan Raporu: Geçmişten Bugüne Dinî ve Etnik Baskılar*, 11-15.
[125] Muhammad Emīn al-Uyghūrī, Ṣirāʿ al-Huwiyya al-Siyāsiyya fī Turkistān al-Sharqiyya: Taḥaddiyāt al-Wāqiʿ wa-Āfāq al-Dawr (Dār al-Akādīmiyya li-l-Ṭibāʿa wa-l-Nashr wa-l-Tawzīʿ, 2022), 19–80.

Bu uygulamalar, yalnızca kültürel ve siyasi baskı değil, uluslararası hukukun tanımladığı soykırım suçlarıyla da ilişkilendirilebilir. Toplu idamlar, zorla kürtaj ve kısırlaştırmalar, toplama kamplarındaki işkenceler ve çocukların ailelerinden ayrılması, Müslüman Uygur toplumunun fiziksel ve demografik varlığını hedef alan sistematik politikaların göstergesidir. Tüm bu unsurlar, Doğu Türkistan'da yürütülen politikaların kademeli ve çok katmanlı bir kimlik silme stratejisi olduğunu ortaya koymaktadır.

Doğu Türkistan'da uygulanan politikalar; toplu tutuklama, keyfi gözaltılar, sistematik işkence, zorla kürtaj ve kısırlaştırma, çocukların ailelerinden koparılması, kültürel ve dinsel yok etme ile cinayet ve organ ticareti iddiaları gibi ağır yöntemleri içermektedir.[126] Bu uygulamalar, yalnızca bireysel hak ihlalleri olmanın ötesinde — toplumsal bir grubun üreme kapasitesinin azaltılması, kültürel varlığının yok edilmesi ve fiziksel ortadan kaldırılma tehdidi— anlamına gelerek soykırım niteliği kazanmıştır.

Tüm bu uygulamalar, Birleşmiş Milletler Soykırım Sözleşmesi'nde tanımlanan soykırım unsurlarıyla —yani bir grubun fiziksel olarak yok edilmesi, doğumların engellenmesi, çocukların ailelerinden koparılması ve kültürel kimliğin silinmesi— birebir örtüşmektedir. Dolayısıyla Doğu Türkistan'da yaşananlar yalnızca bir insan hakları ihlali değil, açık biçimde bir halkın kimliğini, inancını ve varlığını hedef alan planlı bir soykırım niteliğindedir.

2.1.3.2. Din ve İnanç Özgürlüğünün İhlali

Doğu Türkistan'da İslam, toplumun sosyal, kültürel ve ahlaki dokusunun merkezinde yer alır. Ancak Çin yönetimi, İslami kimliği sıklıkla "radikalizm" ve "aşırılık"la özdeşleştirerek sistematik şekilde bastırmaktadır. Bu baskı yalnızca bireysel ibadetleri kısıtlamakla kalmamış; cami yıkımları, Kur'an-ı Kerimlerin imhası, İslami isimlerin yasaklanması ve dini sembollerin kriminalize edilmesi gibi kurumsal boyutlar kazanmıştır.[127]

2014 yılında başlatılan "Aşırılıkla Mücadele" kampanyasının ardından, 2016–2020 döneminde çok sayıda caminin kapatıldığı veya tamamen yıkıldığı, bazı

[126] Murat Yılmaz, *Doğu Türkistan'da Toplama Kampları - Adım Adım Soykırım*, 35-76.
[127] Maya Wang, *"Eradicating Ideological Viruses" - China's Campaign of Repression against Xinjiang's Muslims* (New York, NY: Human Rights Watch, 2018), 96.

vilayetlerde cami yoğunluğunun %65'e varan oranlarda azaldığı rapor edilmiştir.[128] Aynı dönemde Kur'an-ı Kerim ve diğer dini materyallerin toplatılması ve imhası, çocuklara dini eğitim verilmesinin yasaklanması gibi uygulamalar da kaydedilmiştir. Ayrıca kamu görevlileri ve öğrenciler başta olmak üzere geniş kesimlere yönelik olarak namaz, oruç ve diğer dini pratikler üzerinde ciddi kısıtlamalar getirilmiştir. Kadınların başörtüsü takması ve erkeklerin sakal bırakması "aşırılık" belirtisi olarak değerlendirilmiştir.[129] Bu yasakların yalnızca "aşırılıkla mücadele" gerekçesine dayandırılmadığı, bilakis İslami kimliğin kamusal görünürlüğünü ortadan kaldırma amacı taşıdığı ifade edilmektedir.

Bu politikaların etkisini doğrudan gözlemleyen çağdaş tanıklıklar, bölgedeki baskının boyutlarını daha net ortaya koymaktadır. Gazeteci-yazar Taha Kılınç, *Kayıp Coğrafyanın İzinde: Doğu Türkistan Seyahatnamesi* adlı, 2025 ortalarında gerçekleştirdiği bölge ziyaretinde edindiği izlenimlerle Çin'in İslam'ın tüm sosyal ve zahiri tezahürlerine karşı "sistematik bir savaş" yürüttüğünü vurgulamaktadır.[130]

Kılınç, özellikle Gülca (Gulca) şehrinde yaptığı gözlemlerde, sokaklarda neredeyse hiç tesettürlü kadına rastlamadığını, görülen örtünme biçimlerinin ise baskı altında şekillenmiş, kısmi bir kapalılığı temsil ettiğini aktarmaktadır. Resmî rakamlara göre en az 200.000 Müslüman Uygur'un yaşadığı bir yerleşim bölgesinde tek bir mütesettir kadına bile rastlamamanın normal bir durum olmadığını, bunun açık biçimde baskı ve mecburiyetin sonucu olduğunu ifade etmektedir.[131]

Bu gözlemler, dışarıdan bakıldığında anlaşılması güç olan, ancak bölge halkının günlük yaşamının her alanına sirayet eden sinsice bir baskı mekanizmasının varlığını göstermektedir. Dış dünyada "aşırılıkla mücadele" söylemiyle meşrulaştırılan bu uygulamalar, aslında İslam'a ve Müslüman kimliğe karşı yürütülen dini bir asimilasyon politikasının parçalarıdır. Camilerin kapatılması, ibadetlerin engellenmesi, dini sembollerin yasaklanması ve İslami isimlerin kayıt dışı bırakılması;

---

[128] *Cultural Erasure: Tracing the Destruction of Uyghur and Islamic Spaces in Xinjiang* (Australian Strategic Policy Institute (ASPI), 2020), 7-16.
[129] Amnesty International, *China: "Like We Were Enemies in a War": China's Mass Internment, Torture, and Persecution of Muslims in Xinjiang* (Amnesty International, 2021), 56.
[130] Taha Kılınç, *Kayıp Coğrafyanın İzinde: Doğu Türkistan Seyahatnamesi* (İstanbul: Ketebe Yayınevi, 2025), 85.
[131] Taha Kılınç, *Kayıp Coğrafyanın İzinde: Doğu Türkistan Seyahatnamesi*, 85.

Doğu Türkistan'da İslam'ın toplumsal varlığını görünmez kılmayı amaçlayan sistematik bir "dini soykırım" stratejisine işaret etmektedir.

Özetle, Doğu Türkistan'da dinî özgürlüklerin ihlali yalnızca bireysel inanç hakkını değil, aynı zamanda bir milletin kültürel kimliğini ve manevi varlığını hedef almaktadır. Bu durum, insan hakları hukukunun yanı sıra uluslararası din özgürlüğü normları açısından da ağır bir ihlali teşkil etmektedir.

2.1.3.3. Toplama Kampları ve Zorla Asimilasyon

2014 yılından itibaren Çin yönetimi, Doğu Türkistan genelinde "yeniden eğitim merkezi" veya "mesleki dönüşüm kampı" adını verdiği toplama kampları kurmuştur. Uydu görüntüleri ve tanık ifadeleri bu kampların sayısının 380'den fazla olduğunu göstermektedir. Yaklaşık ,5 ila 3 milyon Uygur, Kazak ve diğer Müslüman halk mensubu, herhangi bir yargı kararı olmaksızın bu kamplarda tutulmaktadır.

Bu kamplarda fiziksel ve psikolojik işkence, zorla çalıştırma, cinsel saldırı, beyin yıkama ve zorla asimilasyon gibi ağır insan hakları ihlalleri yaşanmaktadır.[132] Tutuklular, "aşırılık" veya "sadakatsizlik" gerekçesiyle gözaltına alınmakta; ibadet etmek, oruç tutmak, başörtüsü takmak veya sakal bırakmak gibi davranışlar suç unsuru sayılmaktadır.[133]

Çin'in Doğu Türkistan'daki politikaları, yalnızca fiziki ve ekonomik baskılarla sınırlı kalmayıp, bölgedeki Uygur Müslümanlarının kültürel, dini ve sosyal dokusunu sistematik olarak dönüştürmeyi hedefleyen kapsamlı bir asimilasyon stratejisini ortaya koymaktadır. Kasgar örneğinde görüldüğü üzere, tarihi cami ve mescitlerin büyük bir kısmının yıkılması, geleneksel mahalle yapıların ortadan kaldırılması ve yerli halkın zorla Çin tarzı konutlara taşınması, Uygur toplumunun manevi ve kültürel kimliğine doğrudan saldırı niteliği taşımaktadır. Bu süreç, Kasgar'ın kadim İslami ve sosyal dokusunun yerini turistik bir görsellik ve merkezi kontrolün sağlandığı bir kent modeline bırakmasıyla sonuçlanmıştır. Kültürel simgeler ve gelenekler, yalnızca giyim, yemek ve eğlence gibi yüzeysel boyutlara indirgenmekte; çocukların dini eğitimden uzak tutulması ve ibadet özgürlüklerinin ciddi şekilde kısıtlanması, bir

[132] Amnesty International, *China: "Like We Were Enemies in a War": China's Mass Internment, Torture, and Persecution of Muslims in Xinjiang*, 96-129.
[133] Wang, *"Eradicating Ideological Viruses" - China's Campaign of Repression against Xinjiang's Muslims*, 57-64.

sonraki neslin dini ve kültürel kimliğinin de sistematik biçimde kontrol altına alınmasını sağlamaktadır.[134] Tüm bu uygulamalar, Uygur toplumunun hem manevi bağlarını hem de toplumsal örgütlenmesini hedef alarak, uzun vadede kültürel asimilasyon ve kimlik erozyonuna zemin hazırlamaktadır.

Kamplarda Müslümanlara Komünist ideolojiyi ezberleme, Çin marşlarını söyleme, dini inançlarını inkâr etme ve domuz eti yeme gibi dayatmalar yapılmaktadır. Kadınlara yönelik cinsel taciz, zorla doğum kontrolü ve kısırlaştırma uygulamaları da çeşitli uluslararası raporlarla belgelenmiştir.[135]

Birleşmiş Milletler ve uluslararası insan hakları kuruluşları, bu uygulamaların insanlığa karşı suçlar ve hatta soykırım kapsamında değerlendirilebileceğini belirtmiştir. Çin'in söz konusu "yeniden eğitim" politikası, gerçekte Müslüman halkların kimliğini ve inancını silmeyi amaçlayan sistematik bir asimilasyon programıdır.

İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün (HRW) 2018 yılı Eylül ayında yayımladığı 125 sayfalık rapora göre, bu kamplara götürülme emirleri son derece keyfi ve dinî-kültürel yaşam biçimini hedef alan gerekçelere dayanmaktadır. Raporda, kamplara alınma nedenlerinin 48 maddelik bir liste hâlinde açıklandığı belirtilmiştir. Bu maddeler, günlük yaşamın en doğal davranışlarının dahi "şüpheli faaliyet" sayıldığını göstermektedir:[136]

Toplama kampına götürülme sebeplerinden bazıları şunlardır:

1. Çadır sahibi olmak
2. Başka birine "yemin etme" demek
3. Yurtdışına çıkanlar veya yurtdışından gelenlerle sohbet etmek
4. Kaynak makinesi veya ekipmanı bulundurmak
5. Birine "günah işleme" demek
6. Yurtdışına çıkmış olmak
7. İhtiyaç fazlası gıda bulundurmak
8. Sahurda veya imsak vaktinden önce yemek yemek
9. Yurtdışına çıkmış birini tanımak
10. Pusula bulundurmak

[134] Taha Kılınç, *Kayıp Coğrafyanın İzinde: Doğu Türkistan Seyahatnamesi*, 102-105.
[135] Murat Yılmaz, *Doğu Türkistan'da Toplama Kampları - Adım Adım Soykırım*, 49-65.
[136] Murat Yılmaz, *Doğu Türkistan'da Toplama Kampları - Adım Adım Soykırım*, 18.

11. Yetkililerle tartışmak
12. Çin'in başka ülkelerden geri kaldığını söylemek
13. Fazla bıçak bulundurmak
14. Yerel yöneticileri üst makamlara şikayet etmek
15. Fazla çocuk sahibi olmak
16. İçki içmemek
17. Yetkililerin evinde yemek yemesine veya konaklamasına izin vermemek
18. VPN (Sanal Özel Ağ) kullanmak
19. Sigara içmemek
20. Kimlik bulundurmamak
21. WhatsApp kullanmak
22. Anne babası vefat ettiğinde yas tutmak, üzülmek
23. Yetkililerin DNA örneği toplamasına engel olmak
24. Yabancı film veya görsel izlemek
25. Çin bayrağı önünde başı örtülü olmak
26. 45 yaşından küçükken başörtüsü takmak
27. Cami veya mescitlere gitmek
28. Dua etmek
29. Oruç tutmak
30. Dini vaaz dinlemek
31. Yetkililerin iris taramasına karşı gelmek
32. Yetkililerin telefonundaki verileri indirmesine izin vermemek
33. Kendi ses kaydını yetkililere vermemek
34. Okulda ana dilinde konuşmak
35. Resmî kurumlarda ana dilinde konuşmak
36. Yurtdışında Skype, WeChat veya diğer kanallarla konuşmak
37. Üzerinde Arap harfli yazı bulunan kıyafet giymek
38. Sakal bırakmak
39. Dini çağrıştıran kıyafetler giymek
40. Zorunlu propaganda derslerine katılmamak
41. Zorunlu bayrak çıkarma törenlerine katılmamak
42. Halk önünde yapılan "ibret-eleştiri" toplantılarına katılmamak

43. Bu toplantılarda kendini veya ailesini eleştirmemek
44. Tutukluyken intihara teşebbüs etmek
45. Kamplarda intihara teşebbüs etmek
46. Ölüleri İslami usule göre defnetmek
47. Polis izni olmadan evine misafir davet etmek
48. Yukarıdaki "suçlardan" birini işlemiş biriyle ilişki içinde olmak

Bu gerekçelerin tamamı, Çin yönetiminin Uygur halkının kültürel, dinî ve sosyal yaşam biçimini suç kategorisine dönüştürdüğünü açıkça ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, toplama kampları yalnızca "siyasi eğitim merkezleri" değil, kimlik dönüşümünün zorla dayatıldığı ideolojik hapishaneler hâline gelmiştir.

Sonuç olarak, Kamplarda tutulan kişilere Komünist Parti ilkeleri zorla ezberletilmekte, Mandarin dili dışında konuşmak yasaklanmaktadır. Zorunlu ideolojik eğitimlerin yanı sıra ağır fiziksel işkence, cinsel saldırı, psikolojik baskı ve zorla ilaç enjeksiyonu vakaları rapor edilmiştir. Ayrıca birçok kamp, tekstil ve tarım üretim tesisleriyle entegre edilerek tutuklular zorla çalıştırılmaktadır.

2.1.3.4. Gözetim Teknolojileri ve Özel Hayatın İhlali

Doğu Türkistan'da Çin yönetimi, "Akıllı Şehir" projeleri çerçevesinde yoğun bir dijital gözetim altyapısı kurmuştur. Bu sistem, sadece kamusal alanları değil, bireylerin evlerini, iletişim kanallarını ve özel yaşamlarını dahi kapsayan bir kontrol mekanizması hâline gelmiştir.

HRW'nin *China's Algorithms of Repression* raporu, bölgedeki polislerin "Integrated Joint Operations Platform" adlı uygulamayla nüfusun hareket ve davranış verilerini topladığını ve bu verileri analiz ederek "şüpheli" kişileri tespit ettiğini ortaya koymaktadır. Smartphone uygulaması, kişilerin kimlik numarasıyla senkronize şekilde çalışmakta, araç renklerinden günlük etkinliklere kadar çok çeşitli veri parametreleri toplayarak sistem "alarm durumları" yaratmaktadır.[137]

Ayrıca "Evde Konuk" (Becoming Family / Fanghuiju) programı çerçevesinde, Han kökenli memurlar Müslüman ailelerin evlerinde kalarak o ailelerin günlük yaşamına nüfuz etmektedir. Bu program, özel hayatın gizliliği ilkesini doğrudan ihlal

[137] Human Rights Watch, *China's Algorithms of Repression: Reverse Engineering a Xinjiang Police Mass Surveillance App* (Human Rights Watch, 2019), (Erişim 14 Aralık 2025).

eden bir gözetim biçimi olarak eleştirilmektedir. HRW, bu uygulamaları "ev sahibiyle resmi memurun birlikte yaşaması" şeklinde tanımlayarak, bu girinti yasa dışı ev işgali ve zorla gözetim anlamına geldiğini belirtmiştir.[138]

HRW ayrıca IJOP sistemiyle Çin'in gözetim politikalarını "veri totalitarizmi" olarak tanımlamaktadır; yani devleti insanların günlük hayatlarını algoritmalarla kontrol eden bir yapı olarak meşrulaştırmaktadır.[139]

Bu geniş gözetim ağı; yüz tanıma kameraları, biyometrik veri tabanları, telefon takibi, internet trafiği denetimi ve hatta ev içi izlemeye kadar uzanan çok katmanlı bir kontrol mekanizmasıyla tamamlanmaktadır. Tüm bu uygulamalar, Doğu Türkistan'da bireysel mahremiyetin tamamen ortadan kalktığı, güven duygusunun yerini sürekli bir denetim korkusunun aldığı bir toplumsal atmosfer oluşturmuştur.

2.1.3.5. Demografik Dönüşüm ve Nüfus Politikaları

Çin yönetimi, 1949'daki işgalin ardından Doğu Türkistan'a Han Çinlilerinin yerleştirilmesini teşvik eden sistematik bir iskân politikası yürütmüştür. 1953 nüfus sayımına göre bölge nüfusunun yaklaşık %90'ini Müslüman Türk halkları oluştururken,[140] bu oran 2020'lerde toplam nüfusun yarısının altına düşmüştür. Han göçü, devlet tarafından sağlanan istihdam, konut ve sosyal ayrıcalıklarla desteklenmiş; buna karşın Uygurlar benzer hak ve fırsatlardan büyük ölçüde mahrum bırakılmıştır.

1970'lerden itibaren ise Uygur bölgelerinde "tek veya iki çocuk" politikası katı bir şekilde uygulanmış; üçüncü çocuğa sahip olanlar ağır cezalarla karşılaşmıştır. Uygur kadınlara yönelik zorla rahim içi araç (RİA) takılması, tüp bağlama ve kısırlaştırma gibi uygulamalar yaygınlaşmıştır.[141] Bu politikalar, Çin'in demografik mühendislik stratejisinin bir parçası olarak, Müslüman nüfusun oranını azaltmayı hedeflemiştir.

Han Çinlilerine ise doğum teşvikleri ve devlet kadrolarında avantajlar sağlanarak nüfus dengesi bilinçli biçimde Han lehine değiştirilmiştir. Bu süreç,

---

[138] Human Rights Watch, "China: Visiting Officials Occupy Homes in Muslim Region" (2018), Erişim: (Erişim 14 Aralık 2025).
[139] Human Rights Watch, *China's Algorithms of Repression: Reverse Engineering a Xinjiang Police Mass Surveillance App,* (Erişim 14 Aralık 2025).
[140] Nureddin İzbasar, *Doğu Türkistan Raporu: Geçmişten Bugüne Dinî ve Etnik Baskılar*, 6.
[141] Zenz, *Sterilizations, IUDs, and Mandatory Birth Control*, 10-18.

yalnızca etnik bir dönüşüm değil, aynı zamanda planlı bir nüfus politikası ve biyopolitik kontrol aracı olarak değerlendirilmelidir.

Özetle, Çin'in Doğu Türkistan'ı işgali sonrasında Uygur Müslümanları, sistematik baskı, ekonomik ve kültürel kısıtlamalarla ciddi zulüm politikalarına maruz kalmaktadır. İnanış ve ibadet özgürlükleri başta olmak üzere en temel insan hakları ihlal edilmekte; bireyler, günlük yaşamın her alanında yoğun bir kontrol ve baskı altında tutulmaktadır.

Çin'in yürüttüğü baskıcı ve zulüm odaklı politikaları belgelerle ortaya koymak veya raporlamak son derece güç bir konudur. Sıkı denetim mekanizmaları ve her alandaki yanlış bilgi ile karalama propagandaları, bilgilerin dışarıya aktarılmasını veya saklanmasını ciddi şekilde kısıtlamakta ve zorlaştırmaktadır. Bu durumu ve bölgede yaşanan gerçekleri, Taha Kılınç'ın Doğu Türkistan seyahatnamesindeki şu ifadeler açık bir şekilde ortaya koymaktadır:[142]

"Doğu Türkistan'a bizzat gelmeseydim, camilerin kapalı olduğunu görmeseydim, ezanların susturulduğunu deneyimleyerek öğrenmeseydim, bu tür şahitlikleri en azından 'münferit örnekler' olarak değerlendirebilirdim. Oysa Gulca'da geçirdiğim zaman, Çin'in Doğu Türkistan'da İslam'ın tüm sosyal ve zahiri tezahürlerine karşı sistematik bir savaş yürüttüğünü bütün çıplaklığıyla gösterdi."

2.2. Çin'den Doğu Türkistan'a Nüfus Planlaması ve İlgili Yasal Düzenlemeler

Doğu Türkistan 1949'dan beri Çin tarafından işgal edilmekte ve yönetilmektedir. Dolayısıyla onun nüfus planlamasıyla ilgili yasa ve düzenlemelerine Çin genelindeki nüfus planlaması ve bununla ilgili yasa ve düzenlemelerden yola çıkarak bakmak gerekir.

2.2.1. Çin Genelinde Nüfus Planlaması

Son çeyrek yüzyılda Çin, dünyadaki en kalabalık nüfusa sahip ülke olarak dikkatleri üzerine çekmekte, yaklaşık bir buçuk milyar nüfusu ile dünyanın en kalabalık ülkesi olmaya devam etmektedir.[143]

[142] Taha Kılınç, *Kayıp Coğrafyanın İzinde: Doğu Türkistan Seyahatnamesi*, 85.
[143] *Dünya Nüfus Günü, 2024-Türkiye, Nüfus Büyüklüğüne Göre Sıralamada 194 Ülke Arasında 18. Sırada Yer Aldı* (Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2023), (Erişim 17 Ekim 2023).

Çin'in nüfus artışı sorunu, tarihsel bir perspektiften incelendiğinde uzun bir geçmişe sahiptir. Ancak bu sorun, 20. yüzyılın ortalarında zirveye ulaşmıştır. 1950'lerden 1960'lara kadar, nüfus kontrolü girişimleri çok etkili olamamıştır. Ancak 1960'ların başlarında başlayan ve 1970'lerin ortalarında daha sıkı bir hale gelen ikinci bir kampanya evliliği geciktirme, erken çocuk sahibi olmama ve doğum kontrolünü teşvik etmeyle başlamıştır. 1970'lerin ortalarında ise ilk olarak iki çocuk politikası, şehirlerde iki çocuk, kırsal bölgelerde ise, çocuk engelli ya da hayatını kaybetme söz konusu olduğunda veya çocukların hepsi kız olduğunda üç çocuk olabilecek şekildeki yasa önerilmiştir.[144]

1979'da ise Çin'de tek çocuk politikası uygulanmaya başlanmıştır. Bu politika, doğum kontrolünün teşvik edilmesini ve ücretsiz doğum kontrol yöntemlerinin yaygınlaştırılmasını içeriyordu. Çin'in bu tek çocuk politikası, ülke nüfusunun kontrol altında tutulması ve yönlendirilmesi için tasarlanmış uzun vadeli stratejiler içermekteydi. Bu politikaların temel amacı, nüfus artış hızını sınırlamak, kaynakların sürdürülebilir şekilde kullanılmasını sağlamak, en önemlisi ise (Büyük İleri Atılım)[145] şiarı ile başlatılan ekonomik ilerlemeyi hedeflemekteydi.

Ancak, "tek çocuk politikası" Çinliler için her ebeveynin sadece bir çocuğa sahip olmasını zorunlu kılan tek bir standartla sınırlı değildi. Bu politika, bölgesel farklılıklara, sağlık koşullarına, etnik azınlıklara ve şehir-kır ayrımına göre esneklik gösterilecek şekilde tasarlanmıştı. Özellikle kırsal bölgelerde yaşayan aileler ve etnik azınlıklar için daha fazla tolerans tanınıyordu. Ebeveynler, özellikle kırsal kesimde yaşıyorlarsa, ilk çocukları kızsa veya sağlık sorunları varsa, ikinci bir çocuk sahibi olma hakkına sahip olabilirlerdi, ancak bu durumda ikinci çocuğu 3-4 yıl ertelemeleri

[144] Callick Rowan, "China Relaxes Its One-Child Policy," *The Australian*, (2007), (Erişim 17 Ekim 2023).

[145] Büyük İleri Atılım: (Çince: 大跃进; pinyin: Dà yuè jìn), Çin'de 1958-yılında Çin Komünist Partisi tarafından gerçekleştirilen ekonomik ve sosyal bir kampanyaydı. Mao Zedong liderliğindeki kampanya hızlı bir sanayileşme ve kolektifleştirme yoluyla ülkeyi tarım ekonomisinden sosyalist bir topluma dönüştürmeyi amaçlıyordu. Ancak kampanya başarısızlıkla sonuçlandı ve kampanyanın neden olduğu tahmin edilen kıtlık sonucunda on milyonlarca kişi öldü. Büyük İleri Atılım Çin'de ve uluslararası alanda büyük bir ekonomik başarısızlık ve insani felaket olarak görülmektedir. (Detaylı bilgi için Bk: Tao Yang Dennis, "China's Agricultural Crisis and Famine of 1959–1961: A Survey and Comparison to Soviet Famines." (2008, Comparative Economic Studies), 1–29.)

gerekiyordu. Bu politikayı teşvik etmek amacıyla, köylerde bir çocuğa veya iki kıza sahip ailelere, 60 yaşından sonra özel ödüller sunuluyordu.[146]

Çin, hedeflerine hızla ilerlerken ve bu politikayı uygularken caydırıcı yaptırımları eksiksiz bir şekilde hayata geçirmekten kaçınmadı. Örneğin, ikinci bir çocuk sahibi olan ebeveynlere yüksek miktarda para cezaları uygulandı. Bir örnek vermek gerekirse, 2010 yılında bir akademisyen, ikinci çocuğu nedeniyle hem işinden oldu hem de 240.000 RMB Yuan (1 TL = 4.81 RMB = 1,154,874.53 TL) ceza ödemek zorunda kaldı.[147]

Ancak, bu politika, nüfusun fazla yaşlanmasına neden olma riskini taşıdı ve bu duruma ek olarak zorlayıcı tedbirlere ilişkin çok sayıda raporlar ortaya çıkarak uluslararası tepkilere yol açtı. Politika sonuçlarının belirsizliği, özellikle yaşlanan nüfusun gelecekte büyük sorunlara yol açabileceği endişelerini artırdı.

Çin'in nüfus politikasının amaçlarını 2001 senesinde ilan edilen nüfus planlaması kanun maddeleri net bir şekilde koymaktadır:[148]

Madde 1: *Bu yasanın temel amacı, nüfus, ekonomi, toplum, kaynaklar ve çevre arasında uyumlu bir gelişimi teşvik etmek, aile planlaması uygulamak, vatandaşların yasal haklarını ve çıkarlarını korumak, toplumun refahını güvence altına almaktır. Ailenin refahını artırmak, milletin kalkınmasını teşvik etmek amacıyla Anayasa tarafından kurulmuştur.*

Madde 2: *Ülkemiz, geniş bir nüfusa sahip bir ülke olup, aile planlaması ülkenin temel politikasıdır. Devlet, nüfusu kontrol etmek ve nüfus kalitesini artırmak için kapsamlı önlemler alacaktır. Devlet, tanıtım ve eğitime, bilim ve teknolojinin geliştirilmesine, çok yönlü hizmetlere, ödüller ve iyileştirmelere kaynak ayırarak nüfus ve aile planlaması çalışmalarını destekleyecektir.*

Çin'in nüfus politikaları, diğer ülkelerinkinden farklılık göstermektedir. Bu politikalar, hızlı ekonomik gelişmeyi hedeflerken, benzersiz derecede etkili ve

[146] Oral Demir, "Nüfus Politikaları ve Çin, Fransa ve Türkiye Örneklerinin Değerlendirilmesi", *Nwsa Academic Journals* 11/1 (01 Ocak 2016), 41-61.
[147] *Sabah Gazetesi*, "İkinci Çocuğu Yaptı; Ceza Aldı" (Erişim 22 Ekim 2023).
[148] Population and Family Planning Law of the People's Republic of China, (9. Ulusal Halk Kongresi Daimî Komitesi'nin 29 Aralık 2001'deki 25. toplantısında çıkartılan), (Erişim 24 Ekim 2023.).

caydırıcı yaptırımlar içermektedir. Bu yaptırımlar, çeşitli yasal düzenlemelere dayanmaktadır. Çin'de nüfus politikaları üzerine önemli yasal düzenlemeler şunları içermektedir:

a. **Aile Planlaması Yasaları:** Çin'de aile planlamasıyla ilgili bir dizi yasa ve düzenleme bulunmaktadır. Bu yasalar, ailelerin çocuk sahibi olma hakkını düzenlemekte ve nüfus artışını kontrol altında tutmayı amaçlamaktadır.

b. **Tek Çocuk Politikası:** Özellikle 1980'lerden itibaren Çin'de uygulanmış olan tek çocuk politikası, nüfus artışını sınırlamak için yasal bir düzenleme olarak kabul edilir. Ancak bu politika son yıllarda gevşetilmiştir.

c. **İkinci Çocuk Politikası:** 2016'dan itibaren Çin, iki çocuk politikasını uygulamaya koymuş ve ailelere ikinci bir çocuk sahibi olma hakkı tanımıştır.[149]

d. **Nüfus Kontrolü ve Aile Planlaması Programları:** Çin hükümeti, nüfus kontrolünü ve aile planlamasını desteklemek için çeşitli programlar yürütmektedir. Bu programlar, doğum kontrol yöntemlerinin tanıtımını, ailelere danışmanlık hizmetlerini ve doğurganlık ile ilgili eğitimleri içerir.[150]

e. **Yaptırımlar ve Cezalar:** Aile planlaması yasalarına uymamak, yaptırımlara tabi tutulabilir. Örneğin, fazladan çocuk sahibi olan aileler para cezasına çarptırılabilirler.

f. **Yerel Düzenlemeler:** Çin'de nüfus politikaları yerel yönetimler tarafından da uygulanır ve her bölgede farklılıklar gösterebilir. Bu yerel

[149] *New York Times*, "China Ends One-Child Policy, Allowing Families Two Children" (2015), (Erişim 10 Eylül 2024).
[150] Callick Rowan, "China Relaxes its One-Child Policy", (Erişim 10 Eylül 2024).

düzenlemeler, çeşitli hizmetlerin sunulmasını ve yerel nüfusun kontrolünü içerebilir.

Zaman içinde, Çin'in nüfus politikalarının ve yasal düzenlemelerin, hükümetin değişen hedeflerine ve demografik değişkenlere bağlı olarak evrim geçirdiği görülmektedir. Bu değişikliklere rağmen, uygulanan yasalar ve sert yaptırımların olumsuz etkileri hala görülmektedir. Bu durum, Çin'in nüfus politikalarının dinamik doğasını gösterirken, aynı zamanda bu politikaların uzun vadeli sonuçlarının ve toplumsal etkilerinin dikkatle değerlendirilmesi gerektiğini de vurgulamaktadır. Bu politikaların beklenmedik ve çoğu zaman olumsuz sonuçları, Çin toplumunun farklı yönlerini etkilemiştir. Örneğin:[151]

a. **Yaşlanma:** Tek çocuk politikası ve daha sonraki dönemlerde uygulanan ikinci çocuk politikası, nüfusun hızla yaşlanmasına neden olmuştur. Bu demografik değişim, emek gücünün azalmasına ve yaşlı nüfusun bakımı gibi yeni sosyal sorunlara yol açmaktadır.

b. **Yasal Evlenme Olmadan Çocuk Yapma:** Bazı aileler, katı nüfus politikalarını aşmak için resmi evlilik işlemlerinden kaçınarak çocuk sahibi olmaktadır. Bu durum, resmi nüfus istatistiklerinin güvenilirliğini zedelemekte ve sosyal hizmetlerin planlanmasını zorlaştırmaktadır.

c. **Ekonomik Büyümeye Olumsuz Etkisi:** Nüfus politikalarının neden olduğu demografik yapı değişiklikleri, uzun vadede ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyebilir. Özellikle çalışma çağındaki nüfusun azalması ve yaşlı nüfusun artması, Çin'in ekonomik dinamizmini olumsuz etkilemektedir.

d. **Kürtajın Artması ve Kadın-Erkek Oranındaki Bozulma:** Cinsiyet seçimine dayalı kürtajların artması, etik sorunların yanı sıra cinsiyet oranlarında ciddi dengesizliklere neden olmaktadır. Cinsiyet seçimine

[151] Demir, "Nüfus Politikaları ve Çin, Fransa ve Türkiye Örneklerinin Değerlendirilmesi", 53.

dayalı kürtajlar ve ailelerin erkek çocuk tercihleri, kadın-erkek oranlarının dengesizleşmesine neden olmuştur.

Bu katı nüfus politikaları, Çin toplumunun demografik yapısını ve cinsiyet oranlarını derinden etkilemiştir. Ayrıca, yasa dışı kürtajlar gibi resmi olmayan uygulamaların yaygınlaşması, sağlık riskleri ve etik sorunları beraberinde getirmektedir. Bu sonuçlar, nüfus politikalarının sadece sayısal hedeflere odaklanmanın ötesinde, toplumsal, etik ve insani boyutlarının da dikkate alınması gerektiğini gözler önüne sermektedir.

2.2.2. Doğu Türkistan Özelinde Nüfus Planlaması

Çin'de uygulanan nüfus kontrol politikaları, özellikle Doğu Türkistan'da diğer bölgelerden farklı ve daha sert bir şekilde uygulanmıştır. Bu bölge, Çin'in nüfus kontrol politikalarının en etkili ve özgün bir biçimde uygulandığı yer olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle, Doğu Türkistan'daki uygulamaları incelemek, bölgenin demografik yapısını ve toplumsal dinamiklerini anlamak açısından kritik öneme sahiptir.[152]

Doğu Türkistan'da uygulanan nüfus politikaları, 1949 yılından itibaren bölgenin demografik yapısını derinden etkilemiştir. Bu politikalar, zaman içinde evrimleşerek daha sert ve sistematik bir hal almıştır. Bölgede uygulanan nüfus politikaları, 1950'lerden günümüze kadar önemli değişimler geçirmiştir. 1950'li yıllarda, nüfus transferi politikası başlatılmış ve bu durum bölgedeki Çinli nüfusun artmasına neden olmuştur. Bu dönemde, önceki hoşgörü politikaları terk edilerek, asimilasyonist ve kültürel homojenleştirme amaçlayan bir yaklaşım benimsenmiştir.[153] 1980'li yıllara gelindiğinde, planlı doğum politikaları Uygur Türklerinin nüfus artışını kontrol etmeye yönelik bir strateji olarak uygulanmaya başlanmıştır. Bu kapsamda yoğun bir Çinli nüfus nakli gerçekleştirilmiş ve doğum politikalarına uymayan bireylere yönelik zorunlu kürtaj operasyonları uygulanmıştır. Bu uygulamalar, Uygur Türklerinin nüfusunu azaltmaya yönelik sistematik bir girişim olarak

[152] Zenz, "Beyond the Camps: Beijing's Long-Term Scheme of Coercive Labor, Poverty Alleviation and Social Control in Xinjiang", (Erişim 18 Ekim 2023).

[153] Yusuf Sayın - Gamze Koçak, "Müslüman Dünyanın Bir Sorun Alanı Olarak Doğu Türkistan Meselesi Ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin İzlediği Politikalar," *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, (15 Ocak 2017): 10.

değerlendirilebilmektedir.[154] Günümüzde ise söz konusu politikalar daha belirgin bir şekilde uygulamaya konulmaktadır. Evlenme yaşı, çocuk sayısı ve çocuk sahibi olma zamanlaması sıkı bir şekilde düzenlenmekte, Uygur kadınlar hamilelik için "resmi izin" almak zorunda bırakılmakta ve okullar, fabrikalar ve köyler gibi kuruluşlara yıllık doğum kotaları dayatılmaktadır.[155] Bu tarihsel süreç, Doğu Türkistan'daki nüfus politikalarının giderek daha kısıtlayıcı ve müdahaleci bir hal aldığını göstermektedir.

Çin mevzubahis politikaları yasal zemine oturtarak toplumlar nezdinde meşru göstermeye çalışmıştır. Örneğin, Çin'in 9. Ulusal Halk Kongresi Daimi Komitesi, azınlık gruplara yönelik aile planlaması yasasını kabul etmiştir. Bu yasa, yukarıda bahsedilen politikaların yasal temelini oluşturmaktadır. Söz konusu yasada şu maddeler yer almaktadır:

***Madde 18**: Devlet, mevcut doğum politikasını istikrara kavuşturmayı amaçlar. Bu politika, vatandaşları geç evlenmeye ve geç çocuk sahibi olmaya teşvik eder ve çiftlerin bir çocuk sahibi olmasını önerir. İlgili kanun ve yönetmeliklerde belirtilen koşulları karşılayanlar, ikinci bir çocuk sahibi olma hakkını talep edebilirler. Özel durumları dikkate alarak, bu hak doğrudan Merkezi Hükümete veya onun daimî komitesine bağlı il, özerk bölge veya belediye halk kongresi tarafından belirlenen önlemlerle uygulanır.*

Aile planlaması politikaları etnik azınlıklar arasında da uygulanır ve spesifik önlemler, doğrudan Merkezi Hükümete veya onun daimî komitesine bağlı ilin, özerk bölgenin veya belediyenin Halk Kongresi tarafından belirlenir.[156]

Çin'in nüfus politikasındaki her bölgenin yerel yönetimleri, yerel nüfus planlaması broşürlerini düzenleme yetkisine sahipken, yerel yönetimler şehirden şehire farklılık göstermektedirler ve merkezi hükümetin politika önceliklerine göre şekillenmektedir. Genel nüfus politikasının, azınlık gruplar için daha esnek uygulanacağı iddia edilse de, Uygur azınlığı gibi kabul edilen gruplara daha sert

[154] Kenan Dağcı ve Mustafa Keskin, "Çin'in Doğu Türkistan Politikası ve Azınlık Hakları Bağlamında Hak İhlalleri," *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi* 1, no. 2 (2014): 11-29
[155] Ahmet Türköz, *Doğu Türkistan'da İnsan Hakları* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1998), 49.
[156] *Population and Family Planning Law of the People's Republic of China*, (9. Ulusal Halk Kongresi Daimi Komitesi'nin 29 Aralık 2001'deki 25. toplantısında çıkartılan), (Erişim 10 Eylül 2024).

uygulamaların gerçekleştirildiği görülmektedir. Örneğin, 1992 yılında Hotan İl Aile Planlaması Komitesi tarafından yayınlanan Aile Planlaması ile ilgili yasada şunlar belirtilmiştir: "Nüfus artışını kontrol etmek için özellikle kırsal bölgelere daha fazla odaklanılmalıdır. Gelecek birkaç yıl içinde, aile planlaması politikalarının daha sıkı bir şekilde uygulanacağı ana odak noktaları kırsal alanlar olacaktır."[157]

Sincan Uygur Özerk Bölgesi Nüfus ve Aile Planlaması Yönetmeliği'ne göre, kentsel hanelere kayıtlı bir çift iki çocuk sahibi olabilirken, kırsal hanelere kayıtlı bir çift üç çocuk sahibi olabilmektedir.[158]

Çin, Doğu Türkistan'daki Uygur nüfusunu azaltarak onları azınlık durumuna getirmeyi hedeflediği ve en önemli sorunlardan biri olan Han Çinlisi göçmenlerini yerleştirmekte,[159] bölgedeki hakimiyetini sağlayabilmek adına nüfus yapısını kontrol etmek için zorunlu kürtaj ve kadınların kısırlaştırılma gibi yöntemlere başvurmaktadır. Mülakatlar sırasında ortaya çıkan bilgilere göre, kırsal bölgelerde ailelerin en fazla 2 çocuk sahibi olmasına izin verildiği, şehirlerde ise sadece 1 çocuk şartının getirildiği ifade edilmektedir. Bu koşullara uymayanlar, komşuları veya Çin yetkilileri tarafından ihbar edilmekte ve ağır ekonomik cezalara çarptırılmaktadır. Özellikle kırsal bölgelerde yaşayan köylü kadınlar sağlıksız koşullarda zorunlu kürtaj işlemlerine tabi tutulmaktadır.[160]

Zenz'in araştırmasına göre, Doğu Türkistan'da doğal nüfus artışı belirgin bir şekilde azalmıştır. 2015 ile 2018 yılları arasında iki büyük Uygur ilçesinde büyüme oranları %84'e düşmüş, 2019'da birçok azınlık bölgesinde bu düşüş daha da belirgin hale gelmiştir. 2020 yılı için bir Uygur bölgesi, olağanüstü düşük bir doğum oranı hedeflemiş ve 2018'deki 19.66 oranından sadece binde 1.05'lik bir hedef koymuştur. Bu hedefin, "aile planlama çalışması" ile gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. 2015 ve 2018 yılları arasında, yaklaşık 860.000 etnik Han nüfusu Doğu Türkistan bölgesinden ayrılırken, Doğu Türkistan'ın Han çoğunluklu bölgelerine yaklaşık 2 milyon yeni nüfus eklenmiştir. Ayrıca, 2018 yılında Han nüfusun çoğunlukta olduğu bir Uygur

[157] Aile planlamasıyla ilgili yasa ve yönetmelikler, Hotan İl Aile Planlaması Komitesi, 1992, (Erişim 01 Kasım 2023).
[158] Aile Planlamasıyla İlgili Yasa ve Yönetmelikler, 29.
[159] Dağcı - Keskin, "Çin'in Doğu Türkistan Politikası ve Azınlık Hakları Bağlamında Hak İhlalleri", 11-29.
[160] Samet Zenginoğlu, "Doğu Türkistan'ı Unutmamak", *Gökbayrak Dergisi* 113 (2013), (Erişim 02 Kasım 2023).

bölgesindeki nüfus artış oranları, çevresindeki kırsal Uygur bölgelerindeki oranlardan neredeyse 8 kat daha yüksekti. Bu veriler, Pekin'in Han yerleşimciliği politikasını güçlendirdiğine dair endişeleri artırmaktadır.[161]

Kısacası, Çin'in Doğu Türkistan'da uyguladığı nüfus politikalarının, uluslararası insan hakları standartlarına aykırı olduğu ve etnik bir gruba yönelik sistematik bir baskı politikası izlendiği görülmektedir. Bu durum, bölgedeki demografik yapıyı ciddi şekilde etkilemekte ve Uygur halkının kültürel ve fiziksel varlığını tehdit etmektedir.

2.3. Doğu Türkistan'da Nüfus Planlamasına İlişkin Ödül ve Ceza Sistemleri

Çin, Doğu Türkistan'daki nüfus politikalarının etkinliğini artırmak için ödül ve ceza sistemini önemli bir araç olarak kullanmaktadır. Bu sistem, iki temel bileşenden oluşmaktadır:

Ödüller, bireyleri nüfus planlamasıyla ilgili istenen davranışlara yönlendirmek amacıyla kullanılır. Bu davranışlar arasında doğum kontrol yöntemlerinin kullanımı, çocuk sayısının sınırlandırılması ve doğumlar arasında belirli sürelerin bırakılması yer alır. Bu ödüller genellikle ekonomik teşvikler, sosyal ayrıcalıklar veya kamu hizmetlerine öncelikli erişim şeklinde olabilmektedir.

Cezalar ve cezalandırmaya gelince, İstenmeyen davranışları caydırmak ve politikalara uyumu sağlamak için uygulanır. Nüfus planlaması düzenlemelerini ihlal edenler, çeşitli yaptırımlarla karşı karşıya kalabilir. Bu yaptırımlar, sistematik bir kontrol ve baskı stratejisinin parçası olarak uygulanmaktadır. Bu strateji, para cezaları, iş kaybı, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimde kısıtlamalar, ekonomik zorluklar, sosyal dışlanma ve diğer baskı biçimlerini içerebilir. Ayrıca, bu kapsamda uygulanan yöntemler arasında RİA (rahim içi araç) kullanımları, zorla kürtaj ve kısırlaştırma gibi tıbbi müdahaleler, kamplara gönderme ve hapis cezaları gibi fiziksel ve hukuki yaptırımlar yer alır.

Bu ödül ve ceza sistemi, Çin hükümetinin nüfus politikalarını uygulama ve kontrol etme stratejisinin temel bir parçasıdır. Ancak, bu uygulamaların insan hakları

[161] Adrian Zenz, *Sterilizations, IUDs, and Mandatory Birth Control: The CCP's Campaign to Suppress Uyghur Birthrates in Xinjiang* (Washington, DC: Jamestown Foundation, 2020), 3.

ve bireysel özgürlükler açısından ciddi endişeler uyandırdığı da belirtilmelidir. Özellikle cezaların uygulanması, bireylerin ve ailelerin yaşamları üzerinde uzun vadeli olumsuz etkilere yol açabilmektedir.

2.3.1. Ödül Sistemi

Doğu Türkistan'da nüfus politikalarını teşvik etmek amacıyla çeşitli ödüller ve teşvikler uygulanmaktadır. Evlilik erteleme ve tek çocuk sahibi olma durumlarında ekonomik ve sosyal ödüller sunulmuştur.

1992 yılında Doğu Türkistan'ın Hoten ilçesinde yayınlanan nüfus yönergesine göre nüfus politikasının uygulanmasında belirlenen teşvik ve ödül sistemi aşağıdaki gibidir:

1) Evliliği erteleyen çalışanlar için her yılda 3 gün ek resmi doğum izni verilir.
2) Evliliği erteleyen çiftlere 15 gün ek izin verilir.
3) Tek çocuk sahibi olan evli çiftlere "Tek Çocukluk Belgesi" ve "Aile Planlama Onur Belgesi" verilir.

Onur Belgesi sahipleri aşağıdaki ödüllerden faydalanır:[162]

1) Şehirde yaşayan çiftler için, çocuğu 10 yaşına gelene kadar yıllık nafaka olarak 60 RMB.
2) Erkek ve kadın çalışanlar için her birine yılda 30 RMB.
3) Onur belgesine sahip bir erkek veya kadın çiftçi varsa, çocuğun masrafları yıllık 30 RMB olur.
4) Çocuğa, anaokuluna gitme, okula başlama, halka açık parklardan yararlanma ve iş bulma konularında öncelik verilir.
5) Onur belgesine sahip bir çalışanın çocuğu hasta olduğunda özel izin verilir.
6) Mevsimlik, yıllık ve bayramlık olarak maddi yönden mükâfatlandırılır.
7) Nüfus planlama yerel müdürlüğü tarafından uygun görülen miktar ile nakit parayla ödüllendirilir.

[162] Aile Planlamasıyla İlgili Yasa ve Yönetmelikler, 2.

2001 yılında düzenlenen nüfus planlama yasasında ise ödüllendirme sistemi değiştirilmiş ve artık bireylerle birlikte, ilçeler, köyler, mahalleler ve doğum politikasını destekleyen kurumlar ve şirketler gibi toplumsal birimlere de ödüllendirme sistemi uygulanmıştır.

Yönergenin 25. maddesi, geç evlenen veya çocuk sahibi olmayı erteleyen vatandaşlara düğün izni, ikramiyeler ve diğer sosyal yardımlar sunulacağını belirtmektedir. Aynı madde, doğum kısırlaştırma ameliyatı geçiren vatandaşlara devlet tarafından belirlenen özel haklar, ödüller ve yerel yönetimler tarafından ek teşvikler verileceğini vurgulamaktadır. 27. madde ise "Tek Çocuklu Ebeveyn Onur Belgesi" uygulamasını tanıtmaktadır. Bu belge, hayatları boyunca sadece bir çocuk sahibi olan çiftlere verilmekte ve sahiplerine merkezi hükümete bağlı eyalet, il, özerk bölge ve şehirlerin düzenlemelerine göre çeşitli ikramiyeler ve ayrıcalıklar sağlamaktadır. Bu politikalar, Çin'in nüfus artışını kontrol etme, aile planlamasını teşvik etme ve demografik yapıyı şekillendirme çabalarının önemli bir parçasını oluşturmaktadır.[163]

2010 yılında Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde güncellenen nüfus yönergesi, nüfus politikalarına uyumu teşvik etmek amacıyla daha kapsamlı ödül ve teşvik mekanizmaları getirmiştir. Bu düzenlemeler, 3 Haziran 2010 tarihinde Sincan Uygur Özerk Bölgesi 11. Halk Kongresi Daimî Komitesi'nin 18. Oturumu'nda kabul edilmiştir. Yönergenin önemli maddeleri şunlardır: [164]

Madde 26*: Doğum kısıtlama ameliyatı geçiren vatandaşlara tam maaş ve ikramiye ödemesi yapılacaktır.*

Madde 28*: "Tek Çocuklu Ebeveyn Onur Belgesi" sahibi şehirli aileler aşağıdaki avantajlardan yararlanacaktır:*

1) Çocuk 16 yaşına gelene kadar aylık en az 10 RMB sağlık bakım yardımı,

[163] *Population and Family Planning Law of the People's Republic of China* (9. Ulusal Halk Kongresi Daimi Komitesi'nin 29 Aralık 2001'deki 25. Toplantısında Çıkartılan), (Erişim 29 Nisan 2024).
[164] شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ نوپۇس ۋە پىلانلىق تۇغۇت نىزامى, *(Sincan Uygur Özerk Bölgesi Nüfus ve Aile Planlaması Yasası)* (2002), (Erişim 29 Nisan 2024).

2) Emeklilik durumunda, her iki ebeveynin maaşının %5'ine eşit ve en az 2,000 Yuan tek seferlik ikramiye,

3) Sosyal yardım kuruluşlarına giren ailelere peşin ödeme

***Madde 29**: "Onur belgesi" alan çiftçi-çoban aileleri için ek yardımlar şunları kapsamaktadır:*

1) En az 2,000 Yuan tek seferlik ödül.

2) Bir yıl boyunca kolektif üretim ve kamu yararına çalışmadan muafiyet.

3) Arazi sözleşmeleri ve konut arsalarında öncelik.

4) Çocuğun engelli olması veya ölmesi durumunda hayat güvencesi.

5) Teknoloji, bilgi ve tarımsal üretim araçlarında öncelik.

6) Yoksul ailelere fon ve kredi desteğinde öncelik.

7) Yerel yönetimce belirlenen diğer ayrıcalıklar.

***Madde 36**: Aile planlaması politikalarına uyan çiftlere ücretsiz doğum kontrol araçları ve ilaçları sağlanacaktır.*

Bu düzenlemeler, Çin hükümetinin nüfus kontrolü politikalarını uygulama ve teşvik etme konusundaki kararlılığını göstermektedir. Aynı zamanda, kırsal ve kentsel bölgeler arasındaki farklı uygulamaları da ortaya koymaktadır.

Çin hükümetinin uyguladığı bu ödüllendirmeler, adım adım sertleştirilen doğum politikalarının bir parçası olarak kullanılmaktadır. Zorla kısırlaştırılan bir mağdur olan Zumrat Dawut, Çin hükümetinin insanların tepkisini ölçmek için propaganda yaptığını ifade ediyor. Dawut'un ifadesine göre, bu, zorla kısırlaştırmayı uygulamadan önce halkın görüşlerini test etmek amacıyla yapılan bir adım olarak değerlendiriliyor. Aynı zamanda, Çin Hükümeti'nin Uygur Bölgesi'ndeki bir yolda asılı olan "Doğum Kontrolü" posteri, kırsal mahallelerde gönüllü olarak kısırlaştırılan ailelere tek seferlik

4000 yuanlık bir ödül vaat ediyor. Bu durum, devletin nüfus politikalarını zorla uygulamak için propaganda yöntemlerine başvurduğu yönünde endişeleri artırıyor.[165]

(Resim-2: ÇKP'nin Ödüllendirme Propagandası)

Bunlarla beraber, Xinjiang Sağlık Komisyonu'nun 2019'da aile planlaması bütçesinden 16.7 milyon dolarlık bir fon ayrılarak, dört güney bölgesindeki tüm kadınlara ücretsiz doğum kontrol cerrahisi hizmeti sunmuştur. Bu hizmetler arasında sağlık kontrolleri, RİA hizmetleri, kürtajlar ve sterilizasyonlar yer almaktadır.[166] Doğum politikasına uymayan ve fazla çocuk sahibi olan ailelerin ihbarını ödüllendirerek cezadan kaçma fırsatını ortadan kaldırmak için de çaba göstermektedir.

2.3.2. Ceza Sistemi:

Doğu Türkistan'daki Çin hükümeti, nüfus politikalarına uymayan bireylere çeşitli caydırıcı cezaları uygulamaktadır. Bu cezalar, sistematik denetimlerden para cezalarına, sosyal dışlamadan hapis cezalarına, RİA (Rahim İçi Araç) uygulamalarından zorla kürtaj ve kısırlaştırmaya kadar geniş bir yelpazeyi

[165] "Uygur Kadınlarının Üzücü Halleri" (Zümret Davut Resmi Facebook sayfası: Zümret Davut, 2020), (Erişim 30 Nisan 2024).
[166] Zenz, *Sterilizations, IUDs, and Mandatory Birth Control,* 16.

kapsamaktadır. Ayrıca, bireylerin kamplara gönderilmesi gibi daha ağır cezalar da mevcuttur. Daha detaylı olarak, bu ceza türleri incelenecektir.

2.3.2.1. Sistematik Kontrol:

2010 yılında yayınlanan nüfus yönergesi, Çin'in Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde sıkı bir doğum kontrol sistemi uyguladığını göstermektedir. Yönergenin 16. maddesine göre, evlilik kaydı yapıldıktan sonra çocuk sahibi olmak isteyen çiftler, nüfuslarının bulunduğu yerdeki köy düzeyindeki halk kaymakamlığına veya ilçe idaresine başvurmak zorundadır. Bu başvuru onaylandıktan sonra ancak çocuk sahibi olabilirler. Ayrıca, yönergenin 19. maddesi, ikinci çocuk sahibi olmak isteyenler için ek bir prosedür belirlemektedir. Bu maddeye göre, ikinci çocuk için başvuru yapan çiftlerin talepleri, onay kuruluşu tarafından 30 gün içinde değerlendirilmeli ve karar valilik (il, şehir) aile planlaması idaresine bildirilmelidir.[167]

Bu maddeler, Çin hükümetinin nüfus artışını kontrol altında tutmak ve aile planlamasını sıkı bir şekilde yönetmek için uyguladığı bürokratik süreçleri detaylandırmaktadır. Bu sistem, devletin doğum oranları üzerindeki kontrolünü ve müdahalesini açıkça ortaya koymaktadır.

1992 yılında Hoten ilçesinde yayınlanan Aile Planlaması yönergesine göre, ilk çocuk veya kırsal bölgelerde yaşayanlar için ek çocuk sahibi olma hakları olsa bile, bu durum sıkı bir denetime tabidir Yönerge, aşağıdaki durumları "plan dışı doğum" olarak tanımlamaktadır: [168]

1) Evlilik dışı hamilelikler
2) Resmi doğum izni olmadan gerçekleşen hamilelikler
3) Doğum izni alınmış olsa bile, çocuklar arasındaki sürenin 3 yıldan az olması
4) İzin verilen çocuk sayısından fazla çocuğa sahip olmak

Bu düzenlemeler, devletin doğum kontrolü üzerindeki sıkı denetimini göstermektedir. Çiftler, çocuk sahibi olmak istediklerinde öncelikle yetkililere başvurmak ve resmi izin almak zorundadırlar. Bu izin süreci, nüfus artışını kontrol

[167] شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ نوپۇس ۋە پىلانلىق تۇغۇت نىزامى (Erişim 05 Nisan 2024).
[168] Aile planlamasıyla ilgili yasa ve yönetmelikler, 116.

etmek ve aile planlaması politikalarını uygulamak için kullanılan bir mekanizma olarak işlev görmektedir.

Doğu Türkistan özelinde Çin yönetimi tarafından yürütülen aile planlaması ve doğum kontrol uygulamaları, zaman içinde giderek daha sert ve katı bir hal almıştır. Bu durum, özellikle 2017 yılından itibaren daha belirgin hale gelmiştir. Zenz'in araştırmasına göre, bu dönemde uygulanan politikalar şu özellikleri taşımaktadır: [169]

1) Geçmişe Dönük Soruşturmalar: "Aile Planlamasını İhlal Etmeye Yönelik Özel İşlemler" adı altında yürütülen soruşturmalar, 1990'lı yıllara kadar uzanan ihlalleri kapsamaktadır.
2) Ağırlaştırılmış Cezalar: 2017 yılından sonra meydana gelen ihlaller için özellikle ağır cezalar uygulanmaktadır.
3) Sıkı Takip ve Kontrol Mekanizmaları:
    a. Her mevsim doğum kontrol yüzüğü testi
    b. İki ayda bir hamilelik testi
    c. Her ay düzenli aile ziyaretleri
4) Şüpheli Kişilere Yönelik Ek Önlemler: Çin hükümeti, şüpheli gördüğü kişileri daha sıkı bir takibe alarak, daha sık test ve ziyaretlere tabi tutmaktadır.

Bu uygulamalar, Çin hükümetinin nüfus kontrolü politikalarını sıkılaştırdığını ve bireylerin üreme haklarına daha fazla müdahale ettiğini göstermektedir.

Associated Press (AP) ajansının yaptığı araştırma, Çin'in Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde uygulanan nüfus kontrol politikalarının kapsamını ve şiddetini ortaya koymaktadır. Bu araştırmanın bulgularına göre, politikalar özellikle Uygur ve Kazak kadınlarını hedef almakta, bu da etnik azınlıklara yönelik ayrımcı bir uygulama olduğunu göstermektedir. Yerel hükümet, bu bölgelerde yaşayan kadınları çeşitli doğum kontrol yöntemlerini kullanmaya zorlamaktadır. Bu uygulamalar münferit olaylar değil, sistematik ve geniş çaplı bir politikanın parçasıdır. [170] Bu zorunlu

[169] Zenz, *Sterilizations, IUDs, and Mandatory Birth Control, 10*.
[170] *Yeni Şafak*, "İnsan Değilsiniz: Çin, Uygur Türkleri Kadınlara Zorla Kürtaj Yaptırıp Kısırlaştırıyor" (2020), (Erişim 02 Mart 2024).

uygulamalar, kadınların üreme haklarına ve vücut bütünlüğüne yönelik ciddi ihlaller olarak değerlendirilmektedir.

2.3.2.2. Para Cezası

Nüfus kontrolü politikalarının bir parçası olarak uygulanan cezaların arasında para cezaları da bulunmaktadır. Bu cezalar, ailelerin belirlenen doğum sınırlarını aşmaları durumunda uygulanmakta ve genellikle ciddi ekonomik yükler getirmektedir. Bu bağlamda, para cezaları doğrudan ailelerin maddi durumunu etkilemekte ve nüfus politikalarının sıkı bir şekilde uygulanmasını sağlamaktadır.

Çin hükümetinin yayımladığı Nüfus Planlaması Yönergesi'nde para cezasına ilişkin hususlar şu şekildedir:[171]

Madde 41: *Birden fazla çocuğu olanlar aşağıdaki hükümlere göre para cezası alırlar:*

(1) Yerleşik kişiler, bir önceki yılda ikamet ettikleri ilçe (il) tarafından beyan edilen ortalama gelirin bir ila sekiz katı kadar para cezası öderler.

(2) Kırsal kesimde yaşayanlar, çiftçilerin bir önceki yılda yaşadıkları ilçede (şehirde) beyan ettikleri ortalama net gelirin bir ila sekiz katı kadar para cezası alırlar.

Yasalarda belirtilenlerin aksine, para cezaları oldukça yüksek miktarlarda olmakta ve uygulamalar tutarsız bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Bazen aynı ilçe ve mahallelerde bile farklılık göstermiştir. Çin hükümeti, Uygurlara yönelik aile planlaması politikasını güçlendirerek her ilçede çeşitli önlemler almaktadır. Radio Free Asia'ya göre, sadece Hotan İlçesi'nde 2005, 2006 ve 2007 yıllarında aile planlaması için 13,4 milyon yuanlık yatırım yapıldığı belirtiliyor ve ilçe, çiftçilere bu sert politikayı uyguluyor.[172] Ceza uygulamasında ise baskıcı yöntemler kullanılarak cezayı zamanında ödemeyenlerin mal varlığına el konulmuş veya hapisle tehdit edilmiştir. Örneğin: Şubat 2015'te Kuchar ilçe hükümeti plan sırtı (belirlenen çocuk sayısının üzerinde çocuk sahibi olarak) doğmuş çocukları nüfus kaydına geçirme

[171] شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ نوپۇس ۋە پىلانلىق تۇغۇت نىزامى (Erişim 05 Mart 2024).

[172] *Radio Free Asia (RFA)*, "Çinli Yetkililer Aile Planlaması Politikalarını Sürekli Olarak Hızlandırdılar" (Erişim 12 Mayıs 2024).

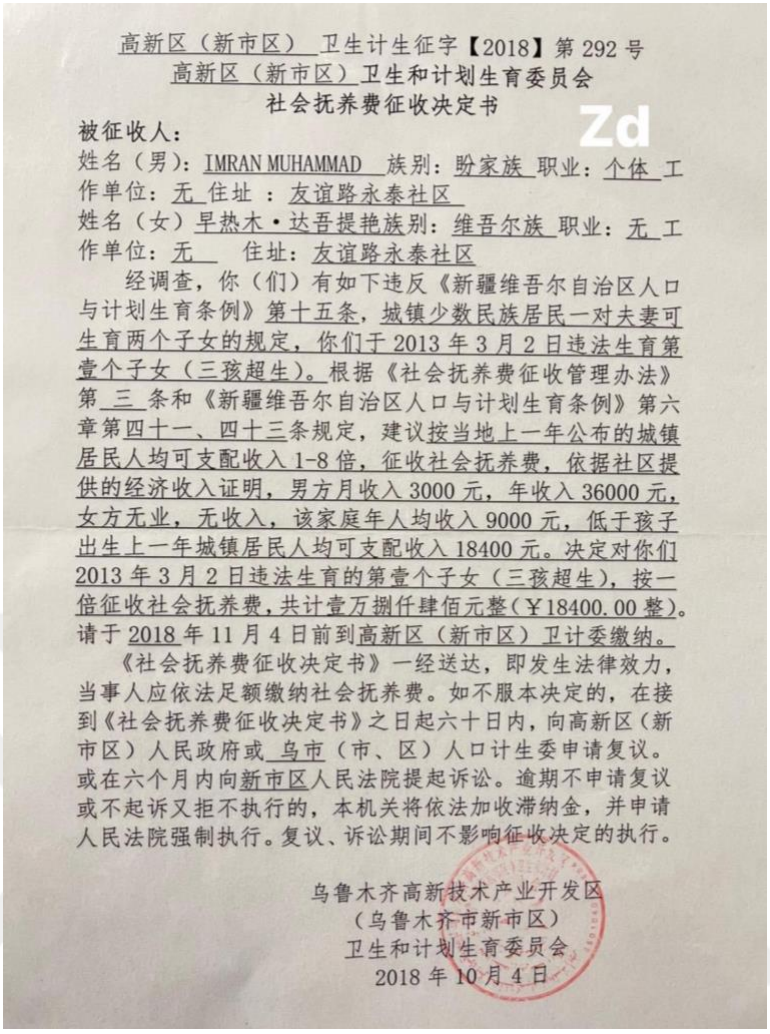
işlemlerinin yapıldığını duyurur. Ancak daha sonra, plansız doğan çocuklar için 28.000 RMB para cezası ödemelerini ister ve bu cezayı ödeyemeyenlerin mal varlıklarına el konulur. Hatta birçok kişi tutuklanır.[173]

1990'lı yıllarda Uygurların kırsal kesimde plansız doğan her çocuk için 7-8 bin yuan para cezası uygulanıyordu. Ancak 2010'dan sonra yetkililerin bu cezayı çocuk sayısına göre 10 kat fazlasıyla artırdığı ve bu yüksek cezaları ödeyemeyenlerin ise hapse atıldığı görülüyor. Para cezasına maruz kalan Urumçili Mehrigul, 2010 yılından sonra doğan iki çocuğu için 20.000 yuan ile 50.000 yuan arasında değişen para cezaları ödemek zorunda kaldığını belirtiyor ve yetkililerin kendisinin de asıl yasayı ihlal ettiğini ifade ediyor.[174]

2018 yılında üçüncü çocuğunu doğurduğu için para cezasına çarptırılan Zümret Davut, aynı duruma maruz kalıyor. Ayrıca, Zümret Hanım'ın (Yeni Bölge, Urumçi) Sağlık ve Aile Planlaması Komisyonu tarafından 4 Ekim 2018 tarihinde kesilen cezaya ilişkin resmi bir bildiri ve 2018.10.17 tarihinde 18400 Yuan cezanın ödendiğine dair resmi evraklar bulunmaktadır.

[173] *Radio Free Asia (RFA)*, "Planlanandan Fazla Çocuğu Olan Uygurlar Ağır Para Cezalarına ve Tutuklamalara Maruz Kalıyor" (Erişim 02 Mart 2024).

[174] *Radio Free Asia (RFA)*, "Planlanandan fazla çocuğu olan Uygurlar ağır para cezalarına ve tutuklamalara maruz kalıyor" (Erişim 02 Mart 2024).

高新区（新市区） 卫生计生征字【2018】第 292 号

高新区（新市区）卫生和计划生育委员会

社会抚养费征收决定书

被征收人：

姓名（男）：IMRAN MUHAMMAD 族别：盼家族 职业：个体 工作单位：无 住址 ：友谊路永泰社区

姓名（女）早热木·达吾提艳族别：维吾尔族 职业：无 工作单位：无 住址：友谊路永泰社区

经调查，你（们）有如下违反《新疆维吾尔自治区人口与计划生育条例》第十五条，城镇少数民族居民一对夫妻可生育两个子女的规定，你们于 2013 年 3 月 2 日违法生育第壹个子女（三孩超生）。根据《社会抚养费征收管理办法》第 三 条和《新疆维吾尔自治区人口与计划生育条例》第六章第四十一、四十三条规定，建议按当地上一年公布的城镇居民人均可支配收入 1-8 倍，征收社会抚养费，依据社区提供的经济收入证明，男方月收入 3000 元，年收入 36000 元，女方无业，无收入，该家庭年人均收入 9000 元，低于孩子出生上一年城镇居民人均可支配收入 18400 元。决定对你们 2013 年 3 月 2 日违法生育的第壹个子女（三孩超生），按一倍征收社会抚养费，共计壹万捌仟肆佰元整（￥18400.00 整）。请于 2018 年 11 月 4 日前到高新区（新市区）卫计委缴纳。

《社会抚养费征收决定书》一经送达，即发生法律效力，当事人应依法足额缴纳社会抚养费。如不服本决定的，在接到《社会抚养费征收决定书》之日起六十日内，向高新区（新市区）人民政府或 乌市（市、区）人口计生委申请复议。或在六个月内向新市区人民法院提起诉讼。逾期不申请复议或不起诉又拒不执行的，本机关将依法加收滞纳金，并申请人民法院强制执行。复议、诉讼期间不影响征收决定的执行。

乌鲁木齐高新技术产业开发区
（乌鲁木齐市新市区）
卫生和计划生育委员会
2018 年 10 月 4 日

(Resim-3: ÇKP 18.400 Yuanlık Para Cezası Tutanağı)

Belgenin Tercümesi:

Adı: Zaremu Dawutiyan

Etnik Köken: Uygur

Mesleği: İşsiz

Adres: Yongtai Topluluğu, Youyi Yolu

Soruşturma sonucunda, şehirli etnik azınlık sakinlerinden birkaçının iki çocuk sahibi olabileceğini öngören "Sincan Uygur Özerk Bölgesi Nüfus ve Aile Planlaması Yönetmeliği"nin 15. Maddesinin ihlal edildiği belirlendi. IMRAN MUHAMMAD

(üçüncü çocuk doğdu) 2 Mart 2013 tarihinde yasa dışı olarak doğuruldu. Toplamda 18.400,00 ¥ olan para cezası alınmasına karar verildi. Urumçi Yüksek Teknoloji Sanayi Geliştirme Bölgesi (Yeni Bölge, Urumçi) Sağlık ve Aile Planlaması Komisyonu tarafından 4 Ekim 2018 tarihinde alınan bu karar resmi olarak bildirildi.

(Resim-4: 2018.10.17 tarihinde 18.400 Yuanlık para cezasının ödendiğini gösteren teslim belgesi)

Bu örnekler, Doğu Türkistan'daki nüfus kontrol politikalarının sıkı ve katı olduğunu göstermektedir. Yasaların belirlediği ceza miktarları oldukça yüksek olabilir ve uygulamaların tutarsızlığı, bireylerin yaşadığı yerlere göre farklı cezalara maruz kalmasına neden olabilir. Ayrıca, cezaların ödenmemesi durumunda mal varlığına el koyma veya hapis gibi baskıcı önlemlerin uygulanması, insan hakları endişelerini de beraberinde getirmektedir. Özellikle, plansız doğumların ardından alınan yüksek para cezaları ve bu cezaların ödenememesi sonucunda ortaya çıkan zor durumlar, insanların yaşadığı zorlukları gözler önüne sermektedir. Bu durumlar, uygulamaların bireylerin temel haklarına müdahale ettiği ve adaleti sağlamakta yetersiz kaldığına dair endişeleri artırmaktadır.

2.3.2.3. IUD / RİA Uygulamaları

Aile planlaması uygulamaları arasında en yaygın olanı kadınlara RİA (Rahim İçi Araç) takılması, önceleri daha çok teşvik edici diğer yöntemlerle yürütülüyordu. Ancak, 2017'den sonra Doğu Türkistan genelinde sertleşen doğum politika

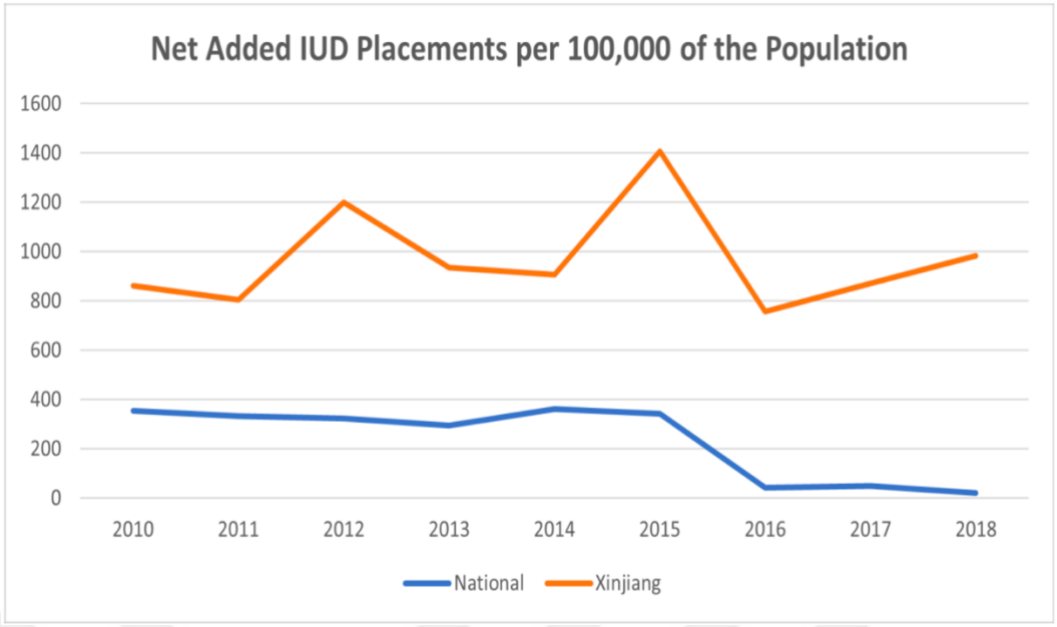
uygulamaları sonucunda zorla uygulanmaya başlandı.[175] Bazı yerlerde neredeyse kadınların yarısına RİA takıldığı belirlenmiştir.[176] Örneğin: Tekes ilinin Çolakterek mahallesinde kadınların %70,4'üne doğum kontrol aracı RİA takılmıştır.[177]

2017-2018 yılları arasında Kök Gumbez Bölgesi'nde yapılan doğum kontrol istatistikleri, evli doğurganlık çağındaki kadınların %73.5'inin RİA takıldığını göstermektedir. Bu veriler, RİA'ların sadece üç veya daha fazla çocuğu olan kadınlar için değil, aynı zamanda sadece bir çocuğu olan kadınların en az yarısına da uygulandığını göstermektedir.[178]

Mayıs 2018 Çerçen ilinde yayımlanan bir belgede, RİA koşullarını karşılayan ve kontrendikasyonu (tıbbi bir engeli) olmayan tüm kadınlara derhal RİA yerleştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, bir veya daha fazla çocuğa sahip olan kadınların toplama kamplarında eğitilmesinin gerektiği vurgulanmıştır.[179]

Nilka İlçesinin 2019'da yürütülen aile planlaması politikasında ise, yerleşimci nüfuslar için kadınlara ilk çocuktan sonra RİA yerleştirilmesi belirtilmiştir.[180] 2014 yılında, Çin genelinde doğum kontrol için yapılan RİA uygulamalarının sadece %2,5'i Doğu Türkistan'da gerçekleştirilmiştir. Ancak 2018'de bu oran %80'e yükselmiştir. Bu, Çin'deki nüfusun yalnızca %2 civarında olan Doğu Türkistan için son derece yüksek bir orandır.[181]

[175] *BBC News Türkçe (BBC)*, "Çin, Uygur Türklerine Zorla Doğum Kontrolü ve Kısırlaştırma Yapmakla Suçlandı" (Erişim 09 Mart 2024).
[176] *CNN*, "Women in Xinjiang Shine a Light on a Campaign of Abuse and Control by Beijing" (Erişim 09 Mart 2024).
[177] Zenz, *Sterilizations, IUDs, and Mandatory Birth Control,* 12-15.
[178] Zenz, *Sterilizations, IUDs, and Mandatory Birth Control,* 12-15.
[179] Zenz, *Sterilizations, IUDs, and Mandatory Birth Control,* 12-15.
[180] Zenz, *Sterilizations, IUDs, and Mandatory Birth Control,* 12-15.
[181] *Euronews*, "Rapor: Zorla doğum kontrolü ve kısırlaştırma ile Uygur nüfusu azaltılıyor" (Erişim 02 Mart 2024).

(Resim-5: Doğu Türkistan'daki 100.000 kişiden yerleştirilen net rahim içi araç yerleştirme grafiği)[182]

Üç çocuk annesi olan Parida, 1996'da üçüncü çocuğuna hamile kaldığından beri aile planlaması yetkililerinin baskısı altında kalmış ve kaçarak oğlunu doğurduktan sonra ağır bir para cezası ödemiştir. Ancak kaçmayı başaramamış ve zorla spiral takılmıştır. Spiral takıldıktan sonra kanaması durmadığı için Urumçi'deki Ulusal Hastanede çıkarılmış, ancak aynı gün kocasının izni olmadan ömür boyu kısırlık ameliyatı geçirmek zorunda kalmıştır.[183]

Doğu Türkistan'da RİA'ların zorla yerleştirilmesi de dahil olmak üzere doğum kontrol politikalarının sıkı bir şekilde uygulanması, Uygurların ve diğer Türk topluluklarının nüfusunu azaltmayı amaçlayan bir tür demografik mühendislik olarak tanımlanmaktadır.[184] Kazak Türklerinden olan dört çocuk annesi Rakhima Senbay, 2017 yılında kendisine zorla bir rahim içi doğum kontrol cihazı (RİA) takıldığını ifade ediyor.[185]

---

[182] Zenz, *Sterilizations, IUDs, and Mandatory Birth Control,* 14.
[183] *Radio Free Asia (RFA)*, "Çin'in 'Ömür Boyu Süren Kısırlaştırma Operasyonları', Uygur Annelerini Hedef Alıyor."" (Erişim 09 Mart 2024).
[184] Nureddin İzbasar, "Doğu Türkistan'da Çocuk Olmak [Being a Child in East Turkistan]" (Yetim ve Kimsesiz Çocuklar Sempozyumu Bildiriler Kitabı [Symposium on Orphans and Abandoned Children Proceedings], İstanbul Üniversitesi Yayınevi, 2023), 374-380.
[185] *Human Rights Watch*, "Break Their Lineage, Break Their Roots (China's Crimes against Humanity Targeting Uyghurs and Other Turkic Muslim)" (Erişim 13 Mart 2024).

Doğu Türkistan'da RİA'nın zorla uygulanması, kadın haklarının ve özerkliğinin ciddi bir ihlali olarak kabul edilmektedir.[186] Aile nüfusunu sınırlamayı amaçlayan politikalar, kadınları istemsiz tıbbi prosedürlere ve sağlık risklerine maruz bırakmıştır; bu da daha geniş bir bedensel özerklik ve üreme hakları sorununu yansıtmaktadır. RİA başvurularının dramatik bir şekilde artması, bu tür önlemlerin yalnızca acil fiziksel sağlık etkileri olmakla kalmayıp, aynı zamanda uygulanan kadınlar üzerinde derin psikolojik etkileri olduğunu göstermektedir. Parida'nın zorla RİA takılması gibi birçok örnek, Uygurları ve diğer Türk topluluklarını hedef alan demografik mühendislik olarak eleştirilen bu politikaların ciddi kişisel ve sosyal sonuçlarını vurgulamaktadır. Bu durum, önemli etik, sosyal ve insan hakları kaygılarını gündeme getirmektedir.

2.3.2.4. Zorla Kürtaj

MAZLUMDER raporuna göre, 1991 yılında Hoten vilayetine bağlı Karakaş ilçesinde zorunlu kürtaja tabi tutulan kadınların sayısı 18,765'tir ve bu sayı ilçedeki anne adaylarının %49'ını oluşturmaktadır. 200 bin nüfusa sahip Gulca bölgesinde ise 35 bin kadından 686'si zorla kürtaja maruz bırakılmıştır. Ayrıca, bu bölgede hamile kalan 35 bin kadından 686'sı zorla kürtaja maruz kalmıştır. Direnen 993 kadın ise zorla ameliyat masasına yatırılarak çocukları öldürülmüştür.[187]

2007'de yaşanan bir olayda, 55 yaşındaki 4 çocuk annesi Bumeryem Rozi, Çin yetkililerinin kendisini ve diğer hamile kadınların çocuklarını aldırmak için zorladığını tehditler karşısında talimata uyan Bumeryem, polis eşliğinde hastaneye götürülerek ilaç verildiğini ve ardından karnına iğne yapılarak çocuğunu kaybettiğini aktarıyor.[188]

Aynı yıl 2007'de Turfan şehrinde yaşayan 32 yaşındaki Hayrunnisahan ve eşi Ahmet Can, yeni evliliklerinde çocuk sahibi olma isteğiyle umutlanır. Ancak doğum kontrol memurları, hamileliği "plan dışı" olarak tanımlayarak çocuğu aldırmaları için ısrar eder.[189] Ahmet Can'ın işinden atılma tehdidi ve çaresizlik içinde kalan aile, çocuğu aldırmaya karar verir. Hayrunnisahan, bu durumdan kurtulmak ve eşinin işini

[186] *Yeni Şafak*, "İnsan Değilsiniz: Çin, Uygur Türkleri Kadınlara Zorla Kürtaj Yaptırıp Kısırlaştırıyor" (Erişim 13 Mart 2024).
[187] *2010 Doğu Türkistan İnsan Hakları Raporu* (Mazlumder Dış İlişkiler Komitesi), 62.
[188] *Independent Türkçe*, "Uygurlar, Çin'deki Zoraki Kürtaj ve Işkenceyi Anlattı" (Erişim 13 Mart 2024).
[189] Çünkü Doğu Türkistan'da resmi memur olarak çalışanlar, ilk çocukları olsa bile, hükümetten izin almak zorundadır. İzin alınmadığı takdirde, bu çocuk plan dışı doğmuş bebek olarak nitelendirilir.

korumak için resmi olarak boşanmaya ve gizlice doğum yapmaya karar verir. Kaçarak başka bir akrabanın yanına sığınır. Ancak çabalarına rağmen doğum kontrol memurları tarafından tekrar bulunup hastaneye götürülür. Kürtaj ameliyatında bebeği sağ olarak doğar, ancak doktorlar tarafından iğne yapılarak öldürülür. Bu trajik olay sonrasında Hayrunnisahan, yaşadığı acıya dayanamaz ve akıl sağlığını kaybeder.[190]

Çin Hükümeti'nin bu tür caydırıcı aile planlaması politikaları nedeniyle birçok Uygur, yurt dışına kaçmak zorunda kalmıştır. 2007 yılında, Nilka İlçesi Aile Planlaması Komisyonu tarafından sekiz aylık hamileliğinden zorla kürtaja tabi tutulan bir Uygur kadın da, çocuğunu dünyaya getirebilmek için Avrupa'ya kaçtığını belirtiyor.[191] Ürumçi şehrinde 16 yıl boyunca bir kamu kuruluşunda işçi başı olarak görev yapan Uygur memur kadın, iş yerindeki baskıcı doğum kontrol politikalarının etkilerini şu şekilde aktarıyor:[192]

Memurlar çalıştıkları kurumdan çocuk yapmadan önce izin almak zorundadır. Eğer bir çift çocuk sahibi olmayı düşünüyorsa, öncelikle başvuru yapmak zorundadır ve başvuru kabul edildikten sonra izin belgesi verilir. İzin belgesi olmadan hiçbir memur hamile kalamaz. İzinsiz hamile kalan memurlar ağır mali cezalara maruz kalır. Özellikle eğer karı koca her ikisi de memur ise, idari cezalar uygulanır ve maaşları kesilir. Bu durumda bazen bir senelik ek maaşlar bile ceza olarak alınır. 2005 yılında bir iş arkadaşımın, evlendikten bir sene sonra izin başvurusu onaylanmadan önce hamile kaldığı ve 7 ay sonra bunun ortaya çıktığı için kurum yönetimi hemen toplanıp ona ceza uygulamaya karar verdi. İlk olarak işten durdurularak ev hapsine alındı ve kocası da 6 ay işten durduruldu. Ayrıca 10.000 Yuan para cezası verildi ve 8 aylıkken bebeği zorla kürtaja tabi tutuldu. Bu trajik olayın ardından, bebeğin sağ salim doğduktan sonra doktorlar tarafından öldürüldüğü ortaya çıktı. Kadını ise iş düzenini bozmak bahanesiyle işten kovdular.

Aynı kurumda 2009 yılında yine bir iş arkadaşım ilk çocuğuna hamile kaldıktan sonra, izin belgesine başvuru yaptıktan sonra hamile olduğunu yönetim öğrendi ve

[190] *Radio Free Asia (RFA)*, "Çin'in Aksu Kelpin'deki Aile Planlaması Politikası Farklı Mı?" (Erişim 13 Mart 2024).
[191] *Radio Free Asia (RFA)*, "Uygurlara Yönelik Aile Planlaması Politikası" (Erişim 13 Mart 2024).
[192] "On Altı Yıllık Tecrübeye Sahip Bir Memurun Iki Annenin Trajik Deneyimine Ilişkin Tanıklığı" (Uyghur Transitional Justice Database Utjd), (Erişim 13 Mart 2024).

onlara izin verilmeden hamile kaldığı için hem kadın hem de kocasının bir yıllık maaşı ceza olarak kesildi. Hamile ikizdi, ona çok sevinen arkadaşım da cezayı kabul etti. Ancak doğumdan hemen sonra zorla RİA takılmasına rağmen 5 ay sonra tekrar hamile kaldı. 3.ayında hamile olduğunu kurum yönetimi fark etti ve üçüncü çocuk hakkına rağmen izin belgesi olmadan hamile oldu diye bebek zorla kürtaja tabi tutuldu. Bu kadın da işten kovuldu. Benzer haksızlıklara tanık oldum ve Çin, kendi koyduğu yasaları bile istediği zaman çiğnemekte ve 2 çocuk sahibi olma hakkını verip sonra geri alabilmektedir. Gizlice doğum yapma fırsatı bulanlar bile çocuklarını nüfusa kaydettiremiyor ve hastaneye gitme veya okula kayıt yaptırma gibi sorunlarla karşılaşıyorlar.

2014 yılında Aksu Şehri, Kelpin İlçesi Aile Planlaması Direktörü Amut Mammut Khairinsa, Mammut'un beş aylık bir bebeğini kürtaj yaptırdığını kabul eder. Ancak 2013 yılında da, çoğu 4 ila 6 aylık olan 15 çocuğu da kendisinin kürtaj yaptığını açıklar. Müdür ayrıca, altı aydan kısa süren kürtajların kota dışında olduğunda her zaman devam edeceğini ifade etmiştir.[193] Ancak 2017'den sonra bu tür baskıcı politikaların daha yoğun bir şekilde uygulandığı bilinmekle birlikte, yaşanan olaylara dair net bilgilere ulaşmak zordur. Resmi kaynaklara erişimin kısıtlı olması nedeniyle, yalnızca raporlara ve bazı Çin istatistiklerine dayalı sonuçlar elde edilebilmektedir. Ancak, mağdurlardan doğrudan bilgi almak veya güvenilir verilere ulaşmak oldukça güçtür.

Çin'in Doğu Türkistan'da kurduğu 3 milyondan fazla Uygur Türk'ünün tutuklu bulunduğu toplama kamplarındaki durum ise daha da korkunç bir hal alıyor. Tanıkların ifadeleri ve diğer raporlara göre, kamplarda kadınlara toplu tecavüz edilmekte ve hamile kadınlar zorla kürtaj ve kısırlaştırmaya maruz kalmaktadır.[194]

Bu sert politikalar altında, kadınların üreme hakları hiçe sayılmakta ve zorlayıcı nüfus planlama önlemleri uygulanmaktadır. Hamileliklerinin aylarına veya sağlık durumlarına bakılmaksızın kadınlar zorla kürtaja maruz bırakılmaktadır. Doğu Türkistan'daki kadınlar, üreme hakları ve insan hakları konusunda ciddi şekilde mağdur edilmiştir.

---

[193] *Doğu Türkistan'da Yaşana Problemler ve Çözümleri* (İHH), 8.

[194] *Doğu Türkistan Basın ve Medya Derneği (ISTIQLAL TÜRKÇE)*, "BM'de Uygur Kadın Hakları Tartışıldı" (Erişim 13 Mart 2024).

2.3.2.5. Kısırlaştırma

Çin hükümeti, doğum kontrol politikalarında ilk başlarda öncelikle rahim içi doğum kontrol cihazı (RİA) uygulamasıyla doğum oranını düşürmeye çalışmıştı. Kendi isteğiyle kısırlaştırılan ailelere tek seferlik 4000 Yuanlık bir ödül vaat edilmişti.[195] Ancak son birkaç yıl içinde, özellikle 2017'den bu yana, Çin hükümeti bu tedbirleri daha da sertleştirerek kısırlaştırma yoluna başvurmuştur.[196]

Çin hükümetinin resmi belgelerine göre, 2019 yılında Guma (Piçan) İlçesi ve Hotan Şehri gibi bölgelerde kadınlara zorunlu sterilizasyon işlemlerinin sayısını artırmaya yönelik kararlar alınmıştır. Örneğin, Guma İlçesi'nde 8,064 kadının sterilizasyon işlemine tabi tutulacağı belirtilmiştir. Ayrıca, Hotan Şehri'nde ise 524 kadına RİA (rahim içi araç) yerleştirme planlanırken, 14,872 kadının sterilizasyon işlemine tabi tutulması hedeflenmiştir.[197] Bunların sonucunda ise önce 2014 yılında Doğu Türkistan'da sadece 3 bin 214 kısırlaştırma işlemi uygulanırken 2018'de bu sayı 60 bin 440'a yükselmiştir.[198]

Raporlara göre, Doğu Türkistan'da 2016 yılına kıyasla kısırlaştırılan Uygur kadınların sayısı beş kat artmıştır. Çin hükümetinin resmi belgelerine göre, 2016'da her 100 bin kadından 50'si kısırlaştırılırken, bu rakamın 2018'de 250'ye yükseldiği belirtilmektedir.[199]

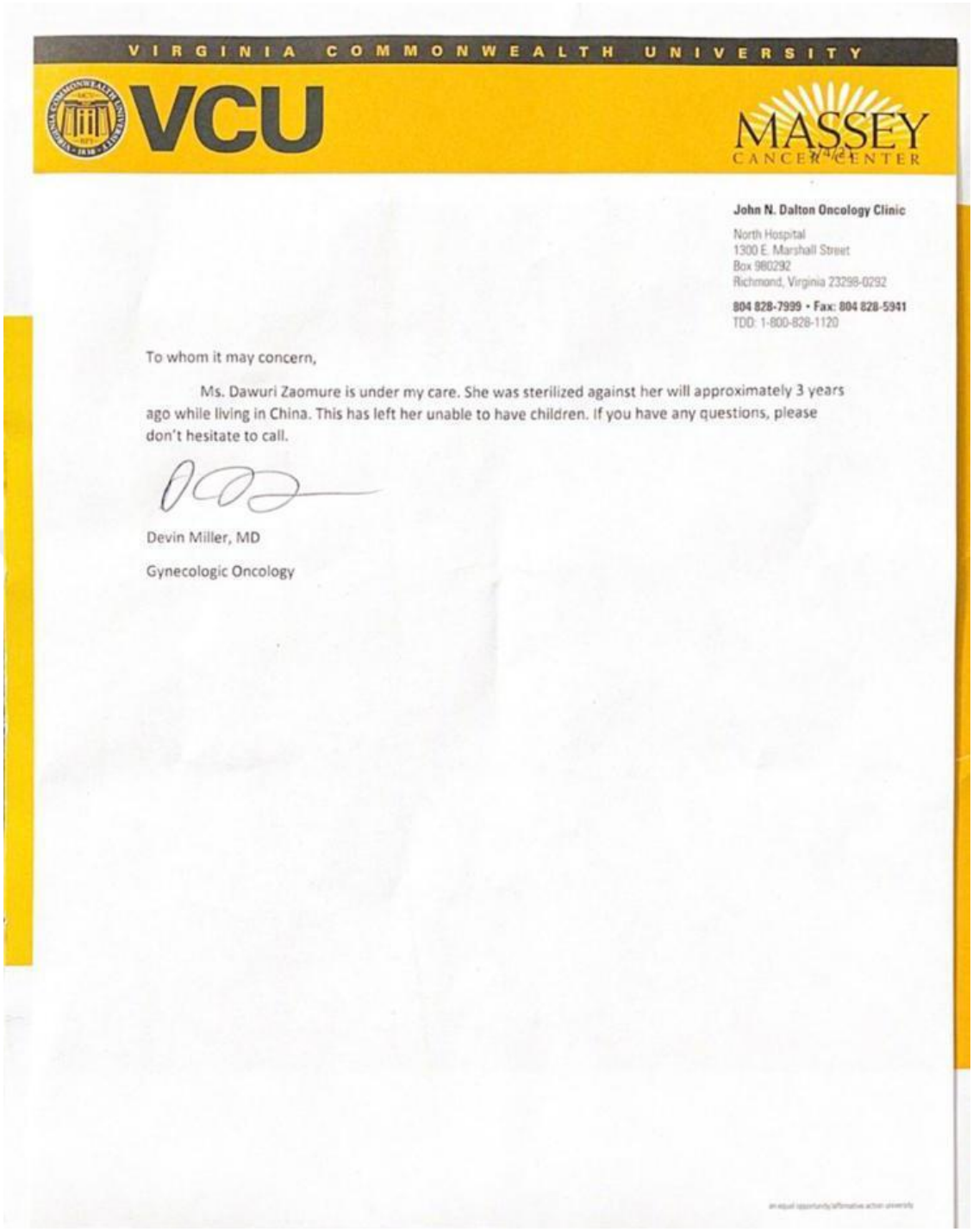
2013 yılından bu yana İstanbul'daki bir Uygur doktor tarafından muayene edilen, Çin'den kaçmış 300 Uygur kadınının yaklaşık yüzde 27'sinin kısırlaştırılmış olduğu belirtiliyor. Bu kadınlar muayene edilene kadar bu durumdan haberdar değiller ve neredeyse hepsi bir çeşit doğum kontrol yöntemi kullanmaya zorlandıklarını ifade ediyorlar. Ayrıca, kısırlaştırma operasyonlarının başka bir işlem için gittikleri kliniklerde, kendilerine genel anestezi uygulandığı sırada, bilgileri dışında gerçekleştirildiği belirtiliyor. Kamplarda kalan Uygur kadınların yüzde 80'inin

[195] "Doğu Türkistan'da Zulüm Var", GZT, (Erişim 20 Mart 2024).
[196] Zenz, *Sterilizations, IUDs, and Mandatory Birth Control,* 15.
[197] Zenz, *Sterilizations, IUDs, and Mandatory Birth Control,* 16.
[198] *Euronews*, "Rapor: Zorla Doğum Kontrolü ve Kısırlaştırma Ile Uygur Nüfusu Azaltılıyor" (Erişim 27 Mart 2024).
[199] *Euronews*, "Çin Resmi Raporu: Doğu Türkistan'da Doğumlar 3'te 1 Düştü Ancak Uygurları Zorla Kısırlaştırmıyoruz" (Erişim 27 Mart 2024).

kısırlaştırıldığı ve bu kadınların, kendilerine bu durum açıklanana kadar böyle bir prosedüre maruz kaldıklarının farkında olmadığı ifade ediliyor.[200]

Ürümçi şehrinde yaşayan Zümret Davut, 2018 yılında üçüncü çocuğunu doğurduğu için para cezası öder ve hemen ardından sağlık şartlarına hiç uygun olmayan bir kliniğe zorla götürülerek kısırlaştırma ameliyatı yapılır. Bu ameliyattan sonra sağlık problemleri devam eder ve ABD'ye çıktıktan sonra yapılan sağlık kontrolünde, kendisinin tekrar doğum yapma şansı olmayacak şekilde kalıcı olarak kısırlaştırıldığını öğrenir.[201]

[200] *Anadolu Ajansı*, "Çin'de 'Uygur Türklerine Zorla Kısırlaştırma' Iddiası" (Erişim 27 Mart 2024).
[201] *Radio Free Asia (RFA)*, "لاگېردىن قۇتۇلۇپ چىققان يەنە بىر شاھىت زۇمرەت داۋۇت گۇڭاھلىق بەردى" (Erişim 27 Mart 2024).

VIRGINIA COMMONWEALTH UNIVERSITY

VCU

MASSEY CANCER CENTER

John N. Dalton Oncology Clinic
North Hospital
1300 E. Marshall Street
Box 980292
Richmond, Virginia 23298-0292
804 828-7999 • Fax: 804 828-5941
TDD: 1-800-828-1120

To whom it may concern,

Ms. Dawuri Zaomure is under my care. She was sterilized against her will approximately 3 years ago while living in China. This has left her unable to have children. If you have any questions, please don't hesitate to call.

Devin Miller, MD

Gynecologic Oncology

(Resim-6: Doktorun, Zümret Hanım'ın kısırlaştırıldığına dair verdiği rapor)

Çin hükümeti, doğum kontrol politikalarının dini aşırılığı önlemek için de faydalı olduğunu vurgulayarak, en muhafazakar şehirlerde bu politikaları daha sıkı bir şekilde uygulamaktadır. Örneğin, Doğu Türkistan'ın muhafazakar şehirlerinden biri

olarak bilinen Hoten'de, 2019 yılında kısırlaştırma ameliyatına tabi tutulanların oranı önemli ölçüde artmıştır.[202]

Konuyla ilgili olarak şunu vurgulamakta fayda vardır: Genelde kısırlaştırma ameliyatı için iki farklı yöntem bulunmaktadır. Bir yöntemle yapılan kısırlaştırma, sonradan tedavi edilebilir kısırlık oluştururken, diğer tür ameliyat şekli, tedavi edilemez ve tekrar çocuk sahibi olma şansını ebediyen ortadan kaldırır. Çin hükümeti ise Doğu Türkistan'da yaptığı kısırlaştırma ameliyatlarının hepsini geri dönüşü olmayacak şekilde kısırlık yaratacak şekilde yapmaktadır.[203]

2.3.2.6. Kamplara Gönderme ve Hapse Atma

Çin'in Doğu Türkistan'daki nüfus kontrol politikaları, toplama kampları uygulamasıyla yakından ilişkilidir. Resmi belgelere göre, bu kamplarda tutulan kişilerin büyük bir kısmını doğum kontrol politikalarına uymayanlar veya bu politikaları eleştirenler oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Adrian Zenz'in raporu, toplama kamplarının nüfus kontrol politikalarıyla nasıl ilişkilendirildiğini ortaya koymaktadır. Rapora göre, Ili İlçesi'nde yayınlanan bir hükümet talimatı, nüfus politikalarına uyum konusunda ciddi yaptırımlar öngörmektedir. Bu talimata göre, aileler fazla çocuk sahibi olmaları, "inatçılık etmeleri" veya nüfus politikalarına ilişkin cezaları ödemeyi reddetmeleri durumunda "yeniden eğitim" adı altında toplama kamplarına gönderilme tehdidiyle karşı karşıya kalmaktadır. [204] Bu durum, Çin hükümetinin nüfus kontrol politikalarını uygulamak için toplama kamplarını bir baskı aracı olarak kullandığını göstermektedir.

Politikaların kapsamı oldukça geniştir. Sadece mevcut ihlaller değil, geçmişte doğum kotasını aşmış kişiler de hedef alınmaktadır. Dahası, doğum kontrol politikalarına uysa bile, bu politikaların uygulamalarını eleştiren kişiler de kamplara gönderilmektedir. [205] Bu geniş kapsam, Çin'in nüfus kontrolü konusundaki kararlılığını ve bu politikalara yönelik herhangi bir muhalefete olan tahammülsüzlüğünü ortaya koymaktadır.

---

[202] Zenz, *Sterilizations, IUDs, and Mandatory Birth Control,* 18.
[203] Zenz, *Sterilizations, IUDs, and Mandatory Birth Control,* 16.
[204] Zenz, *Sterilizations, IUDs, and Mandatory Birth Control, 32*.
[205] Zenz, *Sterilizations, IUDs, and Mandatory Birth Control,*15.

Bu politikaların uygulanmasının somut örnekleri, bireysel vakalarda görülebilir. Örneğin, Yenisar ilçesinden 61 yaşındaki çiftçi Abdüşkür Ömer'in durumu dikkat çekicidir. Ömer, 7 çocuk sahibi olduğu ve doğum kotasını 4 çocuk aştığı için 7 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. [206] Benzer şekilde, Hoten ilçesi Langgar köyünden Abdulreşit Obul'un hikayesi de politikaların uzun vadeli etkilerini göstermektedir. Obul, 2012 yılında eşini zorunlu kürtajdan kurtarmak için göç etmiş, daha sonra geri dönerek para cezasını ödemiştir. Ancak 2017'de, yani olaydan beş yıl sonra, hapse atılmış ve cezaevinde hayatını kaybetmiştir. [207] Bu olay, Çin'in geçmişte işlenen ihlalleri bile cezalandırmaktan vazgeçmediğini göstermektedir.

Sonuç olarak, Çin'in Doğu Türkistan'daki nüfus kontrol politikaları, insan hakları açısından ciddi endişeler uyandırmaktadır. Özellikle dikkat çekici olan, toplama kamplarının bu politikaların uygulanmasında doğrudan bir araç olarak kullanılmasıdır. Bu kamplar, doğum kontrol politikalarına uymayanları, bu politikaları eleştirenleri ve hatta geçmişte bu politikaları ihlal edenleri cezalandırmak için sistematik olarak kullanılmaktadır. Geçmişe dönük cezalandırmalar ve sert yaptırımlarla birlikte, bu uygulama sadece demografik kontrol amaçlı değil, aynı zamanda Uygur Türkleri ve diğer etnik azınlıklar üzerinde sistematik bir baskı ve asimilasyon aracı olarak işlev görmektedir.

2.3.2.7. Toplama Kamplarında Tecavüz

Çin'in Doğu Türkistan'daki toplama kamplarında cinsel şiddet, sistematik bir baskı aracı olarak kullanılmaktadır.

Raporlar ve tanık ifadeleri, bu kamplarda tecavüzün yaygın ve organize bir şekilde uygulandığını göstermektedir. [208] Doğu Türkistan İnsan Hakları İzleme Derneği'nin raporuna göre, kamplarda tutulan Uygur kadınlar sistematik olarak cinsel şiddete maruz kalmaktadır. [209]

---

[206] *Radio Free Asia (RFA)*, "بيڭسارلىق دېھقان ئابدۇشۇكۇر ئۆمەر 7 پەرزەنتلىك بولغانلىقى ئۈچۈن 7 يىل كېسىلگەن" (Erişim 11 Temmuz 2024).

[207] *Radio Free Asia (RFA)*, "بالا چۈشۈرۈش ئوپېراتسىيەسىگە قارشى تۇرغان ئاتا 8 يىللىق كېسىلىپ تۇرمىدە جان ئۈزگەن" (Erişim 11 Temmuz 2024).

[208] *Euronews*, "Çin'deki Toplama Kamplarında Kalanlar Anlattı: Sistematik Tecavüz ve İşkence Vardı" (Erişim 11 Temmuz 2024).

[209] *Doğu Türkistan Soykırımı Raporu* (Doğu Türkistan İnsan Hakları İzleme Derneği (ETHR), 2022), 24.

Kamp tanıklarından Gülbahar Celilova, tecavüzün olağan hale geldiğini ve genç kadınların gizlice hücrelerden alınarak polisler tarafından istismar edildiğini belirtmiştir.[210] BBC'ye konuşan kamp tanıkları ve bir gardiyan, toplu tecavüz ve cinsel tacizin yaygın olduğunu doğrulamıştır. Örneğin, 9 ay boyunca kampta tutulan Tursunay Ziawudun, gece yarıları kadınların seçilerek karanlık odalara götürüldüğünü ve kendisinin de defalarca tecavüze uğradığını anlatmıştır. [211]

Çin'in Doğu Türkistan'daki toplama kamplarında uygulanan sistematik cinsel şiddet, nüfus politikası ve nesil kontrolü bağlamında çok boyutlu bir strateji olarak değerlendirilebilir. Bu uygulamalar, Uygur nüfusunun üreme kapasitesini doğrudan etkileyerek uzun vadeli nüfus artışını engellemeyi amaçlarken, aynı zamanda geniş çaplı bir demografik mühendislik projesinin parçası olarak görülebilir. Cinsel şiddet, Uygur toplumunun kültürel yapısını ve aile kurumunu zayıflatmayı hedefleyen bir taktik olmanın yanı sıra, halk üzerinde korku ve baskı yaratarak direnç kırmayı amaçlayan psikolojik bir savaş yöntemi olarak da kullanılmaktadır. Uluslararası hukuk açısından, bu uygulamalar soykırım suçu kapsamında değerlendirilebilecek "bir grubun üremesini engellemeye yönelik tedbirler" olarak nitelendirilebilir. Sonuç olarak, Çin'in bu politikaları, sistematik bir nüfus kontrolü ve kültürel yok etme girişimi olarak ele alınmalı ve uluslararası toplumun acil müdahalesini gerektiren ciddi bir insan hakları krizi olarak değerlendirilmelidir.

2.3.3. Diğer Cezalar ve Uygulamalar

Çin hükümeti, Doğu Türkistan'daki doğum kontrolü politikalarını diğer bölgelere kıyasla daha katı bir şekilde uygulamaktadır. Bu uygulamalar, Uygurları sıkı kontrol altında tutmayı ve politika dışına çıkma olasılıklarını ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. Söz konusu uygulamalardan bazılar şunlardır:

Kurum ve bireyler arası kontrat: Örnek olarak, 1995 yılında Kaşgar şehrinde nüfus müdürlüğü ile bireyler arasında "doğum kontrolü yasak kontratı" imzalanmıştır. Bu kontratta doğum kontrolüne uyulması gereken sert politikalar belirtilmiş, politikaların ihlali durumunda uygulanacak para cezaları açıklanmıştır (bu

[210] *Euronews*, "Tecavüz Sıradan, Ağlamak Yasaktı" (Erişim 10 Temmuz 2024).
[211] *Euronews*, "Çin'deki toplama kamplarında kalanlar anlattı: Sistematik tecavüz ve işkence vardı". (Erişim 10 Temmuz 2024).

cezalar, genel doğum yasasındaki cezalardan çok daha yüksektir). Ayrıca, az sayıda çocuk sahibi olanlara veya gönüllü kısırlaştırma ameliyatı geçirenlere yönelik ödüller sunulmuştur.[212] Söz konusu kontrat aşağıdadır:

قەشقەر شەھىرىنىڭ تۇغۇتقا چەك قويۇش توختامنامىسى

2 - مۇكاپات ۋە جازا

(Resim-7: 1995 Senesindeki Kaşgar Şehri Doğum Kontrol Taahhütnamesi)

İzin Belgesi İçin Koşul: Doğum kontrol politikalarını daha da sertleştiren ve caydırıcı kılan uygulamalardan biri izin belgesi uygulamasıdır. Bu uygulama, bireylerin çeşitli resmi işlemler için bir izin belgesi almasını zorunlu kılmaktadır. İzin belgesi, yurt dışına çıkmak için pasaport başvurusu, diğer şehirlere seyahat, evlilik öncesi nikah cüzdanı alımı ve araç ehliyeti başvurusu gibi işlemler için gereklidir. Bu belgenin alınması için genellikle altı farklı kurumdan onay alınması gerekmektedir. Bu kurumlardan biri de doğum kontrol merkezidir. Bireyin, bu altı kurumun hiçbirinde olumsuz bir kaydının bulunmaması şarttır. Herhangi bir kişi pasaport başvurusu

[212] "قەشقەر شەھىرىنىڭ تۇغۇتقا چەك قويۇش توختامنامىسى" (Uyghur Culture Research Foundation), (Erişim 13 Temmuz 2024).

yapmak, evlenmek veya komşu şehirlere seyahat etmek istediğinde, öncelikle izin belgesi formunu bu altı kurumdan onaylatması gerekmektedir. Eğer doğum kontrol merkezinde herhangi bir ceza ödeme kaydı veya doğum kotasını aşma gibi bir ihlal kaydı bulunuyorsa, bu kişi izin belgesini alamamaktadır.[213]

خوتەن ناھىيىسىنىڭ خۇسۇسى ئىش بىلەن چەتئەلگە چىققۇچىلارنى
تەكشۈرۈش جەدۋىلى
和田县因私出国人员审核表

(Resim-8: Hoten ilçesinde, yurt dışına çıkmak için pasaport başvurusu yapmadan önce alınması zorunlu kılınan bir izin belgesi)

[213] *Radio Free Asia (RFA)*, "خوتەن ناھىيىسىدە پىلانلىق تۇغۇت ۋە مەجبۇرى مائارىپ تۈزۈمىنى بۇزغۇچىلارغا پاسپورت بېرىلمەيدىكەن" (Erişim 10 Temmuz 2024).

Evlerin Yıkılması: Çin hükümetinin Uygurlara yönelik uyguladığı uygulamalardan diğer biri, politikalarına uymayan veya herhangi birini çiğneyen kimselerin evlerinin yıkılmasıdır. Doğum politikası da bu uygulamalardan biridir. Doğum politikası mağduru bir Uygur kadının tanıklık ifadesine göre, doğum kotasını aşanlar fark edildiğinde hemen kürtaj yapılması söylenir. Eğer kürtajı kabul etmezlerse, bazı ailelerin evlerinin yıkıldığı belirtiliyor.[214]

İşten Çıkarma: Bu doğum politikası uygulamaları arasında, kamu görevlilerine yönelik işten çıkarma uygulaması da yer almaktadır. Bir devlet memuru, doğum politikasını ihlal ederek fazla çocuk sahibi olursa, görevden alınmaktadır**.** [215] Bu sert yaptırımlar, devletin doğum politikası kurallarına sıkı sıkıya bağlı olduğunu ve herhangi bir ihlalin kabul edilmediğini göstermektedir. Özellikle kamu görevlileri için geçerli olan bu uygulama**,** kamu görevlilerinin devlet politikalarına uyma zorunluluğunu daha da vurgulamaktadır.

Sosyal Dışlama: Doğum politikasını ihlal eden bireyler, çeşitli haklardan mahrum bırakılarak sosyal olarak dışlanmaktadır. Bu yaptırımlar arasında devlet hastanelerinden sağlık hizmeti alamama, çocuklarını okula kaydedememe **ve** kamu kurumlarında işe girememe yer almaktadır. [216] Bu durum, ailenin bir ferdinin resmi bir işte çalışmasını veya devlet hastanelerinden sağlık hizmeti almasını engellemektedir. Dolayısıyla, doğum politikasını ihlal eden aileler hem maddi hem de manevi açıdan büyük zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır.[217]

Nüfus Kaydı Engeli: Çin hükümetinin Doğu Türkistan'daki en katı doğum politikası uygulamalarından biri, doğum kotasını aşan çocukların nüfus kaydına alınmamasıdır. Bu durum, gizlice doğan çocuklar için sorun yaratmaktadır. Nüfus kaydı olmayan çocuklar, hastalık durumlarında hastaneye götürülmekte ve okul çağına geldiğinde okula kaydedilmekte zorluklarla karşılaşmaktadır.

---

[214] *Uygur TV (*Erişim 11 Temmuz 2024*)*. ”,ئۇچ ئۇيغۇر شاهىت خىتاينىڭ مەجبۇرىي بالا چۈشۈرۈش ۋە قىيناش تەپسىلاتلىرىنى ئاشكارىلىدى“

[215] شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ نوپۇس ۋە پىلانلىق تۇغۇت نىزامى, (Sincan Uygur Özerk Bölgesi Nüfus ve Aile Planlaması Yasası), (Erişim 11 Temmuz 2024).

[216] *Radio Free Asia (RFA)*, “ئۇيغۇر ئېلىدە پىلاندىن سىرت تۇغۇلغان بالىلار نوقۇشسىز قالماقتا (Doğu Türkistan’da Plan Dışında Doğan Çocuklar Okula Gidemiyor)”, (Erişim 11 Temmuz 2024*)*.

[217] *Radio Free Asia (RFA)*, “ خوتەندە كادىرلارغا روپاش ئاياللارنىڭ يۈزىنى ئېچىش ۋەزىپىسى تاپشۇرۇلغانلىقى ھەققىدە ئىنكاسلار”, (Erişim 11 Temmuz 2024).

Hükümetten gizleyerek çocuk sahibi olan ebeveynler, sonradan çocuklarını nüfus kaydına geçirmek istediklerinde büyük miktarda para cezasına maruz kalmaktadır. Hatta bazıları, çocukları büyüdükten sonra bile hapse atılmıştır. Bu sıkıntılardan kurtulabilmek için çocuklarını gizleyerek büyütmek zorunda kalan aileler, bazen de başka çocuk sahibi olamayan kişilerin nüfusuna kaydettirmek zorunda kalmıştır. Bu durum, aileler üzerinde büyük bir baskı oluşturmakta ve çocukların geleceğini ciddi şekilde etkilemektedir. Örneğin, Doğu Türkistan'ın Hoten şehrinden bir mağdur, ifadesine göre doğum kotasını aşan 7 çocuğu için toplam 1,5 milyon RMB para cezası ödemek zorunda kalmıştır. Bu ceza, çocukları büyüdükten yıllar sonra nüfus kaydına geçirmek için nüfus müdürlüğüne gittiğinde uygulanmıştır. Mağdur, nüfus müdürlüğünde yakalanarak karakola götürülmüş ve kendisine para cezası ya da hapis cezası seçenekleri sunulmuştur. Bu zorlu süreç, mağdurun ve ailesinin yaşamını daha da zorlaştırmış ve sıkıntıların bu cezayı ödemekle bitmeyeceğini düşünerek ailesiyle birlikte yurt dışına, Türkiye'ye göç etmeye karar vermiştir.[218]

Hapis: 2017'den bu yana, Çin doğum politikasını ihlal edenlere uygulanan cezalar, daha da katı hale gelen politikalarla birlikte sertleştirilmiştir. Bu ihlalleri gerçekleştiren kişiler, hapis cezası veya zorunlu çalışma kamplarına gönderilme gibi cezalarla karşı karşıyadır. Çin'in resmi belgelerinden sızdırılan "Karakaş Listesi"nde de görüldüğü üzere, toplama kamplarında tutulan kişilerin önemli bir kısmının geçmişte doğum politikası ihlali sabıkası olduğu bilinmektedir.[219] Haziran 2017'de Xinjiang'ın aile planlaması belgelerinde yeni bir ifade ortaya çıkmıştır: "aile planlamasını ihlal eden davranışları ciddi şekilde cezalandırmak" (严厉打击违法生育行为, yanli daji weifa shengyu xingwei). 2017'den itibaren ve özellikle 2018'de, azınlık bölgeleri "Doğum Kontrolü İhlallerini Kontrol Etme Özel Kampanyası"nı başlattı. Bu kampanya, genellikle 1990'lara kadar uzanan ihlalleri ortaya çıkarmayı ve özellikle sonraki yıllarda olan ihlalleri cezalandırmayı hedeflemişti.[220]

[218] Bu ifade, doğum politikası ihlalinden dolayı para cezasına çarptırılmış ve şu an Türkiye'de yaşamakta olan bir Uygur Türkü ile yüz yüze yapılan mülakata dayanmaktadır.
[219] *Financial Times*, "The Karakax List: How China Targets Uighurs in Xinjiang", (Erişim 14 Temmuz 2024).
[220] Zenz, *Sterilizations, IUDs, and Mandatory Birth Control,*12.

2018 yılı doğum kontrol istatistiklerine göre, Çin genelinde yapılan doğum kontrol eylemlerinin %80'i Doğu Türkistan'da uygulanmıştır.[221] Oysaki, Doğu Türkistan tüm Çin nüfusuna göre %1,9'dur.

Yukarıda serdedilen fıkralardan şu sonucu çıkarmak mümkündür ki, Doğu Türkistan'da uygulanan nüfus planlaması politikaları hem ödül hem de ceza sistemleriyle sıkı bir şekilde baskıcı yöntemlerle gerçekleştirilmektedir. Çin hükümeti, bölgedeki demografik yapıyı değiştirmek amacıyla, çeşitli hukuki düzenlemeler ve caydırıcı uygulamalar aracılığıyla nüfusu kontrol altında tutmayı hedeflemektedir. Özellikle kısırlaştırma, zorla kürtaj, ağır para cezası, kamplara gönderme gibi cezalandırıcı önlemler, insan hakları ihlallerini artırmış ve bölgedeki Uygur halkının geleceğini ciddi şekilde etkilemiştir. Bu politikalar, bireylerin yaşama haklarına ciddi müdahalelerde bulunmakta ve halkın kendi hür iradesiyle yaşamlarını şekillendirme imkanını büyük ölçüde kısıtlanmakta, birçok ailenin dağılmasına, bireylerin akıl sağlığını yitirmesine ve toplumsal yapının derin yaralar almasına yol açmıştır. Bu uygulamalar uzun vadede Doğu Türkistan halkı üzerinde derin sosyal ve psikolojik etkiler bıraktığı açıktır.

[221] Zenz, *Sterilizations, IUDs, and Mandatory Birth Control,* 3.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NÜFUS PLANLAMASI VE ZORLA KÜRTAJIN İSLAM HUKUKU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde, nüfus planlaması ve zorla kürtaj konularını İslam hukuku açısından inceleyeceğiz. İlk olarak, İslam hukukunda nüfus planlamasıyla ilgili farklı görüşleri ele alacağız; destekleyenler, şartlı kabul edenler ve karşı çıkanlar gibi çeşitli bakış açılarını sunacağız. Ayrıca, kürtaj ve kısırlaştırma (sterilizasyon) ve tecavüz sonucu oluşan gebeliklerin İslam hukukundaki değerlendirilmesini de ele alacağız. Bu konuları değerlendirirken, insan hakları açısından da bir değerlendirme yapacağız.

Çin'in Doğu Türkistan'da uyguladığı baskıcı politikalar, özellikle nüfus planlaması ve doğum kontrolü alanında İslam hukuku açısından ciddi sorunlar teşkil etmektedir. 2014'te başlayan toplama kampları ile kadınlara yönelik uygulanan politikalar insan haklarına müdahaleler açısından zirveye ulaşmıştır. [222] Bu uygulamalar, temel insan haklarının ihlali olarak değerlendirilmekte ve ciddi bir zulüm olarak nitelendirilmektedir.

Dünya genelindeki çeşitli dini kuruluşlar ve İslam hukukçuları, bu duruma karşı tepki göstermişlerdir. Örneğin İstanbul'da 11-13 Temmuz 2022 tarihlerinde, Doğu Türkistan Ulemal Birliği tarafından düzenlenen Doğu Türkistan temalı konferansta Çin hükümetinin Uygur Müslümanlarına yönelik uyguladığı kitlesel gözaltılar, zorla kısırlaştırma, zorla evlilikler, zorla kürtaj ve diğer insan hakları ihlalleri şiddetle kınandı. Ayrıca, Çin'in bu politikalarının sadece yerel değil, aynı zamanda uluslararası hukuka da aykırı olduğu vurgulandı.[223]

Yine Dünya Müslüman Alimleri Birliği eski Başkanı Şeyh Dr. Ahmet Reysuni, 2019 yılında çıkarttığı beyanda Çin'in Uygur Müslümanlarını kültürel ve dini olarak yok etmeye çalıştığını, bu bağlamda Uygur kadınlarına yönelik insanlık dışı muamele ve çocuk toplama kampları gibi politikaları hatırlatarak tam bir soykırım yürütmekte

[222] Zenz, *Sterilizations, IUDs, and Mandatory Birth Control,* 10.

[223] "2022 ,البيان الختامي في المؤتمر العالمي لنصرة قضية تركستان الشرقية". (Erişim 15 Eylül 2024).

olduğunu belirtti. Bundan dolayı, tüm dünyayı bu tür politikaları kınamaya çağırarak Çin ürünlerinin boykot edilmesi gerektiğine vurgu yapmıştı.[224]

Dini kuruluşlar, İslam dünyasındaki devletler ve topluluklar, Doğu Türkistan'daki Müslümanların haklarını savunma ve Çin hükümeti üzerinde uluslararası baskı kurma çağrısında bulunmuştur. Ayrıca, Birleşmiş Milletler (BM), Amnesty International ve İnsan Hakları İzleme Örgütü gibi uluslararası kuruluşlar, bu ihlalleri soykırım suçu olarak tanımış ve durdurulması için acil çağrılarda bulunan raporlar yayımlamıştır.[225] Bu raporlar, söz konusu zulümlerin son bulması için küresel toplumu harekete geçirmeyi hedeflemektedir.

Aşağıda konuya dair İslam hukukçularının fetva ve görüşlerini ortaya koymaya çalışacağız.

3.1. İslam Hukukunda Nüfus Planlaması

İslam hukukunda nüfus planlaması konusu, doğum kontrolü ve aile planlaması kavramlarıyla yakından ilişkilidir. Ancak nüfus planlaması, bireysel doğum kontrolünün ötesine geçerek toplumsal ve siyasal bir nitelik taşır. Bu bağlamda, İslam alimleri arasında farklı görüşler bulunmaktadır. Bu görüşleri üç ana kategoride incelemek mümkündür: a) Nüfus planlamasını destekleyenler: Nüfus planlamasının İslam'ın genel ilkeleriyle uyumlu olduğunu ve toplumsal refah için gerekli olduğunu öne sürmektedir. b) Nüfus planlamasını şartlı kabul edenler: Nüfus planlamasını belirli şartlar altında kabul etmekte, ancak uygulamada bazı kısıtlamalar veya düzenlemeler önermektedir. Bu görüşü savunanlar, nüfus planlamasının belirli durumlarda (örneğin, anne sağlığı için risk oluşturan durumlar veya ekonomik zorluklar) caiz olabileceğini, ancak genel bir politika olarak uygulanmasında dikkatli olunması gerektiğini savunmaktadır. c) Nüfus planlamasına karşı çıkanlar: Nüfus planlamasına tamamen karşı çıkmakta ve bu tür politikaların uygulanmasına kesinlikle sıcak bakmamaktadır. Bu alimler, nüfus planlamasının İslami kurallara aykırı olduğunu ve Allah'ın takdirine müdahale anlamına geldiğini ileri sürerler.

---

[224] الريسوني: الصين تعمل جاهدة على محو إسلام شعب الإيغور .. ومدن عدة تشهد مظاهرات تنديد ضد الصين", 2019" (Erişim 15 Eylül 2024).

[225] *Human Rights Watch*, "Break Their Lineage, Break Their Roots (China's Crimes against Humanity Targeting Uyghurs and Other Turkic Muslim)" (Erişim 15 Eylül 2024).

Bu farklı görüşler, İslam dünyasında nüfus planlaması konusundaki tartışmaların temelini oluşturmaktadır ve uygulamada farklı yaklaşımların benimsenmesine yol açmaktadır.

3.1.1. Destekleyici Yaklaşım

Bazı İslam âlimleri ve kurumlar, nüfus planlamasına olumlu yaklaşmaktadır. Bu görüşü savunanlar, hem toplumsal refahın korunması hem de ailelerin ekonomik ve sosyal şartlarının gözetilmesi gerektiğini vurgular. Onlara göre, İslam'ın temel amaçları (makâsıd-ı şeri'a) insanın maslahatını gözetir ve değişen şartlara uyum sağlayabilecek esnekliğe sahiptir. Bu nedenle nüfus planlaması, modern dünyada bir gereklilik olarak görülmekte ve İslam'ın bu konuda katı değil, maslahat odaklı bir yaklaşım sunduğu ifade edilmektedir.

Eski Ezher Şeyhi Şeltût, nüfus planlamasının belirli durumlarda caiz olduğunu belirtmiş ve Kur'ân'da çocuk sahibi olmanın bir zorunluluk değil, bir nimet olarak sunulduğunu vurgulamıştır. [226] Benzer şekilde, Ezher Rektörü Hasan Me'mun, günümüzde nüfus yoğunluğunun hayat standardını ciddi şekilde tehdit ettiğini belirterek, zorlamasız ve meşru vasıtalarla aile planlamasının uygulanabileceğini savunmuştur. Me'mun'a göre, İslam insan için iyi olan bir şeye karşı değildir; aksine, şartlara göre maslahat gözetir.[227]

Mısır Müftüsü Seyyid Tantavi, 1988'deki fetvasında, devletin zorlayıcı kanun çıkaramayacağını, ancak halkı bilgilendirme ve yönlendirme görevi üstlenebileceğini ifade etmiştir. Tantavi, 1995 Ankara Konferansı'nda bu görüşünü tekrar ederek, hükümetlerin emir ve yasaklarla değil, rehberlik ederek toplumu yönlendirmesi gerektiğini vurgulamıştır. [228] Şeyh Cadu'l-Hak Ali Cadu'l-Hak ise, 1991'de yayımladığı fetvada, hamilelikten korunma veya çocuk sayısını sınırlama konusunda kanuni zorlama yapılamayacağını açıkça ifade etmiş, eşlerden birinin bile zorlanmasının İslam'ın temel ilkelerine aykırı olduğunu belirtmiştir.[229]

---

[226] Mahmud Şeltut, *El-Fetâvâ* (Kahire: Daru'ş-Şurûk, 2009), 296-298.
[227] Omran, *İslâm Kültüründe Aile Planlaması*, 283-284.
[228] Muhammed Seyyid Tantavi, *Tanzîmü'n-nesl ve Ra'yiddin fîhi (Munazzamatü'l-Mu'temeri'l-İslami, ed-Devratü'l-Hâmise)* (Cidde, 1988), 1/152.
[229] Erşahin, *İslam Hukuku Açısından Aile Planlaması Kürtaj ve Çocuk Sahibi Olma*, 82.

İslam Fıkıh Akademisi'nin 1988 tarihli Kuveyt'teki toplantısında, Muhammed Ali et-Teshiri, devletin olağanüstü durumlarda geçici nüfus düzenlemeleri yapabileceğini savunmuştur.[230] Aynı toplantıda Muhammed el-Kura b. İyd, Kur'an ve Sünnet'te nüfus artışı veya azaltımı konusunda kesin bir hüküm olmadığını, dolayısıyla devletin toplum menfaatine uygun düzenlemeler yapabileceğini ifade etmiştir.[231]

Bu görüşler, uluslararası kongrelerde de desteklenmiştir. Açe Kongresi (Endonezya), nüfus, kaynaklar ve çevre arasında dengeli ve sürdürülebilir bir ilişki kurulması gerektiğini vurgulamış; hızlı nüfus artışının plansız göç ve şehirleşme ile refahı tehdit ettiğini belirtmiştir. Kongre ayrıca, Müslüman ülkelerin şeriata aykırı olmayan etkili ve güvenli hamilelikten korunma metotları sağlaması ve zorlamaksızın aile planlaması danışmanlığı vermesi gerektiğini karara bağlamıştır. Dakar Semineri (Senegal), hükümetlerin aile planlaması dahil halkın refahından sorumlu olduğunu, ancak bu uygulamaların zorlamasız olması gerektiğini ifade etmiştir. Mogadişu Konferansı (Somali) ise, geçici, güvenli ve meşru olmak kaydıyla aile planlamasının devlet tarafından uygulanabileceğini kabul etmiştir.[232]

Bu görüşleri destekleyen deliller arasında Kur'ân-ı Kerîm'deki şu ilke öne çıkar: *"Allah, hiç kimseye güç yetireceğinden başkasını yüklemez"*.[233] Bu ayet, ailelerin kendi ekonomik ve sosyal durumlarını dikkate alarak çocuk sahibi olabileceklerine işaret eder. Ayrıca Hz. Peygamber'in sahabilerin azil yöntemini kullanmalarına izin vermesi,[234] doğum kontrolünün mutlak yasak olmadığını göstermektedir.

Sonuç olarak, nüfus planlamasına olumlu bakan âlimler ve kurumlar, zorlayıcı politikaları reddederken, eğitim, danışmanlık ve sağlık hizmetleri yoluyla yönlendirmeyi caiz görmektedir. Onlara göre, İslam'ın temel ilkeleri değişen toplumsal koşullara uyum sağlayabilecek nitelikte olup, insan yararını gözeten esnek bir yapıya sahiptir.

---

[230] Omran, *İslâm Kültüründe Aile Planlaması*, 14.
[231] Muhammed el-Kura İbn İyd, "Mes'eletü tahdîdi'n-nesl (Mecelletü Mecmai'l-Fıkhi'l-İslami, ed-Devratü'l-Hâmise li Mü'temeri Mecmai'l-Fıkhi'l-İslami)", *Munazzamatü'l-Mu'temeri'l-İslami* 1/5 (1988), 336.
[232] Erşahin, *İslam Hukuku Açısından Aile Planlaması Kürtaj ve Çocuk Sahibi Olma*, 80-83.
[233] Bakara, 2/286.
[234] Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail El-Buhârî, *El-Câmi'u's-Saḥîḥ*, nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr (b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 1422/2001), "Nikah", (No. 96).

3.1.2. Şartlı Kabul Edenler

Bu görüş, zaruret veya maslahat ilkeleri çerçevesinde, geçici ve sağlığa zararsız yöntemlerle nüfus planlamasının caiz olabileceğini savunur. Bu görüşe göre, İslam, neslin korunmasını emretmekle birlikte, zaruret ve meşakkat durumlarında kolaylık getiren bir dindir. Dolayısıyla nüfus planlaması, belirli şartlar dâhilinde meşru bir uygulama olarak değerlendirilebilir.

a) Eşlerin Hür Rızası

İslam hukukunda aile birliği, karşılıklı rıza ve ortak karar prensibine dayanır. Bu nedenle aile planlaması uygulamaları da eşlerin ortak hür kararıyla yapılmalıdır ve dış bir baskı bulunmamalıdır. Diyanet İşleri Başkanlığı, 1981 tarihli fetvasında "Gebeliği önleyici tedbirler ailelerin isteğine bağlıdır; kanunla sınırlandırmak dinen caiz değildir" hükmünü getirmiştir. [235] Aynı şekilde Şeyh Cadu'l-Hak ta bu ilkeyi teyit etmiş, zorlamaya dayalı her türlü müdahaleyi reddetmiştir.[236]

b) Sağlık Gerekçeleri

Annenin hayatını tehlikeye atan durumlar, kronik rahatsızlıklar, gebelik komplikasyonları veya doğacak çocuğun ciddi sağlık riski taşıması gibi durumlar, nüfus planlamasını meşru kılan en güçlü gerekçeler arasında yer alır. Bu yaklaşım, klasik fıkıh usulündeki "zaruretler haramları mubah kılar" ve "meşakkat teysiri celbeder" külli kaideleriyle temellendirilmiştir. Ezher Fetva Komitesi, 1953 yılında yayımladığı fetvada, bu gerekçelere dayanarak doğum kontrolünün belirli durumlarda caiz olabileceğini açıklamıştır.[237]

c) Ekonomik ve Sosyal Faktörler

Ailenin ciddi geçim sıkıntısı içinde bulunması, mevcut çocuklara yeterli eğitim, sağlık ve bakım imkânı sunamaması gibi sebepler, maslahat ilkesi kapsamında değerlendirilmektedir. Hanefî, Şafiî, Malikî ve Hanbelî fakihleri, bu tür durumların zaruret kapsamında ele alınabileceğini belirtmiştir. Böylece, çocuk sahibi olma

[235] Erşahin, *İslam Hukuku Açısından Aile Planlaması Kürtaj ve Çocuk Sahibi Olma*, 85.
[236] Omran, *İslâm Kültüründe Aile Planlaması*, 265.
[237] Omran, *İslâm Kültüründe Aile Planlaması*, 252.

kararının ekonomik ve sosyal şartlara göre şekillenmesi, İslam'ın ruhuna aykırı görülmemiştir.[238]

d) Devlet Politikaları

Fukaha, devletin vatandaşları sağlık, bilinçli ebeveynlik ve aile planlaması konularında bilgilendirme, gereken konularda eğitme gibi yöntemleri meşru görmekle birlikte, zorlayıcı nüfus politikalarını kesin bir dille reddetmiştir. Tek çocuk politikası veya zorunlu sterilizasyon gibi uygulamalar İslam'a aykırı sayılmıştır.[239]

Şartlı caizlik görüşü, İslam'ın hem neslin korunmasını hem de bireylerin ve toplumun maslahatını gözeten dengeli yaklaşımının bir yansımasıdır. Bu görüşe göre İslam, doğum kontrolünü veya nüfus planlamasını mutlak surette reddetmez; ancak niyet, yöntem ve sınır bakımından belirli şartlara bağlar. Zaruret, sağlık, ekonomik veya sosyal gerekçelerle geçici ve güvenli yöntemlere başvurmak caiz görülürken, kalıcı müdahaleler ve zorlayıcı devlet politikaları kesin biçimde reddedilmiştir.

Eski Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Tayyar Altıkulaç, nüfus planlaması meselesine İslam'ın temel ilkeleriyle çağdaş sosyal ve ekonomik ihtiyaçları dengeleyen bir perspektiften yaklaşmıştır. Altıkulaç'a göre bu konu, dinî yasaklar veya mutlak serbestlik arasında değil; ölçülü, bilinçli ve gönüllülük esasına dayanan bir denge çerçevesinde ele alınmalıdır.[240]

Altıkulaç, nüfus planlamasına ilişkin tedbirleri üç temel politika altında değerlendirmektedir: eğitim, yönlendirme ve caydırma politikaları.

Eğitim politikası, Altıkulaç'a göre en meşru ve etkili yöntemdir. Bu yaklaşımda amaç, bireylerin ve ailelerin doğum aralıkları, çocuk sayısı ve sağlıkla ilgili konularda bilinçli karar verebilmelerini sağlamaktır. İslam açısından bir sakınca bulunmadığı sürece, sağlık şartlarına uygun korunma yollarının öğretilmesi ve ailelerin bu konuda bilgilendirilmesi meşru kabul edilmektedir. Böylelikle nüfus planlaması, dış baskıdan uzak, bireylerin hür iradesine dayalı bir şekilde yürütülmelidir.

Yönlendirme politikası ise, toplumun genel refahı için ailelerin dikkatli biçimde bilgilendirilmesini ve teşvik edilmesini kapsar. Altıkulaç, bu alanda devletin baskıdan uzak, rehberlik edici bir tutum benimsemesi gerektiğini vurgular. Ancak, bazı ülkelerde görüldüğü gibi "bir-iki çocuk yeter" gibi sloganlarla nüfusun

[238] Mahmud Şeltut, *El-Fetâvâ* (Kahire: Daru'ş-Şurûk, 2009), 625.
[239] Erşahin, *İslam Hukuku Açısından Aile Planlaması Kürtaj ve Çocuk Sahibi Olma*, 83.
[240] Tayyar Altıkulaç, "İslam ve Doğum Kontrolü", *Diyanet Dergisi* 24/1 (1988), 27-35.

azaltılmasına yönelik kampanyaları İslam'ın insan ve nesil anlayışıyla bağdaşmaz bulur. Ona göre önemli olan yalnızca sayısal çoğalma değil, doğan çocukların iyi bir eğitim ve ahlakla yetiştirilmesidir.

Caydırma politikası ise Altıkulaç tarafından kesin biçimde reddedilmiştir. Devletin, fazla çocuk yapmayı engelleyici veya gebelikleri sonlandırmaya zorlayıcı uygulamalarda bulunması; kürtajı bir nüfus planlaması aracı hâline getirmesi, hem İslam'ın insan onuru anlayışına hem de bireyin irade özgürlüğüne aykırıdır. Nüfus politikalarının bu tür zorlayıcı boyutlara ulaşması, İslam'ın öngördüğü adalet ve merhamet ilkeleriyle bağdaşmaz.

Özetle, Altıkulaç, nüfus planlamasının eğitim yoluyla desteklenmesini, zorlayıcı yönlendirmelerden kaçınılmasını ve caydırıcı politikaların tamamen reddedilmesini savunur. Onun bu yaklaşımı, İslam'da nüfus planlamasının özünde bireyin özgür iradesine, bilinçli tercihe ve aile içi istişareye dayalı bir mesele olduğunu ortaya koymaktadır.

Dolayısıyla bu yaklaşım, İslam'ın insan merkezli ve kolaylık esasına dayalı hukuk anlayışını yansıtır. Nüfus planlaması, Allah'ın takdirine karşı bir meydan okuma değil; aksine insanın akıl, irade ve sorumluluk bilinciyle hareket etmesinin bir tezahürü olarak değerlendirilmiştir.

3.1.3. Karşı Çıkanlar

İslam alimleri arasında nüfus planlamasına kesinlikle karşı çıkan bir grup da bulunmaktadır. Klasik fıkıh literatüründe nüfus planlaması tartışmaları azil konusuyla başlamıştır. Bunun sebebi, İslam hukukunda doğum kontrolü ve aile planlamasıyla ilgili ilk meselelerin, cinsel ilişkide meninin dışarıya bırakılması (azil) uygulaması üzerinden gündeme gelmesidir. Azil, gebeliği önlemenin en eski ve en çok konuşulan yöntemidir. Bu nedenle sonraki doğum kontrolü ve nüfus planlaması meseleleri, azil hakkındaki hükümlerden hareketle değerlendirilmiştir.

Çoğunluğa göre azil, eşin rızasıyla caiz, izinsiz ise caiz değildir. Tahâvî, sahabe uygulamalarına dayanarak azli mekruh saymamış; Gazâlî mubah, İbn Kayyim el-Cevziyye ise sahih hadislerle desteklenmiş bir uygulama olarak görmüştür.[241]

[241] Altıkulaç, "İslam ve Doğum Kontrolü", 19-21.

İbn Hazm, azil konusuna ve dolayısıyla gebeliği önleyici tedbirlere karşı çıkanların başında yer alır. O'na göre Cudâme hadisi, azlin mubah ve caiz olduğunu gösteren diğer bütün hadisleri neshetmiş, geçersiz hale getirmiştir. O halde azil yapmak veya gebeliği önleyici herhangi bir tedbire başvurmak haram hükmündedir.[242] Yine nüfus planlamasına karşı çıkanların önde gelen savunucularından biri, 20. yüzyılın etkili İslam düşünürlerinden Ebü'l-A'la El-Mevdûdî'dir. Mevdûdî, "İslam Nazarında Doğum Kontrolü" adlı eserinde nüfus planlamasının toplumsal hayata olan olumsuz etkilerini geniş bir perspektiften ele almakta ve bu uygulamaya şiddetle karşı çıkmaktadır.[243] Mevdûdî'nin nüfus planlamasına karşı temel argümanları şu şekilde özetlenebilir:

a. **Sınıfsal Dengesizlik**: Mevdûdî'ye göre, nüfus planlaması uygulamaları, toplumda var olan sınıf farklılıklarını derinleştirerek ekonomik ve sosyal eşitsizlikleri artırabilir. Bu durum, toplumsal huzursuzluklara yol açabilir.[244]
b. **Ahlaki Çöküş:** Mevdûdî nüfus kontrolü uygulamalarının, bireylerin cinsel hayatları ve aile yapıları üzerinde olumsuz etkilere neden olabileceğini savunur. Ona göre, bu durum zinanın yaygınlaşmasına ve fuhuşun artmasına zemin hazırlayarak toplumsal sorunları artırabilir.[245]
c. **Sağlık Riskleri**: Mevdûdî, doğum kontrol yöntemlerinin yanlış kullanımı veya yetersiz sağlık hizmetlerinin, bulaşıcı hastalıkların yayılmasına neden olabileceğini ileri sürer. Bu durum, toplum sağlığını ciddi anlamda tehdit edebilir.[246]
d. **Aile Yapısının Bozulması**: Mevdûdî nüfus planlaması uygulamalarının, aile içindeki ilişkileri olumsuz etkileyerek boşanma oranlarının artmasına sebep olabileceğini savunur. Aile yapısının zayıflaması ise sosyal sorunların çoğalmasına yol açabilir.[247]

[242] Altıkulaç, "İslam ve Doğum Kontrolü", 19.
[243] Ebü'l-A'la Mevdûdî, *İslam Nazarında Doğum Kontrolü,* çev. Ramazan Yıldız, (İstanbul: Sebil Yayınları, 1903), 147.
[244] Mevdûdî, *İslam Nazarında Doğum Kontrolü*, 19.
[245] Mevdûdî, *İslam Nazarında Doğum Kontrolu*, 28-33.
[246] Mevdûdî, *İslam Nazarında Doğum Kontrolu*, 28-33.
[247] Mevdûdî, *İslam Nazarında Doğum Kontrolu*, 34.

e. **Demografik Dengesizlik**: Mevdûdî, doğum kontrolü uygulamalarının, doğum oranlarının düşmesine ve uzun vadede nüfus yapısının değişmesine neden olabileceğini öne sürer. Bu da demografik dengesizliklere yol açarak toplumsal dengeyi sarsabilir.[248]

Mevdûdî'nin bu görüşleri, diğer bazı İslam alimleri tarafından da desteklenmektedir. Örneğin, Muhammed Nasıruddin el-Elbânî, nüfus planlamasının İslam'ın ruhuna aykırı olduğunu ve Müslümanların sayıca çoğalmasının önemli olduğunu vurgulamıştır.[249] Benzer şekilde, Abdulaziz bin Baz da doğum kontrolünün ancak ciddi sağlık sorunları durumunda caiz olabileceğini, bunun dışında Müslümanların çoğalmasının teşvik edilmesi gerektiğini savunmuştur. [250] İslam ülkelerindeki fetva heyetleri ve Türkiye'de Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yanı sıra, İslam Konferansı Teşkilatı'na bağlı Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi de, 10-15 Aralık 1988 tarihlerinde Kuveyt'te gerçekleştirdiği toplantıda nüfus planlaması konusunu kapsamlı bir şekilde ele almış ve karara bağlamıştır. Bu kararlar arasında, nüfus planlamasının İslam alemi için uzun vadede olumsuz sonuçlar doğurabileceği, bu yönde yürütülen kampanyaların farklı amaçlara hizmet ettiği ve siyasi olarak doğru olmadığı görüşü öne çıkmıştır. İslam Fıkıh Akademisi, çocuk sahibi olma özgürlüğünü sınırlayan genel bir yasanın caiz olmadığını vurgulamıştır.[251]

Bu alimlere göre, kendi görüşlerini destekleyen bazı İslami kaynaklar şunlardır: Kur'ân-ı Kerîm'de, *"Mallarınız ve çocuklarınız ancak birer imtihandır; Allah katında ise büyük bir mükâfat vardır"*[252] ayeti, çocuk sahibi olmanın bir imtihan ve mükafat vesilesi olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca Hz. Peygamber'in "Evlenin ve çoğalın. Çünkü ben kıyamet gününde diğer ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar edeceğim"[253] hadisi, Müslümanların çoğalmasını teşvik etmektedir.

Nüfus planlamasına karşı çıkan bu görüş, özellikle kürtaj ve kısırlaştırma gibi daha radikal doğum kontrol yöntemleri söz konusu olduğunda daha da sertleşmektedir.

---

[248] Mevdûdî, *İslam Nazarında Doğum Kontrolu*, 38.
[249] Muhammed Nasıruddin El-Elbâni, *Silsiletü'l-Ehadisi's-Sahiha* (Riyad: Mektebetü'l-Maarif, 1995), 3/145-147.
[250] Abdülaziz b. Abdullah BÂz, *Mecmuu FetÂvÂ ve MakalÂt Mütenevvia* (Kasim: Daru Esdaü'l-Muctema, 2011), 21/104-106.
[251] مجلس مجمع الفقه الإسلامي الدولي "1988 ,(الكويت) قرار بشأن تنظيم النسل" (Erişim 16 Eylül 2024).
[252] Teğabün, 64/15.
[253] Süleyman bin Eş'as es-Sicistânî Ebu Davud, *Sünen-i Ebu Davud* (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2009), (3/ 395), (No.2050).

Örneğin, Mevdûdî gibi alimler, kürtajı mutlak surette haram saymıştır. Günümüzde de birçok İslam alimi, kürtajı ancak annenin hayatı tehlikede olduğunda veya çok ciddi sağlık sorunları durumunda caiz görmektedir.[254]

Ebu'l-A'lâ El-Mevdûdî, 20. yüzyılın önde gelen İslam düşünürlerinden biri olarak, bu konuda önemli görüşler ortaya koymuştur. Özellikle "İslam Nazarında Doğum Kontrolü" adlı eserinde, nüfus planlaması ve doğum kontrolü gibi biyopolitik uygulamaları İslami perspektiften eleştirel bir şekilde ele almıştır.

Mevdûdî'ye göre, doğum kontrolü ve nüfus planlaması uygulamaları, devletlerin kendi ekonomik ve siyasi çıkarları doğrultusunda şekillendirdiği bir nüfus yönetimi aracıdır. Mevdûdî bu uygulamaların toplumsal hayata olumsuz etkileri olacağını savunur. Ona göre, nüfus planlaması toplumda sınıf farklılıklarını derinleştirebilir, fuhuşun artmasına neden olabilir, bulaşıcı hastalıkların yayılmasını kolaylaştırabilir, boşanma oranlarını yükseltebilir ve uzun vadede demografik dengesizliklere yol açabilir.[255]

Mevdûdî, İslam'ın doğum kontrolüne bakışını açıklarken, bazı rivayetlerin yanlış yorumlandığını belirtir. Hz Peygamber döneminde genel bir doğum kontrolü hareketinin olmadığını, verilen izinlerin sadece bireysel durumlar için olduğunu vurgular. Bu bağlamda, doğum kontrolünün sosyal bir hareket olarak İslam'ın ruhuna tamamen zıt olduğunu savunur.[256]

Doğum kontrolünün İslam'ın temelindeki fikirleri reddettiğini belirten Mevdûdî, Kur'an-ı Kerim'in bu konuyu en derin ve kapsamlı şekilde ele aldığını ifade eder. Ona göre, doğum kontrolü uygulamaları toplumda lüks tüketimi artırır, geçim kaynaklarını kurutur ve hayatı zorlaştırır.[257]

Mevdûdî'nin bu görüşleri, modern nüfus planlama uygulamalarına karşı İslami bir eleştiri niteliğindedir. Onun fikirleri, özellikle İslami çevrelerde nüfus politikaları ve doğum kontrolü konularındaki tartışmaları etkilemiş olup bu konular günümüzde de tartışılmaya devam etmektedir.[258] Diğer yandan onun bu görüşleri, bazı çağdaş

[254] Karadâvî, *İslam'da Helal ve Haram*, 195-197.
[255] Mevdudi, *İslam Nazarında Doğum Kontrolu*, 28-47.
[256] Mevdudi, *İslam Nazarında Doğum Kontrolu*, 147.
[257] Mevdûdî, *İslam Nazarında Doğum Kontrolü,* 156-158.
[258] Muzaffar Iqbal, "Mawdudi's Critique of the Secular Mind." *Islamic Studies*, 50/ 3-4, 2011, 331-345.

İslam düşünürleri tarafından, modern dünyanın gerçekleri ve değişen toplumsal koşullar ışığında eleştirilmektedir.

Mevdûdî'nin doğum kontrolü konusundaki fikirleri, İslami düşüncede önemli bir yere sahip olup devlet müdahalesi, bireysel özgürlükler ve toplumsal ahlak gibi konularda derin tartışmaları beraberinde getirmiştir.

Netice itibarıyla, İslam hukukunda nüfus planlaması konusu, farklı bakış açılarıyla ele alınmakta ve bu konudaki tartışmalar devam etmektedir. İslam'ın temel kaynaklarının yorumlanması ve çağdaş toplumsal ihtiyaçların değerlendirilmesi noktasında bu tartışmalı konunun daha da derinlemesine incelenmesi gerektiğini düşünüyoruz. Özellikle toplumsal yapı, demografik denge ve kaynakların adil dağılımı konularının İslami perspektifle ele alınarak yorumlanması önem arz etmektedir.

3.2. İslam Hukuku Açısından Zorla Kürtaj Suçu

İslam hukukunda kürtaj, insan hayatının başlangıcı, ruh üflenmesi ve yaşama hakkı gibi temel kavramlar etrafında şekillenen hassas bir meseledir. Kur'an ve sünnet, masum bir cana kıymayı kesin biçimde yasaklamış; bu nedenle gebeliğin sonlandırılması, ancak zaruret veya meşru gerekçe durumlarında istisna olarak değerlendirilmiştir. İslam hukukçuları arasında doğum kontrolü, belirli şartlar altında kabul edilebilirken, kürtaj konusunda daha katı kurallar sergilenmektedir. İslam hukuku, ceninin ana rahmine düşmesinden itibaren bir hayat olarak kabul edilmesi nedeniyle, kürtajı genellikle yasaklama eğilimi gösterir.[259] Ancak, ceninin gelişim aşamalarına göre İslam alimleri arasında farklı görüşler mevcuttur.

Çalışmamızın bir konusu olan zorla kürtaj meselesi ise hem dini hem hukuki açıdan ağır bir ihlal olarak görülür; kadının rızası olmadan yapılan müdahale, hem beden dokunulmazlığını hem de yaşam hakkını ihlal ettiği için kesinlikle yasaktır. Tam anlamıyla literatürde nadiren karşımıza çıkmakla birlikte, bedene müdahale veya dolaylı yollarla konuya temas edilmiştir. Klasik fıkıh metinlerinde "Iskât-ı Cenîn" başlığı altında çocuk düşürmenin hukuki sonuçlarına ilişkin üç temel ceza bulunmaktadır. Bu cezalar gurre, diyet ve mirastan mahrumiyet olarak özetlenebilir:[260]

[259] İbrahim Hata, *İslam Hukukunda Çocuk Düşürme* (Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011), 85.
[260] Merve Özdemir, *Osmanlı Fetva Mecmualarında Tıp* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 72-78.

Gurre Cezası: Ceninin organları belirmişse ve düşük gerçekleşmişse, failin bu fiili nedeniyle tazminat ödemesi gerekir. İslam hukukunda bu tazminata "gurre" denir ve belirli bir miktarda (5 deve, 50 dinar veya Hanefîlere göre 500 dirhem) maddi bir bedel olarak ödenir. Gurre, hem annenin hem de dışarıdan birinin müdahalesi sonucu çocuk düşürülmesinde uygulanır. Organları belirmemiş ceninler için gurre cezası yoktur.

Diyet Cezası: Eğer cenin anne karnından canlı olarak düşer ve ardından ölürse, gurre yerine diyet ödenir. Bu durum, insan öldürme suçuyla aynı kefeye konularak değerlendirilir ve failden 100 deve ya da bedeli miktarında bir diyet ödemesi istenir. Ayrıca bazı durumlarda kefaret ve ta'zir cezası da uygulanabilir.

Mirastan Mahrumiyet: Eğer mirasçı konumundaki bir kişi ceninin ölümüne sebep olursa, bu kişi İslam hukukuna göre ceninin mirasından pay alamaz. Örneğin, bir baba kendi çocuğunun düşmesine sebep olmuşsa, mirastan mahrum kalır.

Çocuk düşürmenin hukuki süreçlerine bakıldığında, zorla yapılan kürtajların daha ağır sonuçlar doğurabileceği anlaşılmaktadır. Fiziksel ya da psikolojik zorlamayla gerçekleşen müdahaleler, kişinin beden bütünlüğünü ve Allah'ın cenine verdiği yaşama hakkını ihlal ettiği için hem dünyada hem de ahirette ciddi sorumluluklar doğurur. İslam hukuku, bu tür suçlara karşı ceninin haklarını koruyarak bireylere ağır cezai yaptırımlar uygular ve toplumsal düzenin korunmasını sağlar.

İslam hukukçularından bazıları, zorla kürtaj edilen bir bebeğin diyetinin ödenmesi gerektiğini, hatta bu işlemi gerçekleştiren doktorların dahi sorumluluk taşıması gerektiğini belirtmektedir.[261]

Konuyla ilgili olarak, Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı'na başlı Din İşleri Yüksek Kurulu'nun 2017 tarihli fetvası da öne çıkmaktadır. Bu fetvada, ceninin haklarının ilk andan itibaren korunması gerektiği vurgulanmış ve kimsenin kürtaj yoluyla bu haklara müdahale etme yetkisine sahip olmadığı belirtilmiştir.[262]

"İnsan hayatının korunması, İslâm dininin beş temel ilke ve amacından biridir. Zira en şerefli varlık olan insanoğlu saygındır ve dokunulmazdır. İnsanın yaşama hakkı, erkek spermi ile kadın yumurtasının birleştiği ve döllenmenin başladığı andan

[261] ئابدۇلئەزىز رەھمەتۇللاھ), "جان كىرىپ بولغان ھامىلىنى قەستەن چۈشۈرۈۋەتسە تولەم تولەمدۇ؟", 2011) (Erişim 15 Eylül 2024).
[262] DİB,"Kürtaj Yaptırmak Caiz Midir?", (Erişim 15 Eylül 2024).

itibaren Allah tarafından verilmiş temel bir hak olup, artık bu safhadan itibaren anne baba da dâhil hiçbir kimsenin bu hakka müdahale etmesine izin verilmemiştir. Buna göre, annenin hayatının korunması gibi haklı ve kesin bir zaruret olmaksızın gebeliğe son vermek caiz değildir"

Din İşleri Yüksek Kurulu'nun bu fetvası genel anlamda kürtajın hükmü ile ilgili olsa da Doğu Türkistan özelinde önem arz etmektedir. Özellikle fetvada kullanılan kimsenin ceninin hakkına müdahale edemeyeceği ile ilgili ifadelerden konumuz olan Doğu Türkistan'da yapılmakta olan nüfus politikası ya da zorunlu kürtajların da aslında İslam hukuku perspektifinden hiçbir şekilde kabul edilemeyeceği kanaatine varmak mümkündür.

Doğu Türkistanda etkili bir isim olması sebebiyle Doğu Türkistanlı bir alim olan Dr. Abdülaziz Rahmetullah'ın konuya dair fetvasını sunmayı uygun görmekteyiz:[263]

"*Doğmamış çocuk, 4 aylık yaşam süresini tamamladıktan sonra tam bir insan olarak kabul edilir ve hiçbir gerekçeyle kürtaj yapılamaz. Çünkü Allah'ın cana kıymayı yasakladığı bir hayatı sonlandırmak, büyük bir suç olarak değerlendirilir ve tüm İslam alimlerine göre bu eylem haramdır. İslam'da bu konuda görüş birliği bulunmakla birlikte, güçlü görüşe göre 4 aydan önce de kürtaj yasaktır. Kürtaj işlemine sebep olan kişiye tazminat yükümlülüğü getirilir. Bu kişi, ister anne, ister baba, ister doktor ya da başka biri olsun, kasıtlı veya kasıtsız olması fark etmez; hepsi aynı sorumluluğu taşır"*[264],

3.3. İslam Hukukunda Kısırlaştırma (Sterilizasyon)

Sterilizasyon konusu da İslam hukukunda tartışmalı bir alan oluşturmaktadır. Bu konu da Makâsıd-ı Şerîa'nın temel prensipleri, özellikle neslin korunması (hıfz-ı nesl) ilkesi çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bazı çağdaş alimler, ciddi genetik hastalıklar veya annenin sağlığını tehdit eden durumlar söz konusu olduğunda sterilizasyona izin verilebileceğini savunurken, diğer bir kısım ise sterilizasyonun geçici olması ve geri döndürülebilir yöntemlerin kullanılması şartıyla izin

[263] "ئابدۇلئەزىز رەھمەتۇللاھ, "جان كىرىپ بولغان ھامىلىنى قەستەن چۈشۈرۈۋەتسە تولەم تولەمدۇ؟ (Erişim 15 Eylül 2024)

[264] Adı geçen fetvanın detayı için bk. https://sajiya.biz/?p=3024&uls=uu#fn-3024-1

verilebileceğini belirtmektedir.[265] Diğer yandan yine birçok alim, sterilizasyonun neslin devamına engel olduğu ve Allah'ın yaratma sıfatına müdahale anlamına geldiği gerekçesiyle reddetmektedir.[266] Bu görüş, neslin korunması (hıfz-ı nesl) prensibini mutlak olarak yorumlamakta ve insan müdahalesini bu ilkeye aykırı bulmaktadır.

İslam hukukunda sterilizasyon konusu, gönüllü ve zorunlu olma durumuna göre farklı değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmeler Makasıd-ı Şeria prensipleri çerçevesinde yapılmaktadır. Neslin korunması ve devamının sağlanması, Makâsıd-ı Şerîa'nın beş temel zarûriyyâtından biridir.[267] Şeriatın belirlediği kuralların da kendi maksatları vardır ve bu maksatlar, toplumun ve bireylerin huzurunu korumaya yöneliktir. Evliliğin inşası da bu maksatlar doğrultusunda ele alınır. Vasfı, "Şerî Maksatlar Açısından Aileyi Korumak" adlı eserinde, evliliğin on iki ana gayesini sıralar ve bunlardan üçüncüsünün salih nesil yetiştirmek olduğunu belirtir. Ayrıca, bir kimsenin ölümünden sonra salih evlatlarının ona kesintisiz sevap getirmeye devam edeceğine dair hadis-i şerife atıfta bulunarak, evliliğin amaçlarından birinin çocuk sahibi olmak olduğunu vurgular.[268] Bu sebeple konu, İslam'ın temel prensipleriyle ilişkisinden ötürü büyük önem taşımaktadır.

3.3.1. Gönüllü Sterilizasyon

İslam hukukçularının çoğunluğu, gönüllü sterilizasyona genellikle olumsuz bakmaktadır. Bu görüş, İslam'ın neslin çoğalmasını teşvik eden amaçlarına dayanmaktadır. Gönüllü sterilizasyonun, tıbbi bir zorunluluk olmadıkça caiz olmadığını belirtenler ise neslin korunması (hıfz-ı nesl) prensibini esas almaktadır.[269] Bazı çağdaş alimler, ciddi genetik hastalıklar veya annenin sağlığını tehdit eden durumlar söz konusu olduğunda gönüllü sterilizasyona izin verilebileceğini savunmaktadır. Bu görüş, canın korunması (hıfz-ı nefs) prensibini öne çıkarmaktadır.[270]

---

[265] Muhammed Said Ramazan El-Bûtî, *Kadâyâ Fıkhiyye Nu'âsıra* (Dımaşk, ts.), 145-147.
[266] Bâz, *Mecmuu Fetâvâ ve Makalât Mütenevvia,* 21/358-360.
[267] Sezai Bekdemir, "Evliliğin Şer`î Maksatları", *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21/21 (2022), 201-225.
[268] ابو زيد وصفي عاشور, *حفظ الاسرة مقصدا شرعية* (القاهرة: دار المقاصد, 2015), 15-24.
[269] Ramazan El-Bûtî, *Kadâyâ Fıkhiyye Nu'âsıra*, 145-147.
[270] Kamali, *The Right to Life, Security, Privacy and Ownership in Islam*, 175-177.

Ünsal'a göre, insan bedeni Allah'ın emanetidir ve kişi kendi bedeni üzerinde tam mülkiyet hakkına sahip değildir. Bu nedenle, bedene yapılacak her müdahale İslam hukuku çerçevesinde meşru olmalıdır. Zorla kısırlaştırma veya hadım etme, suç işlenmediği sürece gayrimeşrudur ve insan bedenine karşı bir suç olarak kabul edilir. Kendi isteğiyle yapılan kısırlaştırma ise bazı âlimler tarafından, geri döndürülebilir olduğu sürece, meşru sayılabilir. Ancak bu işlem eşin iznine ve doktor onayına bağlı olmalıdır. Biyolojik ve kimyasal hadım da normal şartlarda haramdır, ancak tedavi amaçlı yapılması meşru olabilir. İslam hukuku, cinsel suçlar için belirli cezalar öngörür ve tekrarlayan suçlar için cezalar katlanabilir. Toplumun güvenliğini sağlamak adına önleyici cezalar da uygulanabilir, ancak bu tür kararlar dikkatle alınmalıdır.[271]

3.3.2. Zorunlu Sterilizasyon:

İslam hukuku, zorunlu sterilizasyonu kesinlikle reddetmektedir. Bu konuda İslam alimleri arasında görüş birliği vardır. Bu görüş birliği zorunlu sterilizasyonun reddetmede aşağıdaki gibi nedenleri dikkate almaktadır:

İnsan onuru ve özgürlüğüne aykırılık: İslam, insan bedenini Allah'ın bir emaneti olarak görür ve kişinin rızası olmadan yapılacak müdahaleleri kabul etmez.[272]

Neslin korunması (hıfz-ı nesl) prensibine aykırılık: Zorunlu sterilizasyon, kişinin neslini devam ettirme hakkını ihlal eder.[273]

Dinin korunması (hıfz-ı din) prensibine aykırılık: Zorunlu sterilizasyon, İslam'ın temel öğretilerine ve değerlerine aykırıdır.[274]

Çağdaş alimlerin çoğu, kısırlaştırmanın Allah'ın emanetine zarar verdiği ve insan bedenine yönelik haksız bir müdahale olduğu görüşündedir. 1953 yılında Ezher Fetva Heyeti, gebeliği sürekli olarak önleyen ilaçların ve uygulamaların dahi haram olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde, 1965'te Kahire'de düzenlenen İslam Araştırmaları Birliği Kongresi, doğum kontrolü veya kısırlaştırma amacıyla yapılan müdahalelerin caiz olmadığını açıkça ifade etmiştir. Bu görüşler, 1971'de Rabat'taki İslam Konferansı'nda da teyit edilmiş ve Endonezya'da 1980'lerde düzenlenen bir

[271] Ahmet Ünsal, "Evaluation of Sterilization and Chemical Castration in Islamic Law", *Islam and Bioethics (Ankara, 2012), 149-153.*
[272] Auda, *Maqasid al-Shariah as Philosophy of Islamic Law: A Systems Approach*, 248-250.
[273] Bâz, *Mecmuu Fetâvâ ve Makalât Mütenevvia*, 21/358-360.
[274] Karadâvî, *İslam'da Helal ve Haram*, 27-29.

kongrede de tekrar vurgulanmıştır. Alimlerin genel kanaati, kısırlaştırmanın ancak annenin veya çocuğun hayatını tehlikeye atacak durumlar gibi çok özel ve zorunlu hallerde, tıbbi bir gereklilik olduğunda uygulanabileceği yönündedir.[275]

Bu bağlamda, neslin devamını kısıtlayıcı ya da engelleyici her türlü müdahale, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde büyük zararlara yol açmaktadır. İslam, insan hayatını ve neslini korumayı ilke edinmiş bir dindir; bu yüzden zorla kısırlaştırma ve benzeri uygulamalar, şeriatın insan haklarını ve toplumun bütünlüğünü koruma yönündeki evrensel hedeflerine tamamen ters düşer. Bu tür uygulamaların hem ahlaki hem de hukuki boyutlarda İslam'ın öngördüğü değerlerle bağdaşmadığı açıktır.

İslam hukuku literatüründe kısırlaştırma sadece kadınlarla sınırlı olmayıp bazen erkeklerin hadım edilmesi başlıklarıyla da karşımıza çıkmaktadır. Özdemir'in aktardığına göre, İslam'da kısırlaştırma, ister kişinin kendi isteği ile olsun isterse dışarıdan zorunlu bir müdahale şeklinde gerçekleşsin, kesinlikle yasaklanmıştır. İslam âlimleri, bir erkeğin fıtratının bozularak üreme yeteneğinin engellenmesi anlamına gelen hadım edilmesinin haram olduğu konusunda ittifak halindedir. Bu hüküm, kişinin hür veya köle, Müslüman ya da gayrimüslim olmasına göre değişmemektedir. [276] Hatta Hanefîler dışındaki fakihler, hadım etme işlemini gerçekleştiren kişiye kısas uygulanması gerektiğini savunurken, Hanefîler bu durumda diyet ödenmesi gerektiği görüşündedir. Peygamber Efendimiz (sav) de, hadım olmak isteyen bazı Müslümanlara izin vermemiştir.

Netice itibarıyla, İslam hukuku gönüllü sterilizasyona genel olarak olumsuz bakarken, zorunlu sterilizasyonu kesinlikle reddetmektedir. Bu yaklaşım, Makâsıd-ı Şerîa'nın temel prensipleri olan neslin korunması (hıfz-ı nesl), canın korunması (hıfz-ı nefs) ve insan onurunun korunması ilkelerine dayanmaktadır.

3.4. İslam Hukukunda Tecavüz Sonucu Gebelik ve Kürtaj

Müslüman kadınlara yönelik şiddet ve cinsel saldırılar, modern savaşlarda giderek sistematik bir savaş aracı hâline gelmiştir. Bosna, Eritre, Suriye, Doğu Türkistan ve günümüzde Filistin-Gazze örneklerinde olduğu gibi, kadın bedeni toplumun maneviyatını çökertmek, aile yapısını parçalamak ve dini kimliği hedef

[275] El-Abd Halil Ebu İyd - Mustafa Akman, "İslâm Hukuku'na Göre Kısırlaştırmayla ve Geçici Yollarla Doğum Kontrolü", *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi* 1/3 (2002), 38-39.
[276] Özdemir, *Osmanlı Fetva Mecmualarında Tıp*, 66-67.

almak amacıyla kullanılmaktadır. Bosna Savaşı'nda on binlerce Müslüman kadına sistematik biçimde tecavüz edilirken, Doğu Türkistan'da Çin yönetimi kadınları toplama kamplarında cinsel işkenceye, toplu tecavüzlere ve zorla kısırlaştırma uygulamalarına maruz bırakmaktadır. Gazze'de ise İsrail güçlerinin kadınlara yönelik cinsel saldırılar gerçekleştirdiğine dair raporlar, bu vahşetin hâlen sürdüğünü göstermektedir. Tüm bu örnekler, tecavüzün bireysel bir suç değil, kimliği yok etmeyi ve toplumu çökertmeyi hedefleyen bir soykırım aracı hâline geldiğini ortaya koymaktadır.

İslam hukukunda tecavüz, büyük bir suç ve günah olarak kabul edilmektedir. Bu fiil, hem bireyin bedensel dokunulmazlığını hem de toplumun onur ve iffet anlayışını ihlal eden en ağır saldırılardan biridir. Tecavüz sonucu meydana gelen hamilelik, oldukça hassas bir konu olarak ele alınır. Fakihler bu konuda, hayatın kutsiyeti ilkesi ile mağdur kadının uğradığı psikolojik, sosyal ve fiziksel zararın telafisi arasında bir denge arayışına girmişlerdir. Genellikle, İslam hukukçuları böyle bir durumda annenin psikolojik ve fiziksel sağlığını dikkate alarak, gebeliğin ilk dönemlerinde -özellikle ruh üflenmeden önce- kürtajın caiz olabileceğine dair görüşler sunmaktadır.[277]

Bu tür insanlık dışı uygulamalar karşısında, İslam hukukunun ve çağdaş fetva kurumlarının meseleye yaklaşımı da büyük önem taşımaktadır. Kadınların savaş şartlarında maruz kaldıkları bu ağır ihlallerin dinî, ahlaki ve hukuki boyutlarını ele almak üzere farklı ilmî kurumlar değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu bağlamda, Avrupa Fetva Konseyinin konu ile ilgili fetvası şu şekildedir:[278]

"Çoğu âlime göre, fıkıhta öngörülen kurallara göre hamilelik tespit edildikten sonra kürtaj olmak haramdır ve yasaklanmış bir suç olarak kabul edilir. Ancak bazı âlimlere göre, hamileliğin ilk yüz yirmi günü içinde istisnai durumlarda kürtaja izin verilmektedir. Hamileliğin başlangıcında cenine ruh üflendiği için, kürtaj yalnızca bu yüz yirmi günlük dönem içinde ve gerekli bir ihtiyaç durumunda yapılabilir. Gebelik dönemi yüz yirmi günü aştığında, fetüsü almak yasaktır, çünkü bu aşamada cenine ruh üflendiği için, onun alınması bu ruha karşı bir suç teşkil eder. Bu bağlamda, iffetli bir Müslüman kadının, özellikle dinini ve namusunu koruyan toplum ve ortamlarda

[277] Nurgül Özen, "İslam Hukukuna Göre Kürtaj ile İlgili Görüşlerin ve Delillerin Değerlendirilmesi: Bosna ÖrneğĬ", (İzmir, 2020), 64.
[278] "2018 ,إجهاض جنين المرأة المغتصبة". (Erişim 15 Eylül 2024).

kendisi ve ailesi için büyük bir utanç kaynağı olan, büyük psikolojik ve sosyal etkileri olan bir tecavüze maruz kalıp hamile kalması durumunda, bu durumda kürtajın caiz olduğu belirtilmiştir. Tecavüz sonucu hamile kalan kadının, bu hamileliği ilk yüz yirmi gün içinde sonlandırması caizdir. Çünkü burada hamileliği sonlandırmanın zararı, devam ettirmenin zararından daha azdır ve henüz cenine ruh üflendiği zaman gelmemiştir. Ancak yüz yirmi günü geçtikten sonra kürtaj olmak haramdır. Bu durumda, ölüme maruz kalan bir ruhtan söz edilmektedir ve kadının ve ailesinin sabırlı olması ve hukuki yolları araması gerektiği vurgulanmaktadır"

Doğu Türkistan'da Çin polisleri tarafından tecavüze maruz kalan ve bu nedenle hamile kalan Uygur Müslüman kadınları için de fetvanın geçerli olduğunu düşünüyoruz. Ayrıca Doğu Türkistan'ın durumu Bosna ile kıyaslanabilir. Zira Bosna Savaşı sırasında (1992-1995) Sırp güçleri tarafından sistematik olarak gerçekleştirilen tecavüzler[279] ve Doğu Türkistan'daki toplama kamplarında yaşanan tecavüz vakaları, İslam hukuku açısından benzer değerlendirmelere tabi tutulmuştur. Her iki durum da savaş suçu ve insanlığa karşı suç kapsamında değerlendirilmektedir.

1993 yılında, Bosna-Hersek'teki savaş sırasında 20.000 ila 50.000 arasında kadının tecavüze uğradığı rapor edilmiştir.[280] Benzer şekilde, günümüzde Doğu Türkistan'da kamp tanıklarının ifadelerine göre, Çin'in hapishane ve toplama kamplarında her gün onlarca kadına zorla tecavüz edildiği kayda geçmiştir.[281] Dolaysıyla, Bosna savaşı mağduru kadınlar hakkında verilen fetvaların, Doğu Türkistan'daki durum için de önemli bir referans noktası oluşturacağını düşünüyoruz.

Türkiye Din İşleri Yüksek Kurulu, 1993 yılında Bosna savaşı sırasında yaşanan tecavüz sonucu oluşan gebeliklerle ilgili şu fetvayı vermiştir:[282]

"Hayatın ve neslin korunması, bütün ilahi dinlerin başlıca hedefleri arasında yer almıştır. Bu nedenle, her ne şekilde olursa olsun ana rahminde meydana gelen bir canlının, kesin ve meşru bir mazeret olmadıkça dışarıdan bir müdahale ile (düşürme, aldırma, kürtaj gibi yollarla) yaşama imkanının yok edilmesi cinayet sayılmıştır.

[279] Özen, "İslam Hukukuna Göre Kürtaj İle İlgili Görüşlerin Ve Delillerin Değerlendirilmesi: Bosna Örneği", 30.
[280] Özen, "İslam Hukukuna Göre Kürtaj İle İlgili Görüşlerin Ve Delillerin Değerlendirilmesi: Bosna Örneği", 30.
[281] Nureddin İzbasar, *Doğu Türkistan Kadın Raporu* (Doğu Türkistan İnsan Haklari izleme Derneği, 2023), 23.
[282] DİB, *Fetvalar* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1995), 80-81.

Ancak bu olaya, İslam'ın izzeti ve İslam toplumunun bu bölgede varlığını sürdürebilmesi veya yok olması açısından da bakmak gerekmektedir. Olayı bu yönüyle değerlendiren Kurulumuz, annenin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokmamak şartıyla, zorla tecavüz sonucu gebe bırakılan Müslüman kadın ve kızların, kendi iradelerine bağlı olarak ilaç veya tıbbi müdahale yoluyla rahimlerinin tahliyesine cevaz verilebileceğine hükmetmiştir. "

Bu fetvaya göre, İslam dininin insan hayatına büyük önem verdiği, hayatın ve neslin korunmasının esas olduğu vurgulanmakta, ancak söz konusu olay, İslam ümmetinin onurunun ve varlığının korunması, İslam ve Müslümanların izzeti açısından değerlendirilerek, annenin hayatı tehlikeye girmediği sürece gebeliğin sonlandırılmasına izin verilmektedir.

Yukarıdaki fetvayı destekleyen görüş olarak, Yusuf El-Kardâvî, savaş sonucunda tecavüze uğrayarak hamile kalan kadınların "günahsız" olduklarını vurgulamış ve sabır gösterdikleri takdirde büyük bir ecre nail olacaklarını belirtmiştir. Bu çerçevede, savaş mağduru kadınların, gebeliğin erken dönemlerinde istemeleri hâlinde kürtaja başvurabileceği ifade edilmiştir.[283]

Bu görüşü destekleyen çağdaş fakihler arasında Said Ramazan el-Bûtî ve Muhammed Seyyid Tantâvî de yer almaktadır. Onlar, ruh üflenmeden önce (40–120 gün aralığında) tecavüz sonucu oluşan gebeliklerin, zaruret kapsamında sonlandırılabileceğini belirtmişlerdir.[284] Said Ramazan el-Bûtî bu tür cinsel saldırılar sonucu gebe kalan kadınların, gebeliği sonlandırıp devam ettirme konusundaki tercihlerinin tamamen kendi iradelerine bırakılması gerektiğini savunmaktadır.[285] Karadâvî'ye göre, tecavüze uğrayan kadın "tamamen mazurdur" ve bu tür vakalarda erken dönemde kürtaja cevaz verilmesi, annenin maruz kaldığı ağır psikolojik ve toplumsal zararları azaltmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, böyle bir çocuğun doğması durumunda, onun Müslüman kabul edilmesi ve toplumsal dışlanmanın önlenmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Tecavüz sonucu oluşan gebeliklerin sonlandırılmasına ilişkin İslam hukukçuları iki görüşe ayrılmaktadır. Birinci grup, kadının yaşadığı travma ve

[283] Ömer b. Muhammed b. İbrahim Ğânim, *Ahkâmü'l-Cenin fi'l-Fıkhi'l-İslâmî* (Cidde: Dâru'l-Endelüsi'l-Hadrâ, 2001), 176-178.
[284] Dirik, "İslam Hukuku Açısından Kürtaj", 86.
[285] Özen, "İslam Hukukuna Göre Kürtaj İle İlgili Görüşlerin ve Delillerin Değerlendirilmesi: Bosna Örneği", 46.

psikolojik zararları dikkate alarak, cenine ruh üflenmeden önce gebeliğin sonlandırılmasını caiz görür; bu yaklaşımda "büyük zararı küçük zarar ile yok etme" prensibi temel delil olarak kabul edilir. İkinci grup ise embriyonun anne rahmine tutunmasıyla birlikte yaşam hakkının korunduğunu savunur ve tecavüz sonucu olsa dahi gebeliğin sonlandırılmasını cinayetten farksız sayar; bu görüşte meşru evlilik veya zina sonucu oluşan gebelikler arasında ayrım yapılmaz.[286]

Bu çerçevede, İslam hukukçuları tarafından konuya ilişkin verilen fetvalar, kadının hakları ve gebeliğin sonlandırılması konusunda bazı temel ilkeleri ortaya koymaktadır. Konuyla ilgili verilen fetvalardan şu kanaate varmak mümkündür:

1) Tecavüze uğrayan kadınlar zinadan sorumlu tutulmazlar ve cezalandırılmazlar.
2) Hamile kalan kadınlar, çocuğu doğurmaya zorlanamaz; kürtaj yaptırma hakları vardır.
3) Hamile kalan kadınlar kürtaj yaptırmaya da zorlanmazlar ve bu işlem tamamen kendi iradeleriyle gerçekleştirilmelidir.
4) Sabır gösteren kadınlar, büyük bir ecir ve mükafata nail olurlar.
5) Gebeliğin erken dönemi geçtiğinde ya da kürtaj, annenin hayatına karşı tehlike oluşturduğunda, kürtaj yapılamaz.

Söz konusu fetvalar, özellikle Doğu Türkistan'da tecavüz mağduru kadınların yaşadığı trajik durumlarla doğrudan ilişkilendirilebilir. Bu bağlamda, İslam hukukçuları, zorla ve baskı altında gerçekleşen cinsel şiddet vakalarında mağdurların günahsız olduğunu vurgulamakta; toplum tarafından dışlanmamaları gerektiğini belirtmekte ve yalnızca bu tür istisnai durumlarda, belirtilen şartlara riayet edilmesi kaydıyla, kürtajın caiz olabileceği sonucuna varmaktadır.

Bu değerlendirmeler ışığında, hem tarihsel örnekler hem de güncel vakalar üzerinden konuya ilişkin genel çıkarımlar yapılabilir. Özet olarak şu sonuçlara ulaşmak mümkündür:

[286] Özen, "İslam Hukukuna Göre Kürtaj İle İlgili Görüşlerin ve Delillerin Değerlendirilmesi: Bosna Örneği", 46-47.

1) **Hukuki Statü:** Hem Bosna'daki hem de Doğu Türkistan'daki tecavüz vakaları, İslam hukuku ve uluslararası hukuk açısından savaş suçu ve insanlığa karşı suç olarak kabul edilmektedir.[287]
2) **Mağdurların Korunması:** Her iki durumda da İslam hukukçuları, mağdur kadınların korunması ve rehabilitasyonu için çağrıda bulunmuştur.[288]
3) **Kürtaj Meselesi:** Bosna için verilen fetvada olduğu gibi,[289] Doğu Türkistan'daki tecavüz mağduru kadınlar için de kürtaj konusunda daha esnek bir yaklaşım benimsenmiştir. Ancak, her vaka kendi özel koşulları içinde değerlendirilmelidir.
4) **Çocukların Statüsü:** Tecavüz sonucu doğan çocukların dini kimliği konusunda,[290] Bosna örneğinde olduğu gibi, Doğu Türkistan'da da çocukların annelerinin dinine tabi olacağı ve Müslüman sayılacağı görüşü hakimdir.
5) **Toplumsal Entegrasyon:** Her iki durumda da İslam alimleri, tecavüz mağduru kadınların topluma yeniden entegrasyonu için çağrıda bulunmuş ve bu kadınların dışlanmaması gerektiğini vurgulamıştır.[291]

Sonuç olarak, İslam hukukunda tecavüz sonucu gebelik meselesi sadece bireysel bir günah veya suç meselesi değil, aynı zamanda "neslin korunması" ve "insan onurunun muhafazası" ilkeleri açısından da ele alınmaktadır. Bosna Savaşı sırasında verilen fetvalar, Doğu Türkistan'daki Müslüman kadınların maruz kaldığı benzer zulümlere ışık tutmakta; İslam hukuku bu bağlamda mağdurların korunmasını, rehabilitasyonunu ve topluma yeniden kazandırılmasını esas almaktadır.

Doğu Türkistan'da uygulanan zorla kürtaj, kısırlaştırma ve cinsel şiddet uygulamaları, İslam hukuku açısından kesinlikle kabul edilemez ve büyük günah kapsamına girmektedir. Tarihsel örnekler, hem hukuki hem de ahlaki açıdan

[287] Christine Chinkin, *European Journal of International Law*, "Rape and Sexual Abuse of Women in International Law" 3/5 (1994), 326–341.
[288] Maria Olujic, "Embodiment of Terror: Gendered Violence in Peacetime and Wartime in Croatia and Bosnia-Herzegovina", *Medical Anthropology Quarterly* 1/12 (1998), 31-50.
[289] Inger Skjelsbaek, "Victim and Survivor: Narrated Social Identities of Women Who Experienced Rape During the War in Bosnia-Herzegovina", *Feminism & Psychology* 4/16 (2006), 373-403.
[290] Karmen Erjavec - Zala Volčič, "Living With the Sins of Their Fathers: An Analysis of Self-Representation of Adolescents Born of War Rape", *Journal of Adolescent Research* 3/25 (2010), 359-386.
[291] Edina Bećirević, *Genocide on the Drina River* (Yale University Press, 2014), 50-57.

mağdurların korunması ve rehabilitasyonu için somut yol gösterici ilkeler sunmaktadır. Bu bağlamda, bu, sadece dini bir sorumluluk değil, aynı zamanda insani bir görevdir. Uluslararası toplumun ve İslam dünyasının Doğu Türkistan'daki insan hakları ihlalleri Uygur Müslümanlarına yapılmakta olan zulme karşı daha etkili ve güçlü bir duruş sergilemesi ve mağdurlar için somut adımlar atması önem arz etmektedir.

SONUÇ

Bu çalışma, İslam hukuku perspektifinden nüfus planlaması ve devlet zoruyla kürtaj konularını, özellikle Doğu Türkistan örneği üzerinden incelemiştir. Araştırma sonucunda, bu hassas konuların İslam hukuku, insan hakları ve modern devlet politikaları arasında karmaşık bir ilişki ağı oluşturduğu görülmüştür.

İslam hukukunun nüfus planlaması ve doğum kontrolü konularına yaklaşımı incelendiğinde, İslam alimlerinin bu konularda farklı görüşlere sahip oldukları tespit edilmiştir. Bazı alimler nüfus planlamasını tamamen reddederken, diğerleri belirli şartlar altında kabul etmektedir. Kürtaj konusunda ise İslam hukukunun genel yaklaşımı daha katı olduğu, sadece ciddi hastalık, annenin hayatı tehlikede olduğunda veya çok erken gebelik dönemi gibi bazı özel istisnalar tanınmaktadır.

Ancak esasında tezdeki konumuz, bireylerin kendi istekleriyle değil de devletin insanların iradesi dışında, onları zorlayarak üreme haklarını sınırlandırması ve nüfus politikasını bu amaçla kullanması meselesidir. Kişinin zorla kısırlaştırılması, zorla kürtajı veya üremesinin engellenmesi hiçbir fakih tarafından kabul edilmediği gibi, bu uygulamalar insan haklarına da açıkça aykırıdır. Zorla kürtaj, hem beden dokunulmazlığını hem de yaşam hakkını ihlal eden ağır bir suç olarak değerlendirilir. Din İşleri Yüksek Kurulu'nun kararlarında açıkça belirtildiği üzere, "gebeliği önleyici tedbir alınması veya ailede çocuk sayısının sınırlandırılması hususu, ailelerin kendi imkan ve isteklerine bağlı olmalıdır. Bunun kanunla sınırlanması dinen câiz değildir."

Doğu Türkistan örneği, devlet müdahalesinin aşırıya kaçtığı ve insan haklarının ciddi şekilde ihlal edildiği bir durumu gözler önüne sermektedir. Çin hükümetinin Uygur Türkleri üzerinde uyguladığı zorunlu kısırlaştırma, zorla kürtaj ve doğum kontrolü politikaları hem İslam hukukunun temel prensipleriyle hem de uluslararası insan hakları normlarıyla çelişmektedir. Çin'in Tek Çocuk Politikası'nı 2016'da kaldırarak Han Çinlilerini çocuk sahibi olmaya teşvik etmesi, ancak aynı dönemde Doğu Türkistan'da üç veya daha fazla çocuklu aileleri toplama kamplarına gönderme politikası, açık bir çifte standart ve etnik temizlik çabasını ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda tezde biyopolitika kavramı çerçevesinde modern devletlerin nüfus üzerindeki kontrolü incelenmiş ve Foucault'nun biyoiktidar teorisi ışığında, nüfus politikalarının iktidarın toplum üzerindeki kontrolünün bir aracı olduğu görülmüştür. Bu anlamda, devlet müdahalesinin bireysel özgürlükler ve insan hakları ile çatışma potansiyeli taşıdığı tespit edilmiştir.

Bu çalışma sürecinde dikkat çeken önemli bir nokta, İslam hukuku çerçevesinde Doğu Türkistan'daki durumu özel olarak veya ayrıntılı olarak ele alan akademik çalışmaların eksikliğidir. Bu konudaki literatür incelendiğinde, çoğunlukla genel kınama ifadeleri ve endişe beyanlarıyla sınırlı kaldığı görülmüştür. Bu durum, İslam dünyasının, özellikle İslam hukukçularının Doğu Türkistan'daki insan hakları ihlallerine ve nüfus politikalarına karşı tepkisinin yetersiz kaldığını göstermektedir.

Akademik çalışmaların kısıtlı olması, konunun derinlemesine, durumun analiz edilmesi ve İslam hukuku perspektifinden kapsamlı çözüm önerileri sunulmasına engel teşkil etmektedir. Bu durum, uluslararası toplumun soruna yönelik farkındalığını ve etkili çözüm üretme kapasitesini sınırlamaktadır. Bu bağlamda, İslam âlimlerinin ve akademisyenlerin Doğu Türkistan'daki durumu İslam hukuku çerçevesinde daha detaylı incelemesi ve çözüm önerileri geliştirmesi gerekmektedir.

Yukarıdakilere bağlı olarak nüfus planlaması ve kürtaj konularının değerlendirilirken, modern dünyanın gerçeklerini ve insan haklarını da göz önünde bulunduran bir yaklaşım sergilenmesi ve bu tür hassas konularda, dini otoriteler, hükümetler ve sivil toplum kuruluşları arasında diyalog kurmak büyük önem taşımaktadır. Hükümetler hem dini değerlere saygılı hem de insan haklarını gözeten dengeli politikalar geliştirmelidir. Gelecekteki araştırmalar için, farklı İslam ülkelerindeki nüfus planlaması politikalarının karşılaştırmalı bir analizi yapılmalıdır.

Çin'in Doğu Türkistan'daki toplama kamplarında uygulanan sistematik cinsel şiddet, nüfus politikası ve nesil kontrolü bağlamında çok boyutlu bir strateji olarak değerlendirilir. Bu uygulamalar, Uygur nüfusunun üreme kapasitesini doğrudan etkileyerek uzun vadeli nüfus artışını engellemeyi amaçlarken, aynı zamanda geniş çaplı bir demografik mühendislik projesinin parçası olarak görünmektedir. Cinsel şiddet, Uygur toplumunun kültürel yapısını ve aile kurumunu zayıflatmayı hedefleyen bir taktik olmanın yanı sıra, halk üzerinde korku ve baskı yaratarak direnç kırmayı amaçlayan psikolojik bir savaş yöntemi olarak da kullanılmaktadır. Uluslararası hukuk

açısından, bu uygulamalar soykırım suçu kapsamında değerlendirilen "bir grubun üremesini engellemeye yönelik tedbirler" olarak nitelendirilir. Çin'in bu tür politikaları, sistematik bir nüfus kontrolü ve kültürel yok etme girişimi olarak ele alınmalı ve uluslararası toplumun acil müdahalesini gerektiren ciddi bir insan hakları krizi olarak tanınmalıdır.

Netice itibariyle, biz bu çalışmamızla konuya ilişkin farkındalığı artırmayı ve gelecekteki araştırmalar için bir temel oluşturmayı amaçladık. Doğu Türkistan'daki durum, İslam dünyasının dikkatle ele alması gereken kritik bir mesele olarak karşımızda durmaktadır. Bu konuda yapılacak daha fazla akademik çalışma ve araştırma, sadece teorik bilgi üretmekle kalmayıp, aynı zamanda pratikte de oradaki insan haklarının korunması ve nüfus politikaları adı altında bireysel özgürlüklerin altüst edilmesinin önüne geçilmesi hususunda İslam hukukçularına büyük bir görev sunmaktadır.

TABLO LİSTESİ

Tablo-1: Gebelik Süresine Göre Kürtaj Yöntemleri……6

EKLER LİSTESİ

Resim-1: Doğu Türkistan Haritası ……...…30

Resim-2: ÇKP'nin Ödüllendirme Propagandası……..…..54

Resim-3: ÇKP 18.400 Yuanlık Para Cezası Tutanağı……..…..59

Resim-4: 18.400 Yuanlık para cezasının ödendiğini gösteren teslim belgesi……...60

Resim-5: Doğu Türkistan'daki 100.000 kişiden yerleştirilen net rahim içi araç yerleştirme grafiği……...……...62

Resim-6: Doktorun, Zümret Hanım'ın kısırlaştırıldığına dair verdiği rapor……..68

Resim-7: 1995 Senesindeki Kaşgar Şehri Doğum Kontrol Taahhütnamesi……..72

Resim-8: Hoten ilçesinde, yurt dışına çıkmak için pasaport başvurusu yapmadan önce alınması zorunlu kılınan bir izin belgesi……73

KAYNAKÇA

Abbasi-Shavazi, McDonald, Chavoshi, Mohammad Jalal, Peter, Meimanat Hosseini. *The Fertility Transition in Iran: Revolution and Reproduction*. Springer Dordrecht, 2009.

Agamben, Giorgio. *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*. Stanford: Stanford University Press, 1998.

Altıkulaç, Tayyar. "İslam ve Doğum Kontrolü". *Diyanet Dergisi* 24/1 (1988). http://ktpmakale.isam.org.tr/detaymklzt.php?navdil=tr&midno=302942&tarama=%C4%B0slam+ve+Do%C4%9Fum+Kontrol%C3%BC

Amnesty International. *China: "Like We Were Enemies in a War": China's Mass Internment, Torture, and Persecution of Muslims in Xinjiang*. Amnesty International, 2021. https://www.amnesty.org/en/documents/asa17/4137/2021/en/

Arman, Abdullah. "Çöpe Atılan Arzulu Bebek". *Sana Benzer Ay Yıldızı (Evlatlarının Dilinden Doğu Türkistan Gerçeği)* içinde, 159. İstanbul: Çınaraltı Yayınları, 2024.

Armstrong, David. "The rise of surveillance medicine" 17/3 (1995). https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-9566.ep10933329

Arpacı, Murat. "Foucault, Biyopolitika ve Biyotarih: Tarihsel Çalişma Alanlari Olarak Tip, Beden Ve Nüfus". *ViraVerita E-Dergi* 3 (2016), 80-97.

Arslan, Arif. *İslam'a Göre Ailevi Problemler Doğum Kontrolü ve Kürtaj*. İstanbul: Anatolia Yayinlari, 2012.

Aslantürk, Hüsnünur. “Türkiye’de Biyo-İktidar Açisindan Sağlik Hizmetleri ve Kadin”. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 20/3 (2016), 573-595.

Aşkin, Mehmet. “Genetik mühendislik: dost mu düşman mı?” *Türkiye Biyoetik Dergisi* 2/2 (2015), 160-165. https://jag.journalagent.com/tjob/pdfs/TJOB-36855-VOICE_OF_STUDENTS-ASKIN.Pdf

Auda, Jasser. *Maqasid al-Shariah as Philosophy of Islamic Law: A Systems Approach*. London: International Institute of Islamic Thought, 2008. https://www.muslim library.com/dl/books/English_Maqasid_alShariah_as_Philosophy_of_Islamic_Law_A_Systems_Approach.pdf

Bardakoğlu, Ali. “Cinsi Hayat”. *İlmihâl: İman ve İbadetler* içinde, 123-142. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 1999.

Baz, Abdülaziz b. Abdullah. *Mecmuu Fetava ve Makalat Mütenevvia*. 30 Cilt. Kasim: Dar Esdaü’l-Muctema, 2011.

Bećirević, Edina. *Genocide on the Drina River*. Yale University Press, 2014. https://dokumen.pub/genocide-on-the-drina-river-9780300206807.html

Bekdemir, Sezai. “Evliliğin Şer`î Maksatları”. *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21/21 (2022), 201-225. https://doi.org/10.51553/bozifder.1063542

Berna Ayşen Yılmaz, Furkan Özdemir. “Kısırlaştırma Suçu (TCK m. 101)”. *Çukurova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2/4 (2015), 59-88. https://jurix.com.tr/article/12555

BM, Birleşmiş Milletler. “Proceedings of the World Population Conference, Rome, 1954”. United Nations, 1955. https://www.jstor.org/stable/2731020

Bordo, Susan. *Unbearable Weight: Feminism, Western Culture, and the Body*. California: University of California Press, 2003.

Butler, Judith. *Bodies That Matter On the Discursive Limits of Sex*. Routledge, 1993.

Callick Rowan. "China relaxes its one-child policy". *The Australian*. https://www.theaustralian.com.au/subscribe/news/1/?sourceCode=TAWEB_WRE170_a_GGL&dest=https%3A%2F%2Fwww.theaustralian.com.au%2Fnation%2Fworld%2Fchina-relaxes-its-onechild-policy%2Fnews-story%2Fa52de266800eacea882da44ab1ade871&memtype=anonymous&mode=premium&v21=GROUPA-Segment-2 NOSCORE&V21spcbehaviour=append

Can, Burhan. "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'nin Nüfus Politikaları: Yeni Bir Kronolojik Sınıflandırma". *TroyAcademy* 8/1 (2023), 1-37. https://doi.org/10.31454/troyacademy.1130042

Chinkin, Christine. *European Journal of International Law*. "Rape and Sexual Abuse of Women in International Law" 3/5 (1994), 326-341. https://academic.oup.com/ejil/article/5/3/326/501248

Christina, Zampas - Lamačková, Adriana. "Forced and Coerced Sterilization of Women in Europe". *International Journal of Gynecology & Obstetrics* 2/114 (2011), 163-166.

Connelly, Matthew. *Fatal Misconception: The Struggle to Control World Population*. Cambridge: Harvard University Press, 2008.

Cook, Rebecca - Dickens, Bernard. "The Human Rights Dynamics of Abortion Law Reform". *Human Rights Quarterly* 1/25 (2003), 1-51.

https://tspace.library.utoronto.ca/bitstream/1807/88135/1/Dickens%20Human%20Rights%20Dynamics.pdf

Dağcı, Kenan - Keskin, Mustafa. "Çin'in Doğu Türkistan Politikası ve Azınlık Hakları Bağlamında Hak İhlalleri". *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi* 1/2 (2014), 11-29. https://doi.org/10.16954/bacad.32267

Dean, Mitchell. *Governmentality: Power and Rule in Modern Society*. London: SAGE Publications, 2010.

Demir, Oral. "Nüfus Politikalari ve Çin, Fransa ve Türkiye Örneklerinin Değerlendirilmesi". *NWSA Academic Journals* 11/1 (01 Ocak 2016), 41-61. https://doi.org/10.12739/NWSA.2016.11.1.3C0137

Dirik, Mehmet. "İslam Hukuku Açısından Kürtaj". *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi = Turkish Journal of Religious Education Studies (TJRES)* 5 (2018), 73-96. http://ktp.isam.org.tr/detaymklzt.php?navdil=tr&midno=937155&tarama=islam+hukuku+a%C3%A7%C4%B1s%C4%B1ndan+k%C3%BCrta

Diyanet İşleri Başkanlığı. *Fetvalar*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1995.

Doğan, Mesut. "Türkiye'de Uygulanan Nüfus Politikalarina Genel Bakiş". *Marmara Coğrafya Dergisi* 23 (2013), 293-307.

Ebu Davud, Süleyman bin Eş'as es-Sicistânî. *Sünen-i Ebu Davud*. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2009.

Ebu Zehra, Muhammed. *Usûlü'l-fıkh*. Kahire: Daru'l-Fikr, 2015.

El-Elbâni, Muhammed Nasırüddin. *Silsiletü'l-Ehadisi's-Sahiha*. Riyad: Mektebetü'l-Maarif, 1995.

Erdman, Joanna. "Theorizing Time in Abortion Law and Human Rights". *Health and Human Rights* 1/19 (2017), 29-40.

Erjavec, Karmen - Volčič, Zala. "Living With the Sins of Their Fathers: An Analysis of Self-Representation of Adolescents Born of War Rape". *Journal of Adolescent Research* 3/25 (2010), 359-386.

Emet, Erkin. "Türkiye Seidiye Hanlığı'ndan Günümüze Doğu Türkistan". *Ankara üniversitesi açık eğitim dersliği*. Ankara, ts. https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/132694/mod_resource/content/1/6-do%CC%88nu%CC%88s%CC%A7tu%CC%88ru%CC%88ldu%CC%88.pdf

Erşahin, Mehmet. *İslam Hukuku Açısından Aile Planlaması Kürtaj ve Çocuk Sahibi Olma*. Konya: Selçuk Üniversitesi, 2002.

Federici, Silvia - Witch, Caliban. *Women, the Body and Primitive Accumulation*. New York: Autonomedia, 2004.

Feng, Cai, Gu, Wang, Yong, Baochang. *Population and Development Review*. "Population, Policy, and Politics: How Will History Judge China's One-Child Policy?" 38, 115-129. Erişim 05 Ekim 2024. https://www.jstor.org/stable/23655290

Foucault, Michel. *Society Must Be Defended: Lectures at the Collège de France*. New York: Picador, 2003.

Foucault, Michel. *The History of Sexuality*. New York: Pantheon Books, 1978.

Gökalp Kutlu, Ayşegül - Benitez Gonzalez, Maribel. “Türkiye ve İran’da Muhafazakâr Hükümetlerin Kadın Politikaları”. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 37 (2019), 81-104. https://doi.org/10.35343/kosbed.530494

Gürgür, Nuri. “Doğu Türkistan’ın Dünü, Bugünü ve Yarını Üzerine”. https://www.turkocaklari.org.tr/nuri-gurgur/dogu-turkistan-in-dunu-bugunu-ve-yarini-uzerine/818

Ğânim, Ömer b. Muhammed b. İbrahim. *Ahkâmü’l-Cenin fi’l-Fıkhi’l-İslâmî*. Cidde: Dâru’l-Endelüsi’l-Hadrâ, 2001.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Ankara, Türkiye. *2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması*. Ankara, 2019. http://www.sck.gov.tr/wp-content/uploads/2020/08/TNSA2018_ana_Rapor.pdf

Hardt, Michael - Negri, Antonio. *Empire*. Cambridge: Harvard University Press, 2000.

Hata, İbrahim. *İslam Hukukunda Çocuk Düşürme*. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011. https://acikerisim.uludag.edu.tr/items/8ffcdf81-2091-4de1-b2e8-f4dca6681022

Hayatı Bice. “Doğu Türkistan’da Demografik Asimilasyon”. *Türk Yurdu Dergisi* 265 (2009). https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=2404

Haylamaz, Reşit. *İslam Hukuku’na göre organ ve doku nakli*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1992.

Human Rights Watch. “China: Visiting Officials Occupy Homes in Muslim Region” (2018). https://www.hrw.org/news/2018/05/14/china-visiting-officials-occupy-homes-muslim-region?utm_source=chatgpt.com

Human Rights Watch. *China’s Algorithms of Repression: Reverse Engineering a Xinjiang Police Mass Surveillance App*. Human Rights Watch, 2019. https://www.hrw.org/report/2019/05/01/chinas-algorithms-repression/reverse-engineering-xinjiang-police-mass?utm_source=chatgpt.com

Hüseyin Saraç. *Ekonomik ve Sosyal Boyutuyla İslâm’da Nüfus Politikasi*. Ankara: TDV (Türkiye Diyanet Vakfı) Yayınları, 1997.

İbn Hazm, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed b. Said. *el-Muhalla bi’l-Asar*. Beyrut: Daru’l-Fikr, 1988.

İbn İyd, Muhammed el-Kura. “Mes’eletü tahdîdi’n-nesl (Mecelletü Mecmai’l-Fıkhi’l-İslami, ed-Devratü’l-Hâmise li Mü’temeri Mecmai’l-Fıkhi’l-İslami)”. *Munazzamatü’l-Mu’temeri’l-İslami* 1/5 (1988).

İbn Receb, Ebu’l-Ferec Abdurrahman b. Şihâbüddîn. *Câmiu’l-‘Ulûmi ve’l-Hikem*. 1 Cilt. Beyrut: Mektebetü’l-Asriyye, 2003.

İHH, İHH İnsani Yardım Vakfı. *Doğu Türkistan Raporu* (2015). https://www.medeniyetvakfi.org/vakif/ana-sayfa/guencel-haberler/dogu-turkistan-raporu

İnayet, Alimcan. “Türkistan Sorunu”. *Gökbayrak*. erişim 4 Ekim 2024.

İyd, el-Abd Halil Ebu - Akman, Mustafa. “İslâm Hukuku’na Göre Kısırlaştırmayla ve Geçici Yollarla Doğum Kontrolü”. *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi* I/3 (2002), 133-152.

http://ktp.isam.org.tr/detaymklzt.php?navdil=tr&midno=708396&tarama=islam+hukukuna+g%C3%B6re+do%C4%9Fum

İzbasar, Nureddin. *Doğu Türkistan Kadin Raporu*. Doğu Türkistan İnsan Haklari izleme Derneği, 2023.

İzbasar, Nureddin. *Doğu Türkistan Raporu: Geçmişten Bugüne Dinî ve Etnik Baskılar*. İNSAMER, 2020. https://www.insamer.com/tr/dogu-turkistan-raporu-gecmisten-bugune-dini-ve-etnik-baskilar_3059.html

İzbasar, Nureddin. "Doğu Türkistan'da Çocuk Olmak [Being a Child in East Turkistan]". İstanbul Üniversitesi Yayınevi, 2023. https://doi.org/10.26650/PB/SS48.2023.003.015

Kamali, Mohammad Hashim. *The Right to Life, Security, Privacy and Ownership in Islam*. Cambridge: Islamic Texts Society, 2008.

Karabulutlu, Özlem - Solmaz, Ebru. "Aile Planlamasi Hizmetleri Kalitesi". *Muş Alparslan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 3/3 (2023), 70-76.

Karadâvî, Yusuf. *İslam'da helal ve haram*. İstanbul: Kültür Basın Yayın Birliği, 1990.

Karaman, Hayrettin. "İslam'a göre doğum kontrolü ve kürtaj". *İslam'a Göre Ailevi Problemler Doğum Kontrolü ve Kürtaj*. 160. Anatolia Yayinlari, 2012.

Kayacan, Emir. "Türkiye'nin Nüfus Politikalarindaki Değişimin Kalkinma Planlari Üzerinden Değerlendirilmesi". *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* 22/54 (2022), 107-139. https://doi.org/10.21560/spcd.vi.1081252

Keskin, Ferda. “Foucault’da Şiddet ve İktidar”. *Cogito* 6/7 (1996). https://www.scribd.com/doc/116706825/Ferda-Keskin-%C5%9Eiddet-Ve-%C4%B0ktidar-Foucault

Kılıçer, Esat. “îslâmda Aile Plânlaması”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/1-2 (1981), 491-532.

Komisyon, Türkçe sözlük. *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu, 1998.

KTO, Kocaeli Ticaret Odası. *Singapur Ülke Raporu*. Kocaeli Ticaret Odası, 2021. https://koto.org.tr/images/upload/8b3b966a8203f63a4d6d4bbe65596143.pdf

Kütükçü, M.akif. “Uluslararasi Hukukta Self-Determinasyon Hakki ve Türk Cumhuriyetleri”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 12 (2004), 259-276.

Lemke, Thomas. *Biopolitics: An Advanced Introduction*. New York: NYU Press, 2011.

Li Sheng. *Xinjiang of China Its Past and Present*. Urumqi: Xinjiang People’s Publishing Hosue, 2005.

Lupton, Deborah. *The Imperative of Health: Public Health and the Regulated Body*. London: SAGE Publications, 1995.

Marmot, Michael. *The Health Gap: The Challenge of an Unequal World: the argument*. Oxford University Press, 2017.

McLaren, Margaret. *Feminism, Foucault, and Embodied Subjectivity*. New York: State University of New York Press, 2002.

Mevdudi, Ebü'l-A'la. *İslam Nazarında Doğum Kontrolu*. İstanbul: Sebil Yayınları, 1903.

Oktay, Elif Yüsel. "Türkiye'de Cumhuriyet'in İlanından Günümüze Uygulanan Nüfus Politikaları". *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* 4/7 (2014). https://doi.org/10.17828/yasbed.49556

Olujic, Maria. "Embodiment of Terror: Gendered Violence in Peacetime and Wartime in Croatia and Bosnia-Herzegovina". *Medical Anthropology Quarterly* 1/12 (1998), 31-50.

Omran, Abdel Rahim. *İslâm Kültüründe Aile Planlaması*. Ankara: D.İ.B. Yayınları, 1995.

Özbay, Ferhunde - Yücel, Banu. "Türkiye'de Nüfus Hareketleri, Devlet Politikaları ve Demografik Yapı". *Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü.*

Özdemir, Merve. *İslam Hukukuna göre beden üzerinde tasarruf ve organ nakli*. İstanbul: Istanbul üniversitesi, 2017.

Özdemir, Merve. *Osmanlı Fetva Mecmualarında Tıp*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.

Özen, Nurgül. "İslam Hukukuna Göre Kürtaj İle İlgili Görüşlerin ve Delillerin Değerlendirilmesi: Bosna Örneği".

Özen, Nurgül. "İslam Hukukuna Göre Kürtaj İle İlgili Görüşlerin ve Delillerin Değerlendirilmesi: Bosna Örneği".

Peker, Mümtaz. "Nüfus Planlamasında Ekonomik ve Sosyal Kalkınmadaki Önemi". *Sosyoloji Dergisi* 4 (1993).

Rabinow, Paul - Rose, Nikolas. *Biopower Today, BioSocieties*. Cambridge University Press, 2016.

Ramazan el-Bûtî, Muhammed Said. *Kadâyâ fıkhiyye mu'âsıra*. Dımaşk: Dâru'l-Fârâbî, ts.

Repo, Jemima. "Gender Equality as Neoliberal Governmentality". *The Biopolitics of Gender*. New York: Oxford Academic, 2015.

Resmi Gazete. Nüfus Planlaması Hakkında Kanun, Nüfus Planlaması Hakkında Kanun. 11976. Erişim 05 Ekim 2024. Erişim 05 Ekim 2024. https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11976.pdf

Robinson, Warren, Ross. *The Global Family Planning Revolution: Three Decades of Population Policies and Programs*. Washington: World Bank, 2007. http://library.sesric.org/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?biblionumber=1899&shelfbrowse_itemnumber=1978#holdings

Rose, Nikolas. *The Politics of Life Itself: Biomedicine, Power, and Subjectivity in the Twenty-First Century*. Princeton: Princeton University Press, 2007.

Rosenfield, Allan vd. "Kürtaj: Tıbbi Perspektifler". *Dinî Araştırmalar* XIV/38 (2011), 123-134. http://ktp.isam.org.tr/detaymklzt.php?navdil=tr&midno=840023&tarama=K%C3%9CRTAJ+TIBB%C4%B0+PERSPEKT%C4%B0FLER

Salep, Mustafa. "Nüfus Artişi, Planli Kalkinma Ve Doğum Kontrolü Üçgeninde Türkiye Nüfusu (1923-2023)". *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* 23/46 (2023), 371-423.

Shilling, Chris. *The Body and Social Theory*. London: University of Kent, 2012.

Skjelsbaek, Inger. “Victim and Survivor: Narrated Social Identities of Women Who Experienced Rape During the War in Bosnia-Herzegovina”. *Feminism & Psychology* 4/16 (2006), 373-403. https://www.researchgate.net/publication/241647584_Victim_and_Survivor_Narrated_Social_Identities_of_Women_Who_Experienced_Rape_During_the_War_in_Bosnia-Herzegovina

Sumbas, Ahu. “Toplumsal Cinsiyet Eşitlik Politikası Olarak Ebeveyn İzni”. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi* 8/2 (Şubat 2019), 167-194. https://doi.org/10.32957/hacettepehdf.480992

Şahin, Enis. “Doğu Türkistan”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 3 (2010).

Şeltut, Mahmud. *El-Fetava*. Kahire: Dar uş-Şuruk, 2009.

Taha Kılınç. *Kayıp Coğrafyanın İzinde: Doğu Türkistan Seyahatnamesi*. İstanbul: Ketebe Yayinevi, 2025.

Takeshita, Chikako. *The Global Biopolitics of the IUD: How Science Constructs Contraceptive Users and Women’s Bodies*. MIT Press, 2012.

Tantavi, Muhammed Seyyid. *Tanzîmü’n-nesl ve Ra’yiddin fihi (Munazzamatü’l-Mu’temeri’l-İslami, ed-Devratü’l-Hâmise)*. Cidde: Mecelletü Mecmai’l-Fıkhi’l-İslami, 1988.

TAP, Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı. “Yerel Yönetimler Bağlaminda Kadin ve Üreme Sağliği”. Erişim 10 Eylül 2024. https://www.tapv.org.tr/wp-content/uploads/2022/01/Yerel-Yonetimler-Baglaminda-Kadin-ve-Ureme-Sagligi.pdf

Taşgıl, Ahmet. “Türkistan”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 2012. https://islamansiklopedisi.org.tr/turkistan

Taşkan, Abdurrahman. *Türkiye’de Nüfus Politikası ve SosyoEkonomik Gerekçesi*. Ankara, Uzmanlik Tezi, 2018. https://www.aile.gov.tr/media/43196/turkiye-de-nufus-politikasi-ve-sosyo-ekonomik-gerekcesi.pdf

T.C. Sağlık Bakanlığı. “Ulusal Aile Planlaması Hizmet Rehberi, Cilt II: Kontraseptif Yöntemler”. Ankara, 2005. https://www.istanbulsaglik.gov.tr/w/sb/halksag/belge/mevzuat/ulusaile_plan_hizmet_rehberi2_cilt.pdf

T.C. Sağlik Bakanliği, T.C. Sağlik Bakanliği Halk Sağliği Genel Müdürlüğü Kadın Ve Üreme Sağlığı Dairesi Başkanlığı. “Kadın ve Üreme”. Erişim 04 Ekim 2024. https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/kadin-ve-ureme-sagligi-nedir.html

Tekeli, Seda - Şahyar Akdemir, Duru. “Kalkinma Planlarinda Kadin: Amaç Mi? Araç Mi?” *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 42 (2022), 756-784. https://doi.org/10.14520/adyusbd.1180267

Tosun, Nurperihan. “Sağlıkta planlama üzerine kavramsal bir değerlendirme”. *Turkish Studies - Social*. https://turkishstudies.net/social?mod=tammetin&makaleadi=&key=52414

Tuncer, Baran. *Ekonomik Gelişme ve Nüfus*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1976.

Tuncer, Tekin. “Doğu Türkistan’da Çin Modeli Eğitim Sistemi”. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi* 11/4 (Aralık 2021), 2262-2272. https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1028912

Turner, Bryan. *The Body & Society: Explorations in Social Theory*. London: SAGE Publications, 2012.

UN, United Nations. *Report of the International Conference on Population, Mexico City, 6-14 August 1984*. Mexico, 1984. https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n84/214/34/pdf/n8421434.pdf

Ünsal, Ahmet. "Evaluation Of Sterilization and Chemical Castration in Islamic Law". Ankara, 2012. https://www.researchgate.net/profile/Cemal-Hueseyin-Guevercin/publication/291831885_The_Viewpoints_of_the_Presidency_of_Religious_Affairs_of_Republic_ofTurkey_on_Various_Bioethical_Problems/links/60c10e0d299bf1949f44650e/The-Viewpoints-of-the-Presidency-of-Religious-Affairs-of-Republic-ofTurkey-on-Various-Bioethical-Problems.pdf

Visaria, Visaria, Leela, Pravin. "Long-Term Population Projections for Major States, 1991-2101" 45 (2003), 4763-4775. https://www.jstor.org/stable/4414250

Wang, Maya. *"Eradicating Ideological Viruses" - China's Campaign of Repression against Xinjiang's Muslims*. New York, NY: Human Rights Watch, 2018.

WHO, World Health Organization. "Bangladesh and Family Planning: An overview". Erişim 05 Ekim 2024. https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/279771/fp-fs-eng.pdf?sequence=2&isAllowed=y

WHO, World Health Organization. "Contraception", ts. https://www.who.int/health-topics/contraception#tab=tab_1

Yap, Mui Teng. “Fertility and Population Policy: the Singapore Experience” 1, 643-658. Erişim 05 Ekim 2024. https://www.ipss.go.jp/webj-ad/webjournal.files/population/2003_6/24.yap.pdf

Yaran, Rahmi. “Doğum Kontrolü”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1994. https://islamansiklopedisi.org.tr/dogum-kontrolu

Yılmaz, Murat. *Doğu Türkistan’da Toplama Kamplari - Adım Adım Soykırım*. İstanbul: İHH, 2020.

Yücel Tanay. “Doğu Türkistan’ın Demografik Yapısı Ve Çinin Gizlediği Gerçekler”. *oncevatan* (2014). https://www.oncevatan.com.tr/dogu-turkistanin-demografik-yapisi-ve-cinin-gizledigi-gercekler

Yüksel, Fatih. “Yerel Yönetimlerde Özerkliklik”. *Öneri Dergisi* 2/10 (1998), 91-96. https://doi.org/10.14783/maruoneri.686808

Zeki Velidi Togan. *Umumi Türk Tarihine Giriş*. 1 Cilt. İstanbul: Türkiye İş Bankasi Kültür Yayinlari, 1981.

Zeng, Hesketh, Yi, Therese. “The Effects of China’s Universal Two-Child Policy” 388 (ts.), 1930-1938. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5944611/

Zenginoğlu, Samet. “Doğu Türkistan’ı Unutmamak”. *Gökbayrak Dergisi* 113 (2013).

Zenz, Adrian. *Sterilizations, IUDs, and Mandatory Birth Control: The CCP’s Campaign to Suppress Uyghur Birthrates in Xinjiang*. Washington, DC: Jamestown Foundation, 2020.

ئابدۇلئەزىز رەھمەتۇللاھ. "جان كىرىپ بولغان ھامىلىنى قەستەن چۈشۈرۈۋەتسە تولەم تولەمدۇ؟", 2011. https://sajiya.biz/?p=3024&uls=uu#fn-3024-1

الأويغوري, محمد أمين. *صراع الهوية السياسية في تركستان الشرقية: تحديات الواقع وآفاق الدور*. دار الأكاديمية للطبع والنشر والتوزيع, 2022.

فاخورى, سبيرو. *تنظيم الحمل بالوسائل العلمية الحديثة*. بيروت: دار العلم للملايين, 1979.

وصفي عاشور, ابو زيد. *حفظ الاسرة مقصدا شرعية*. القاهرة: دار المقاصد, 2015.

2010 Doğu Türkistan İnsan Haklari Raporu. Mazlumder Dış İlişkiler Komitesi, https://www.mazlumder.org/webimage/file/genelmerkez/eski/dogu-turkistan-raporu.pdf

Aile planlamasıyla ilgili yasa ve yönetmelikler, Aile planlamasıyla ilgili yasa ve yönetmelikler. Hotan İl Aile Planlaması Komitesi, 1992.

Doğu Türkistan Basın ve Medya Derneği (Istiqlal Türkçe). "BM'de Uygur kadın hakları tartışıldı" (ts.). https://turkistanpress.com/page/bm-39-de-uygur-kadin-haklari-tartisildi/6101

Human Rights Watch. "Break Their Lineage, Break Their Roots (China's Crimes against Humanity Targeting Uyghurs and Other Turkic Muslim)" (2021). https://www.hrw.org/report/2021/04/19/break-their-lineage-break-their-roots/chinas-crimes-against-humanity-targeting#_ftn195

New York Times. "China Ends One-Child Policy, Allowing Families Two Children" (2015). https://www.nytimes.com/2015/10/30/world/asia/china-end-one-child-policy.html

Cultural Erasure: Tracing the Destruction of Uyghur and Islamic Spaces in Xinjiang. Australian Strategic Policy Institute (ASPI), 2020. https://ad-aspi.s3.ap-southeast-2.amazonaws.com/2020-09/Cultural%20erasure_0.pdf?VersionId=NlJYOaEV6DF3IfupGsdb73xtX0wCNokg

euronews. "Çin resmi raporu: Doğu Türkistan'da doğumlar 3'te 1 düştü ancak Uygurları zorla kısırlaştırmıyoruz" (ts.). https://tr.euronews.com/2020/09/21/cin-resmi-raporu-dogu-turkistan-da-dogumlar-3-te-1-dustu-ancak-uygurlar-zorla-k-s-rlast-rm

BBC News Türkçe (BBC). "Çin, Uygur Türklerine zorla doğum kontrolü ve kısırlaştırma yapmakla suçlandı" (ts.). https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-53227182

Anadolu Ajansı. "Çin'de 'Uygur Türklerine zorla kısırlaştırma' iddiası" (ts.). https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cin-de-uygur-turklerine-zorla-kisirlastirma-iddiasi/1931201#

euronews. "Çin'deki toplama kamplarında kalanlar anlattı: Sistematik tecavüz ve işkence vardı" (ts.). https://tr.euronews.com/2021/02/03/cin-deki-toplama-kamplar-nda-kalanlar-anlatt-sistematik-tecavuz-ve-iskence-vard

Radio Free Asia (RFA). "Çin'in Aksu Kelpin'deki aile planlaması politikası farklı mı?" (2014). https://www.rfa.org/uyghur/xewerler/kishilik-hoquq/kelpin-pilanliq-tughut-03212014224404.html

Radio Free Asia (RFA). "Çin'in 'ömür boyu süren kısırlaştırma operasyonları', Uygur annelerini hedef alıyor."" (ts.). https://www.rfa.org/uyghur/xewerler/tughut-cheklesh-07302020102708.html

Radio Free Asia (RFA). "Çinli yetkililer aile planlaması politikalarını sürekli olarak hızlandırdılar" (2007). https://www.rfa.org/uyghur/xewerler/xitay/planliq-tughush-20071115.html

"Doğu Türkistan". Uygur Akademisi, ts. Doğu Türkistan Haritası. https://akademiye.org/tr/?page_id=2589

Doğu Türkistan Soykirimi Raporu. Doğu Türkistan İnsan Hakları İzleme Derneği (ETHR), 2022.

"Doğu Türkistan'da zulüm var". Erişim 20 Mayıs 2024. https://www.gzt.com/infografik/jurnalist/dogu-turkistanda-zulum-var-5311

"Doğu Türkistan'ın Demografik Yapısı". Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği, ts. http://www.gokbayrak.com/sayfa/dogu-turkistan-in-demografik-yapisi

Dünya Nüfus Günü, 2024-Türkiye, nüfus büyüklüğüne göre sıralamada 194 ülke arasında 18. sırada yer aldı. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2023. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dunya-Nufus-Gunu-2024-53680#:~:text=Birle%C5%9Fmi%C5%9F%20Milletler%20n%C3%BCfus%20tahminlerine%20g%C3%B6re,ile%20Amerika%20Birle%C5%9Fik%20Devletleri%20izledi.

Sabah Gazetesi. "İkinci çocuğu yaptı; ceza aldı" (ts.). https://www.sabah.com.tr/dunya/ikinci_cocugu_yapti_ceza_aldi-1614286

Yeni Şafak. "İnsan değilsiniz: Çin,Uygur Türkleri kadınlara zorla kürtaj yaptırıp kısırlaştırıyor" (2020). https://www.yenisafak.com/dunya/insan-degilsiniz-cinuygur-turkleri-kadinlara-zorla-kurtaj-yaptirip-kisirlastiriyor-3547284

"Kürtaj yaptırmak caiz midir?", 2017. https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/999/kurtaj-yaptirmak-caiz-midir

Nüfus, demografi ve Göç Özel İhtisas Komisyonu raporu. Ankara: Nüfus, demografi ve Göç Özel İhtisas Komisyonu, 2001. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Sekizinci-Bes-Yillik-Kalkinma-Plani-Nufus-Demografi-Yapisi-Goc-OIK-Raporu.pdf

Nüfus Planlamasi Hakkinda Kanun, Nüfus Planlamasi Hakkinda Kanun. 2827 (24 Mayıs 1983). https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2827.pdf

"On altı yıllık tecrübeye sahip bir memurun iki annenin trajik deneyimine ilişkin tanıklığı". Uyghur Transitional Justice Database UTJD. https://www.youtube.com/watch?v=cgUMtGz0Z1o&ab_channel=YouTubeViewers

Radio Free Asia (RFA). "Planlanandan fazla çocuğu olan Uygurlar ağır para cezalarına ve tutuklamalara maruz kalıyor" (ts.). https://www.rfa.org/uyghur/xewerler/tughut-cheklesh-08132020134021.html

Population and Family Planning Law of the People's Republic of China, (9. Ulusal Halk Kongresi Daimi Komitesi'nin 29 Aralık 2001'deki 25. toplantısında çıkartılan), (ts.). https://uyghur-archive.com/wiki-izde/wiki-izde/index042e.html

euronews. “Rapor: Zorla doğum kontrolü ve kısırlaştırma ile Uygur nüfusu azaltılıyor” (ts.). https://tr.euronews.com/2020/08/03/rapor-zorla-dogum-kontrolu-ve-k-s-rlast-rma-ile-uygur-nufusu-azalt-l-yor

Report of the ad hoc Consultative Group of Experts on Population Policy. Geneva: United Nations, 1972. https://repositorio.cepal.org/server/api/core/bitstreams/3cad0fad-8993-40c8-af5d-38f3a37c2100/content

Safe abortion: technical and policy guidance for health systems. World Health Organization, 2012. https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/173586/WHO_RHR_15.04_eng.pdf?sequence=1

euronews. “Tecavüz sıradan, ağlamak yasaktı” (ts.). https://tr.euronews.com/2019/12/21/tecavuzu-siradan-aglamak-yasakti-uygur-turk-kadin-cinde-kampta-yasadiklarini-anlatti-video

Financial Times. “The Karakax list: how China targets Uighurs in Xinjiang” (ts.). https://www.ft.com/content/e0224416-4e77-11ea-95a0-43d18ec715f5

“Uygur Kadınlarının üzücü halleri”. Zümret Davut Resmi Facebook sayfası: Zümret Davut, ts. https://www.facebook.com/100034398679054/posts/371165110706775/?extid=0&d=n

Independent Türkçe. “Uygurlar, Çin’deki zoraki kürtaj ve işkenceyi anlattı” (2021). https://www.indyturk.com/node/368896/d%C3%BCnya/uygurlar-%C3%A7indeki-zoraki-k%C3%BCrtaj-ve-i%C5%9Fkenceyi-anlatt%C4%B1

Radio Free Asia (RFA). “Uygurlara yönelik aile planlaması politikası” (ts.). https://www.rfa.org/uyghur/xewerler/uyghur/pilanliq-tughut-20070412.html

CNN. “Women in Xinjiang shine a light on a campaign of abuse and control by Beijing” (ts.). https://amp.cnn.com/cnn/2020/07/30/asia/xinjiang-sterilization-women-human-rights-intl-hnk/index.html?__twitter_impression=true

“2018 ,”إجهاض جنين المرأة المغتصبة. https://www.e-cfr.org/blog/2018/11/07/%D8%A5%D8%AC%D9%87%D8%A7%D8%B6-%D8%AC%D9%86%D9%8A%D9%86%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%B1%D8%A3%D8%A9%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%BA%D8%AA%D8%B5%D8%A8%D8%A9-2/

Radio Free Asia (RFA). “ئۇيغۇر ئېلىدە پىلاندىن سىرت تۇغۇلغان بالىلار ئوقۇشسىز قالماقتا (Doğu Türkistan’da plan dışında doğan çocuklar okula gidemiyor)” (ts.). https://www.rfa.org/uyghur/xewerler/tepsili_xewer/oqushsizliq-20050622.html

“ئۇچ ئۇيغۇر شاهىت خىتاينىڭ مەجبۇرىي بالا چۈشۈرۈش ۋە قىيناش تەپسىلاتلىرىنى ئاشكارىلىدى”. *Uygur TV*. https://www.youtube.com/watch?v=yyC9Uv2OZb0

“2022 ,”البيان الختامي في المؤتمر العالمي لنصرة قضية تركستان الشرقية. https://howiyapress.com/%D9%81%D9%8A%D8%AF%D9%8A%D9%88-%D8%A7%D9%84%D8%A8%D9%8A%D8%A7%D9%86%D8%A7%D9%84%D8%AE%D8%AA%D8%A7%D9%85%D9%8A-%D9%81%D9%8A%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%A4%D8%AA%D9%85%D8%B1-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%A7%D9%84/

الريسوني: الصين تعمل جاهدة على محو إسلام شعب الإيغور .. ومدن عدة تشهد مظاهرات تنديد ضد الصين", " 2019. https://www.iumsonline.org/ar/ContentDetails.aspx?ID=10746

Radio Free Asia (RFA). " بالا چۇشۇرۇش ئوپېراتسىيەسىگە قارشى تۇرغان ئاتا 8 يىللىق كېسىلىپ تۇرمىدە جان ئۈزگەن" (ts.). https://www.rfa.org/uyghur/xewerler/bala-chushurush-03112022151022.html

Radio Free Asia (RFA). " خوتەن ناھىيىسىدە پىلانلىق تۇغۇت ۋە مەجبۇرى مائارىپ تۈزۈمىنى بۇزغۇچىلارغا پاسپورت بېرىلمەيدىكەن" (ts.). https://www.rfa.org/uyghur/xewerler/siyaset/uyghur-passport-12172014144021.html

Radio Free Asia (RFA). " خوتەندە كادىرلارغا روپاش ئايالىلارنىڭ يۈزىنى ئېچىش ۋەزىپىسى تاپشۇرۇلغانلىقى ھەققىدە ئىنكاسلار" (ts.). https://www.rfa.org/uyghur/xewerler/din/xoten-ropash-05132013154754.html

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ نوپۇس ۋە پىلانلىق تۇغۇت نىزامى, شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ نوپۇس ۋە پىلانلىق تۇغۇت نىزامى. *(Sincan Uygur Özerk Bölgesi Nüfus ve Aile Planlaması Yasası)* (2002). https://uyghur-archive.com/wiki-izde/wiki-izde/index5068.html#quote0

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ نوپۇس ۋە پىلانلىق تۇغۇت نىزامى, (Sincan Uygur Özerk Bölgesi Nüfus ve Aile Planlaması Yasası)., شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ نوپۇس ۋە پىلانلىق تۇغۇت نىزامى, (Sincan Uygur Özerk Bölgesi Nüfus ve Aile Planlaması Yasası). Sincan Uygur Özerk Bölgesi Nüfus ve Aile Planlaması Müdürlüğü (erişim 29 Nisan 2024). https://uyghur-archive.com/wiki-izde/wiki-izde/index042e.html

"1988 ,الكويت". قرار بشأن تنظيم النسل. https://iifa-aifi.org/ar/1746.html#_ftn1"

“قەشقەر شەھىرىنىڭ تۇغۇتقا چەك قويۇش توختامنامىسى”. Uyghur Culture Research Foundation, ts. https://ug.uyghurtetqiqat.org/book/253

Radio Free Asia (RFA). “لاگېردىن قۇتۇلۇپ چىققان يەنە بىر شاھىت زۇمرەت داۋۇت گۈزۈاھلىق بەردى” (erişim 4 Ekim 2024). https://www.rfa.org/uyghur/xewerler/zumret-dawut-09202019231510.html

Radio Free Asia (RFA). “ يېڭىسارلىق دېھقان ئابدۇشۇكۇر ئۆمپر 7 پەرزەنتلىك بولغانلىقى ئۈچۈن 7 يىل كېسىلگەن” (erişim 4 Ekim 2024). https://www.rfa.org/uyghur/xewerler/dehqan-7-perzent-04232020201238.html